Dr. Anatol MĂCRIȘ

De la Nistru pân' la Tisa

ȘI CEVA MAI DEPARTE

Editura AGERPRESS TYPO

DR. ANATOL MĂCRIȘ
Secretar general al Asociației de Istorie Comparativă a Instituțiilor și Dreptului (AICID)

DE LA NISTRU
PÂN' LA TISA
ȘI CEVA MAI DEPARTE

BUCUREȘTI
2004

ISBN 973 - 8429 - 11 - 0

Editura ***Agerpress Typo***

Coperta și tehnoredactare computerizată: ***Bebe Ioanin***

Motto:

„Și care om se va așeza în acel sat din țări străine sau bulgar sau grec sau arbănaș sau ungur, dacă va fi om bun și-l vor plăcea pe el satul și bătrânii satului..., el să aibă pace și liniște"

(Hrisov dat în anul 1601 de Simion Movilă, voievod al Țării Românești, satului Călinești din județul Prahova)

Cuprins

PREFAȚĂ

Prezentul volum reprezintă o continuare a volumului „Escale în timp și în spațiu", publicat în anul 2003.

Incursiunile se referă la istoria învățământului superior din România, la istoria politică a Sudului Basarabiei evidențiată în trei hărți caracteristice, la cumani și influența lor asupra istoriei primelor state românești, la găgăuzii din Basarabia și relațiile lor cu românii, la personalități din sudul Basarabiei, aflate în afara hotarelor acesteia, la târguri și orașe din Țara Românească și Moldova dispărute sau transformate în sate.

Însemnările se referă la câteva reflecții despre limba română, la scrierea veche la secui, care foloseau litere valahe și la unele influențe cumane în limba română.

Autorul

Motto: Limba trebuie cu grijă păstrată pentru că ne servește nu numai la „a vorbi" ci și la „a fi"

Jacques Berque

1. Câteva reflecții despre limba română și alte limbi cu care este în contact

Limba română cultă s-a format în cursul secolului XIX și începutul secolului XX, ca urmare a strădaniilor unor mari creatori care prin opera lor, au cizelat și înobilat tezaurul lingvistic moștenit de la predecesori. Între resursele ce le-au stat la îndemână pentru îmbogățirea și modernizarea fondului lexical autohton, cu noțiuni care nu aveau corespondent în vorbirea respectivei epoci au fost și împrumuturile pe seama unei limbi surori, adică tot latine, a limbii franceze în special. Limba franceză a ajuns să fie cunoscută în cercurile cultivate din România începând cu fanarioții, apoi cu francezii refugiați din Franța în România după revoluția din 1879, apoi prin ofițerii ruși în numeroasele ocupări ale Principatelor Române în timpul conflictelor armate ale rușilor cu otomanii și în mare măsură, după 1848, datorită exilaților români plecați în Franța, unde au stat câțiva ani (1848-1856) și și-au făcut prieteni în rândul intelectualilor francezi.

Limba română populară nu cunoaște în mare măsură, neologismele, astfel că avem în circulație, aparent, două limbi române. Dacă enunțăm următoarele fraze în mediul rural, probabilitatea de a fi înțelese de către țărani este mică:

– Preliminăm intabularea mijloacelor de locomoție cu tracțiune animală.

– Inaugurăm luna preparatelor culinare asiatice.

Dar, încet și continuu, neologismele trec din vorbirea persoanelor cultivate la persoanele cu pregătire medie și apoi la persoanele din comunitățile rurale. Este ca o difuzie capilară. Discuția despre limba română și limba moldovenească (limba română vorbită în Basarabia, are ca explicație tocmai acest aspect. Limba

moldovenească este lipsită de neologismele introduse în limba română în perioada 1812-1918 şi 1944-1991. Dar pătura cultivată a românilor din Basarabia a deprins foarte repede limba română în forma ei evoluată, actuală, astfel că publicaţiile din Republica Moldova precum „Contrafort", „Limba Română", „Literatura şi Arta", „Cuget", „Destin Românesc", „Clio" şi multe altele folosesc cea mai modernă limbă română.

Dacă vor fi lăsaţi în pace, această limbă se propagă şi în clasele medii, apoi în pătura rurală - ca şi în România.

Graiurile şi dialectele nu trebuie încurajate, ci lăsate în voia lor, dar trebuie însuşită limba naţională. Franţa acum câteva secole în urmă era divizată de frontiere şi fiecare provincie avea o limbă oficială. Dar a fost aleasă franceza din Ile de France şi a ajuns o limbă de cel mai înalt nivel. Alte limbi: bretona (celtică), alsaciană (germanică), bască, se dezvoltă local.

Se spune că limba unui cuceritor înlocuieşte limba cuceritului, în cazurile în care ţara cuceritorului are un nivel de cultură şi de civilizaţie mai ridicate decât al cuceritului. Aşa se explică necunoaşterea, aproape totală a limbii ruse în România, deşi în perioada 1944 - 1965, era obiect de studiu obligatoriu în toate şcolile din România.

Fondul limbii române conţine cuvinte slave încă din perioada formării sale. Între anii 1870 şi 1879, lingvistul Cihac a publicat la Frankfurt „Dictionnaire d'étymologie daco-roumaine". Din 5765 de cuvinte luate în considerare, 2361 erau slave, 1165 latine, 965 turceşti, 635 din greaca modernă, 589 albaneze. Critica adusă acestui dicţionar se referă la faptul că lipsesc multe cuvinte şi nu toate etimologiile sunt corecte. În plus, B.P. Haşdeu a introdus noţiunea de circulaţie a cuvintelor, adică frecvenţa folosirii lor în convorbirile sau scrierile curente. Un studiu din anul 1942 (Constantin Matraca, *„Lexicologie statistică românească"*, Bucureşti, 1978), aplicat la 40.000 de cuvinte a condus la un procent de 16,4% de cuvinte slave. În afara acestor cuvinte vechi, mai există cuvinte împrumutate mai recent din perioada staţionării armatelor ruseşti în Principate. Dar unele cuvinte au un înţeles diferit decât cel în limba rusă, astfel:

– cuvântul „nauka" (ştiinţă în limba rusă) a dat cuvântul românesc „năuc";

– cuvântul „sila“ (putere în limba rusă) a dat cuvântul românesc „silă“;

– cuvântul „prostoi“ (simplu, de rând în limba rusă) a dat cuvântul românesc „prost“.

Românul a interpretat realitatea în spatele cuvintelor rusești.

Limba rusă, în prezent o limbă bogată, a folosit neologisme din limbile franceză, germană și olandeză. Unele din aceste cuvinte, împrumutate din perioada țarului Petru I, nu numesc o noțiune pentru care nu există un cuvânt rusesc adecvat, așa cum se face adoptarea neologismelor, ci obiecte simple care existau și trebuiau să aibă un nume rusesc pentru ele ca de exemplu:

– „stul“ (scaun) din germanul „stuhl“;

– „ștuca“ (bucată) din germanul „stück“;

– „fartuh“ (șorț) din germanul „vortuch“;

– „galstuc“ (cravată) din germanul sau olandezul „halsstück“.

Recent mi-am pus problema cum se numește „averea“ în limba rusă și nu am găsit cuvântul. „Imet“ în limba rusă înseamnă a avea; derivatele sunt: „imenie“, care înseamnă moșie și „imușcestvo“, care înseamnă proprietăți și atât. L-am aflat de la filosoful rus Paramonov, crainic la radio „Libertatea“ și anume „avoarî“ din franceza „avoir“, corespondentul în limba română fiind infinitivul lung. Limba rusă a introdus neologismul „sujet“ (din limba franceză dar nu și „objet“, în schimb a introdus perechea „subiect-obiect“. Deci și limba rusă are lipsurile sale, care nu justifică pretențiile rusofonilor din Basarabia de a vorbi „po celoveceski“, adică „omenește“, adică pe rusește și nu pe românește (moldovenește). Această pretenție a semidocților rusofoni este o relicvă a ideii introdusă de ruși, în Basarabia, în perioada 1812-1918, precum că limba moldovenească este o limbă rudimentară, ca aceea a samoezilor din taigaua siberiană, că are cca. 200 de cuvinte legate de ocupația lor – agricultura. De aceea, nu au permis nici o școală în limba română, pe când armenii, bulgarii, evreii, grecii, polonezii aveau școli în limba lor. Chiar despre românii din România, rușii aveau o părere foarte proastă. Iată ce scrie Lev Tolstoi, în jurnalul din 11 Iulie 1854, în București: „În convorbirea avută astăzi cu doctorul mi-a dispărut impresia proastă și nedreaptă ce mi-o făcusem la adresa valahilor, părere generală în toată armata rusă și pe care

mi-am însușit-o de la nătărăii cu care am avut de-a face până acum („România literară", anul VII, nr. 349, 11 ianuarie 2003).

Savanții ruși de romanistică și românistică din Sankt-Petersburg și Moscova au cu totul altă părere despre limba română, pe care o cunosc mult mai bine, decât acești semidocți.

Să ne întoarcem la neologismele în limba română. Contribuția franceză la acest fond reprezintă astăzi aproape 40% din vocabular, cu o frecvență de 20% Constantin Manaca, (Lexicologie statistică românească. București, 1978). Unii români exagerează folosirea neologismelor, introducând unele noi, din motive de teribilism. Astfel auzim: a se antasa - pentru a se înghesui; a ampoșa - pentru a băga în buzunar; a se așemina - pentru a pleca spre; a se așarna - pentru a se îndârji (întâlnit în volumul de memorii ale scriitorului C. Țoiu), teorie în sens de suită (la Pavel Chihaia) etc. Într-un singur articol al unei persoane culte, am întâlnit următoarele neologisme: abstrus (greu de înțeles), polulație (răspândire rapidă), subreptică (pe furiș, neloial), faconda (informare complexă, elocință), debonar (bun până la slăbiciune), iremesibil (care poate fi uitat).

O personalitate, român care a trăit în Franța din 1944 până în 1989, când, după revoluție a revenit în țară, a constatat schimbări în limba română, prin abandonarea unor cuvinte folosite curent în perioada interbelică. Din acestea rețin „pericol" în loc de primejdie, „succesiune" în loc de moștenire, „ocazie" în loc de prilej, „exil" în loc de pribegie, guvernant în loc de dregător ș.a. Această persoană folosește și astăzi cuvinte românești din perioada interbelică și are o mare audiență.

Totuși cuvintele nu se suprapun integral: se poate „cu prilejul Anului nou" în loc de „cu ocazia Anului Nou", dar „haine de ocazie" nu pot fi înlocuite cu „haine de prilej" .

Vom arăta, în continuare, câteva caracteristici ale unor cuvinte românești.

De exemplu cuvântul „părere", care înseamnă „opinie", punctul de vedere al vorbitorului are un caracter alunecos, i se pare, nu este sigur, arată prudența românului, grija de a lăsa „loc de întors",

„loc de bună ziua", este, credem, o consecință a istoriei zbuciumate a poporului român, așezat în calea răutăților, la întâlnirea a trei mari popoare imperialiste. Unele cuvinte din latină și-au schimbat sensul. Astfel I.D. Sârbu în corespondența sa cu Ion Negoițescu, se referă la cuvântul "blând" din „blandus" în latină, dar acolo însemna „lingușitor, cel ce măgulește" - a se vedea proverbul latin „secerni blandus amicus a vero potest" - se poate distinge un prieten lingușitor de unul sincer.

Unele cuvinte s-au format prin însușirea incorectă a cuvintelor și al sensului acestora din altă limbă, de exemplu:

- filfizon provine din cântecul francez „Vive la son";
- ticălos vine de la exclamația în limba gracă „Tii kalos", care înseamnă „vai ce frumos", așa s-au exprimat primii funcționari ai fanarioților, când au văzut pitoreștile sate românești, cu peisaj superb. Dar, când acești funcționari au venit să încaseze dările, țăranii au strigat „ticăloșii";
- depinde de depandă, expresie folosită în sudul Olteniei; mi-am explicat-o astfel: când țăranii veneau la boieri să ceară mălai împrumut, boierul care vorbea franțuzește răspundea „depand".

Limba română conține și unele exprimări ale situațiilor serioase, cu o ușoară tentă de umor. De exemplu, în expresia „între noi vorba, vorbă rămâne - care corespunde germanicului „ein Man, ein Wort", dacă al doilea cuvânt „vorbă" nu se pronunță decis, ci cântat, sensul expresiei este „vorbă în vânt". Un alt exemplu este un epitaf într-un cimitir din Gherla, descoperit de I. Sârbu:

Aici doarme Brad Ilie,
N-a fost Brad, a fost Ilie
Nici n-a fost, a vrut să fie,
Dar, fiind om de omenie,
A intrat la pușcărie,
Și-a murit de diarie.
Țărâna ușoară să-i fie.

Sau un text din folclor:

Sunt sărac și n-am nimicu,
Numa' pelea pă buricu.

În altă ordine de idei, relativ la cacofonii, în limbajul curent s-a încetățenit folosirea conjuncției „ca și" în loc de a se căuta, în scopul evitării cacofoniei, o perifrază sau o altă construcție a frazei. Folosirea expresiei „ca și" de cele mai multe ori dă un sens diferit. Astfel, dacă spunem:

– Să evităm ca capitalul să se scurgă în afara țării.

și

– Să evităm ca și capitalul să se scurgă în afara țării.

înseamnă că pe lângă capital să se mai scurgă în afara țării și altele. În exemplul de mai sus se poate spune:

– Să evităm scurgerea capitalului în afara țării.

Unii au ajuns să folosească pe „ca și", chiar în cazul în care nu există cacofonie.

În limba franceză cacofonia (de la kakos-urât, în limba greacă) înseamnă întâlnirea unor sunete sau silabe, care sunt neplăcute auzului, ca de exemplu:

– Ciel, si ceci se sait (Doamne, dacă acest lucru se cunoaște), este de evitat, nu se consideră onomatopee, pentru că este un sâsâit și nu un sunet plăcut, ca în onomatopeea clasică din Coșbuc:

– prin vârfuri, vântul viu vuia - expresie ce sugerează sunetul vântului.

În privința înțelegerii limbii române, remarcăm că spaniolii înțeleg limba română mai bine decât înțelegem noi spaniola. Am fost în Costa Rica și am remarcat acest lucru.

În mod contrar, românii înțeleg mai bine italiana, decât italienii româna. Italienii care învață româna se obișnuiesc mai greu cu vocalele românești **ă**, **â**, **î**.

În schimb bulgarii învață repede limba română și o pronunță corect. Este de presupus că fondul de cuvinte tracic care a modifi-

cat latina vulgară, a condus la articolul postpus la substantive, în cele trei limbi balcanice: româna, bulgara și albaneza; de asemenea la apariția vocalei „ă", inexistentă în alte limbi.

Limba română prezintă unele dificultăți pentru străinii care vor să o cunoască, cu toate că respectă structurile gramaticale ale limbii latine și are mai puține forme exceptate, neregulate, decât limbile franceză și germană. Dăm un exemplu: participiul trecut al verbelor a trage, a substrage, a extrage, este tras, substras, extras pe când participiul trecut al verbului a rage este „a răgut", după a face-făcut, a zace-zăcut.

Dar, în comparație cu limba franceză și mai ales rusa și germana, care excelează prin cuvinte compuse, limba română este mai ușor de învățat.

Dăm exemplu din limba germană:

Limba germană este simplă. O persoană cunoscătoare a limbii latine, și obișnuită cu declinările, o învață fără mari dificultăți. Acest lucru, de altfel, este menționat de profesorii de germană la începutul fiecărui ciclu de studii. Apoi se începe cu structurile der, die, das, den, des, dem etc., și din nou se reamintește că tot restul este de o ușurință dezarmantă. Ca să ilustrăm ceea ce tocmai am afirmat, să luăm un exemplu practic. Cumpărați cartea de limba Germană. Este un volum minunat, cu coperți cartonate, publicat la Dortmund și care povestește despre obiceiurile hotentoților (auf Deutschen Hottentotten). În carte se povestește cum cangurii (Beutel ratten) sunt prinși și închiși în cuști (Kotter), acoperite cu o țesătură (Lattengitter), care să-i ferească de ploi. Aceste cuști se numesc în germană „cuști acoperite cu pânză" (Lattengitterkotter) atunci când conțin un cangur, ele sunt numite Latten gitterkotterbeutelratten. Într-o zi hotentoții au arestat un asasin (Attentater), acuzat că ar fi omorât o mamă (Mutter). Hotentota (Hottentottenmutter), având un fiu cam prostuț și bâlbâit (Stottentrottel) astfel de femeie se numește în germană Hottentottenstotstertrottelmutter iar asasinul este un Hottentottenstotstertrottelmutterattentater. Potera

capturează asasinul şi îl închide provizoriu într-o cuşcă pentru canguri (Beutelrattenlattengitterkotter), dar captivul evadează. Imediat toţi pleacă în căutarea fugarului, şi deodată, un războinic hotentot se întoarce strigând:

– Am prins asasinul (Attentater)!

– Da? care? întreabă şeful de trib.

– Pe Lattengitterkotterbeutelratteratterentater, răspunde războinicul.

– Cum, pe: asasinul din cuşca de canguri acoperită cu pânză? întreabă şeful hotentoţilor. Răspunsul războinicului este:

– Pe Hottentottenstottertrottelmutterattentater (Asasinul mamei hotentot copilului prost şi bâlbâit).

– A, aşa, da! răspunde şeful hotentoţilor. Puteai să spui de la început că l-ai prins pe hotentottenstottertrottelmutterlattengitterkotter-beutelrattenattentater.

După cum vedeţi, limba germană este o limbă simplă. Trebuie să aveţi doar un pic de bunăvoinţă...

P.S. acesta nu este cel mai lung substantiv din limba germană, există unele de lungime triplă.

Soarta limbilor în perioada globalizării vieţii politice

Claude Hagège, profesor de lingvistică la Collège de France, cunoscător a 20 de limbi pe care le vorbeşte şi încă atâtea, pe care le înţelege, scrie în cartea sa „Le soufle de la Langue" (Paris, Odele Iakob, 1992) că europeanul va trebui să-şi crească fii şi ficele în varietatea limbilor. Fiecare european va trebui să înveţe mai multe limbi, începând cu cele ale vecinilor. Proliferarea limbilor, departe de a fi un blestem este o şansă pentru omenire. Orice limbă articulează o construcţie de valori, de sensuri, de supoziţii, pe care nu o egalează nici o altă limbă. La ONU şi UE se vor vorbi câteva limbi, dar ONU şi UE nu reprezintă complexitatea vieţii. Deci, trebuie să învăţăm din copilărie, mai multe limbi. În spaţiul românesc este necesară limba franceză, care creează un climat al bunelor maniere, al inteligenţei competente şi al gustului rafinat

(Marc Fumarole, *Quand l'Èurope parlait français,* Editeurs de Falois, 2001).- În Franța, cel ce vrea să joace un rol politic trebuie să facă dovada înzestrării sale literare. Ideile circulă grație cărților și presei, iar inima Europei bate la Paris.

Citām părerile filosofului român contemporan, Gabriel Liiceanu: „și ne cere, cu acel firesc plin de căldură ce nu păcătuiește niciodată prin familiaritate, indiscreție sau vulgaritate, pe care nu-l au decât francezii" (*Ușa interzisă*, Humanitas, pag. 264).

– Este în ea (Marie-France Ionesco) un filon primar, cu rădăcini adânci într-o lume arhaică (românească, N.A.) rătăcind subțire într-un zăcământ de inteligență, cultură, rafinament și sensibilitate, șlefuite franțuzește (Opera citată, pag. 271).

Dar se aud și alte păreri relativ la limba și cultura franceză:

Par rapport à Silicon Valley, Paris est provincial" (Raportat la Silicon Valley, Parisul este provincial) - afirmația îi aparține lui Jean Marie Apostolides, profesor de literatură și artă dramatică la Univerisatea Stanford. Cuvintele lui Jean Marie Apostolides - francez și parizian get-beget - pun în evidență un adevăr de care nu suntem încă pe deplin conștienți: rolul imens al tehnologiei în lumea de astăzi.

Ceea ce se vede clar din Silicon Valley, și doar se întrezărește la Paris, este tirania tehnologiei. Parisul ne amorțește încă simțurile prin decorurile unei Franțe și Europe culturale în prag de faliment, ne izolează de marea realitate, mondializarea tehnologică.

În Republica Moldova, pe lângă aceste limbi recomandate, pentru moldoveni și minoritarii nerusofoni, care doresc să aibă acces la spațiul rusesc trebuie să învețe și limba rusă... Moldovenii, cu limba română se pot descurca în țările latine (Italia, Spania, Portugalia).

Cunosc limba rusă, citesc cu plăcere literatura rusă în original, dar trebuie să declar sincer că în călătoriile mele în numeroase țări din America, America Centrală, Africa (Zimbabwe, Tunisia), Orientul Apropiat și Europa nu am putut folosi cunoștințele mele de

limba rusă și a trebuit să apelez la engleza, franceza și germana pe care le cunosc suficient.

Deci limbile ce trebuie studiate sunt:

- Limba statului;
- Limba națională, dacă este alta decât cea a statului;
- Limbile: engleză, franceză și germană sau spaniolă;
- Limba rusă pentru țările vecine cu Rusia
- Limbile țărilor înconjurătoare, cel puțin pentru convorbiri scurte, curente.

Latinii spuneau: Quot linguas cales, tot hominem valles (Câte limbi știi de atâtea ori ești om).

Limba română este o limbă frumoasă, melodioasă. Iată ce îi scria I.L. Caragiale, din Berlin, lui Alexandru Vlahuță:

> *Frate Vlahuță, ...Românii sunt astăzi un neam de zece milioane de suflete, având una și aceeași limbă (nu ca s-o lăudăm noi) extraordinar de frumoasă și de... grea; având un mod de gândire deosebit al lui, o comoară neprețuită de filozofie morală, de umor și de poezie - cu atât mai originală avuție cu cât este un amestec de moșteniri și de dobândiri antice, grecești, slave, orientale, pecetluite toate de netăgăduita lui nobilă pecetie romantică, latină, care-l arată bun și netăgăduit stăpân al lor. Din acestă stăpânire seculară rezultă și puterea nebiruită de asimilare a acestui popor, ce încă d-abia pe departe începe a-și simți importanța în lumea europeană. Și de aceea este așa greu de-nțeles teama ce o au unii de „înstrăinarea neamului românesc", de „alterarea spiritului național", de... „pierderea românismului"...*
>
> *Să se piardă neamul românesc! Auzi dumneata! Dar întoarcă-să Oltul și Mureșul de-a-ndăratelea către obârșia lor în creerii Munților Ciucului, neamul româ-*

nesc, tot el, neam românesc va fi, lucrând cu mintea, așteptând cu răbdare vremea când să dea și el culturii și civilizației europene concursul lui specific, pe cât va fi fost înzestrat pentru aceasta de pronia cerească - fiindcă oricum ne-om învârti și ne-om răsuci noi, oamenii, legile care stăpânesc mersul omenirii tot în mâna proniei cerești sunt și trebuie să rămână... Fie dat în omenire parte cât mai frumoasă a neamului românesc...

Pesimismul împotriva căruia a luat atitudine I.L. Caragiale este o consecință a răscoalei din 1907. În plus, în timpul campaniei din Balcani, în al doilea război balcanic, atât conducătorii, cât și soldații au constatat că în Bulgaria nu există moșieri, ci numai proprietari, care își lucrează singuri pământul. Cu atât mai stringentă a apărut nevoia reformei agrare în țara noastră. După războiul de întregire și după realizarea reformei agrare, gândirea politică în țara noastră a fost preluată de cea mai prestigioasă generație de tineri intelectuali din care fac parte Mircea Eliade, Petru Comarnescu, Constantin Noica, Emil Cioran, Eugen Ionescu și alții, majoritatea discipoli ai lui Nae Ionescu. Mircea Vulcănescu, cu profunde preocupări de filozofie și sociologie, economie teoretică-practică, istorie, psihologie, etică și estetică, literatură și publicistică a fost vârful de lance al acestei generații cu ambiții pragmatice puse în slujba propășirii neamului. Cioran apare ca o excepție prin pesimismul său relativ la „neantul valah". Dar setul său de calități și defecte pe care le găsește neamului său nu este altul decât cel pe care l-a cercetat în cazul altor popoare.

Pentru Cioran, popoarele au un destin, devenirea lor trebuie să fie una a vitalității, le admiră pe cele care fac (sau au făcut, atrofiindu-și apoi instinctul vital în cultură) istorie, care își exhibă un spirit mesianic, nu pe cele care doar îndură istoria. De aceea va reveni constant la trăsăturile câtorva etnii. Autorul cărții noastre le

selectează într-un mod care pune în lumină câteva constante ale viziunii cioraniene. Popoarele cărora el le-a dedicat reflecții aprofundate sunt: francezii, englezii, spaniolii, germanii, maghiarii, rușii, evreii și, prin raportare permanentă la toți aceștia, firește, românii. Sunt popoare care au cunoscut „grandoarea și decadența", care au un mod specific de a se raporta la istorie și la divinitate, profesând fie scepticismul profetic, fie raționalismul dizolvat în spirit. Cioran este un spectator specializat în apusuri. La francezi observă vanitatea, imaginea supradimensionată de sine și le sancționează ulcerat decadența exprimată în degradarea limbii. Englezilor le reproșează empirismul ca o cădere în normalitate. Spania îi provoacă superlative prin religiozitatea ei și nebunia conchistadorilor. La germani admiră orgoliul și sesizează echivocul între *Geist* și *Seele*. Identitatea maghiară este o formă de tristețe cronică (I. Necula, Cioran – *De la identitatea popoarelor la neantul valah*, Saeculum I.O., 2003, 190 pag.).

„Dar există chiar în momentul de față la Paris un așa zis „grup de presiune": GPP / „Grupul de presiune de la Paris" care sub jucăușa sintagmă adună laolaltă „noile energii valahe" (Dan C. Mihăilescu) din capitala Franței. Cristian Bădiliță („noul nostru Eliade"), Toader Paleologu, Adrian Papahagi, Sebastian Maxim, Mihail Neamțu, Petre Guran sunt câteva nume. Lor li se adaugă numele lui Basarab Nicolescu, Dinu Flămând, părintele Ioan I. Ică jr., părintele Rafail Noica, Aurelian Crăiuțu, Mircea Platon, Ioan Florin Florescu, capabili de a readuce „duhul înnoirii" în gândirea noastră teologică, dar și în general în viața intelectuală românească „firescul și eficiența continuității".

Cei numiți se raportează nu o dată la înaintașii care-n deceniul trei al secolului trecut făceau parte la rândul lor din „tânăra generație" (Ion Măgureanu, *„Tânăra generație"*, LA&I, 2004)".

În perioada actuală, se simte lipsa unui ideal în viața poporului. Intrarea în NATO și perspectiva intrării în Uniunea Europeană vor coagula energiile poporului român. Dacă intrarea în NATO este

un fapt benefic pentru securitatea poporului român, în privința activității sociale și intelectuale, nu este cazul să imităm Statele Unite, a căror democrație, împinsă prea departe cu idei precum „corectitudinea politică" și discriminare pozitivă - affirmative action", duce la multiculturalitate și la relativizarea tuturor valorilor, la dominația minorităților rasiale, sexuale, religioase și „estetice" eliberate de presiuni eurocentriste. Gândirea noastră este și trebuie să se dezvolte după gândirea Europei, care impune regulile majorității, așa cum este definită democrația. Limba română, la rândul său trebuie să-și păstreze frumusețea, evitând argoul, rromismele, vulgaritățile și împrumuturile (de ex.: mișto, nașpa, sau anglicanismele rating, leasing, marketing, part-time.

Și Franța se confruntă cu asemenea probleme. În *Lire* pe martie 2003, o temă actuală în Franța, dar sigur vitală în România, este sărăcirea limbii vorbite. Filosoful Luc Ferry, actualul ministru al Educației, face din salvarea cuvintelor, o cauză națională și propune liste de cuvinte ce trebuiesc salvate. Dar atenție! Dacă listele lui Luc Ferry vor intra în uz, s-ar putea să le auzim, în curând, cântate pe muzică underground, mai îndepărtate decât au fost ele vreodată de contextele uzuale și de limba vie.

2. Istoria învățământului superior românesc

2.1. Până la al doilea război mondial

Încă de la începutul secolului al XVI-lea pe teritoriul țărilor române (Muntenia, Moldova, Transilvania) s-au organizat școli de grad superior, unele din ele fiind veritabile focare de cultură, la care veneau și tineri din țările învecinate în special din Peninsula Balcanică.

La rândul lor, tinerii studioși din țările române plecau la studii la școlile înalte din străinătate: moldovenii la universitatea din Cracovia, la colegiile din Liov, Bar, Camenița sau Școala din Kiev, muntenii la universitățile din Veneția și Padova, iar la Marea Școală a Patriarhiei din Constantinopol și unii și alții. Transilvănenii, la rândul lor, studiau la Buda, Viena, Roma și Transilvania (fondată în anul 1561 de Nicolae Olahus).

Învățământul superior din țările române se desfășura la început în limbile latină, slavonă, elenă, pentru ca în pragul secolului al XIX-lea, limba română să se instaleze definitiv în aceste școli, prin strădania multor cărturari, care au dezvoltat limba română pentru nevoile unui învățământ superior.

2.2. Țara Românească

a) București

Șerban Cantacuzino, fost elev al Școlii de la Târgoviște, înființează la București, în anul 1679, Școala Domnească, în vechile chilii ale mănăstirii Sf. Sava, vis a vis de actuala Universitate.

La acestă școală se predau cursuri de teologie, filosofie, retorică, fizică, matematică, în limba elenă.

Primul director al școlii a fost eruditul Sevastos Kymenites, iar printre profesori se număra și Ion Comnenul, care preda științele fizico-matematice.

Înființarea Școlii Domnești de către Șerban Cantacuzino este susținută de către istoricii M. Cantacuzino, D. Fotino, A.D. Xenopol ș.a.

Alți istorici, între care V. Papacostea, argumentează imposibilitatea înființării acestei școli în anul 1679, afirmând că data certă a înființării ei anul 1694-1695, de către Constantin Brâncoveanu, ajutat de stolnicul Constantin Cantacuzino.

În hrisoavele epocii, școala era numită Școala Domnească de la Sf. Sava, Școala elinească, Academia de la București, Academia Domnească de la Sf. Sava.

Instrucția școlară era axată pe studiul clasicismului greco-latin, predându-se în limbile latină și elenă, disciplinele: retorica, poetica, metrica, filosofia, logica și fizica, despre cer, despre naștere și pieire, despre suflet și metafizică.

Ca profesori, în afară de Sevastos Kymenites, mai sunt cunoscuți: Teodor Simion din Trebizonde, Gheorghe Mayota, Ion Albanios, Gherman de Nisa.

După moartea lui Kymenites a fost numit director Marcu Porphilopulos, urmat de Gheorghe Hypomenos, nepotul lui Kymenites.

Sevastos Kymenitos era adeptul neoaristotelismului propagat de Pietro Pomponazzi, de elevii săi Cesare Cremonini și Theophil Coridaleu.

Structura întregii Academii avea ca model universitatea din Padova și Marea Școală a Fanarului.

Din anul 1707, programa de studii a Academiei Domnești cuprinde materiile: logica, psihologia, metafizica, fizica, cosmografia, retorica, poetica, geometria și teologia.

A. Helladius, care a vizitat Academia în anul 1713, a apreciat că este la nivelul marilor școli europene superioare.

Academia era frecventată de circa 200 de studenţi români şi studenţi proveniţi din toate provinciile peninsulei Balcanice şi ruşi (Mihailov trimis de Petru cel Mare). Această Academie oferea o atmosferă mai liberă decât Academia Patriarhiei din Constantinopol.

În perioada 1659 - 1714, la Academia Domnească au studiat Şerban Greceanu, Barbu Greceanu, Toma Cantacuzino, Gheorghe Damian şi Palade Damian Românul.

Academia a funcţionat şi după 1714, dar nu există hrisoave decât din anul 1741.

În perioada 1750 - 1761, au funcţionat ca profesori la Academie: Gherghe Hrisogen din Trapezunt, Grigore Constandas, Teodor din Târnovo, Alexandru şi Pantazi Tarnavitu, Manase Eliade ş.a. În anul 1761, Academia se mută într-un local nou amenajat, tot la mănăstirea Sf. Sava.

Alexandru Ipsilante reorganizează şi dezvoltă, în anul 1775, Academia, care atinge maturitatea ca instituţie de învăţământ superior. Programa de învăţământ era orientată către ştiinţele exacte, se introduc disciplinele aritmetica, geometria, ştiinţele naturii, limbile clasice, limbile moderne. Cursurile sunt predate în limba greacă, dar se introduce şi limba română ca disciplină de studiu. Nicolae Mavrogheni, turcofil, introduce şi studiul limbii turceşti (1786 - 1788).

În anul 1791, Academia Domnească se mută în chiliile de la Domniţa Bălaşa.

În perioada 1760 - 1800, au funcţionat ca profesori la Academie: Manase Eliade, Grigore Constandas, Lambru Fotiades, Rigas Velestinlis, Constantin din Dristra, Iosif Moesiodax. Menţionăm şi câţiva elevi: Ienăchiţă Văcărescu, Dinicu şi Iordache Golescu, Naum Râmniceanu, Eufrosin Poteca, Petratache Poenaru ş.a.

În anul 1803, Academia se mută în casele Măgureanu, pe malul Dâmboviţei, unde a funcţionat până în anul 1821. În anul 1816, când se introduce cursul de drept, Academia avea circa 400 de elevi.

În această perioadă au predat la Academie: Lambru Fotiade, Constantin Vardalos, Duca Neofit, Chiriacos Papaioanu, Veniamin din Lesbos, Petrache Poenaru, Eufrosin Potecă, Nestor Craioveanu ș.a.

Expunerea de motive pentru introducerea științei dreptului (Hrisovul lui Ion Ghica Caragea din februarie 1816): „Fiindcă știința dreptului atât pentru judecători cât și pentru cei ce sunt dați în judecată și în fine pentru toți oamenii în genere este trebuincioasă, ca una ce, după unii, firesc este, se mărturisește ca cel mai sănătos sprijin pentru omenire, găsirăm cu cale într-o conglăsuire cu boierii a introduce și profesore de drept ca să se predea acestă știință către acei ce ar voi s-o învețe. Însă, spre a reuși la acesta după speranța și voința noastră socotirăm ca orice lucrare la început trebuie să-și aibă îngrijitorul său experimentat, așa dar binevoim a numi pe marele clucer Nestor de profesore aprețiind talentul sciințelor sale în drept".

Au fost elevi următorii, viitoare personalități: Dimitrie Ghica, Constantin Grădișteanu, Gheorghe și Constantin Crețulescu, Ion Cârlova, Dionisie Fotino, Dinicu Golescu, Ion și Constantin Cîmpineanu, Barbu Știrbei, Ion Grădișteanu, Nicolae Golescu ș.a. Tot aici a studiat Mihai Cristari din Epir, care a urmat apoi Facultatea de Medicină din Padova, iar în anii 1812 - 1818 a fost medicul Curții Domnești.

În anul 1821, Academia în limba greacă din Măgureanu își închide porțile.

Învățământul clasic al profesorilor greci a eșuat complet la începutul secolului al XIX-lea, devenind caduc. Modelul învățământului românesc a devenit învățământul clasic al emigranților francezi.

La Academiile Domnești din București și Iași, învățământul se preda în limba elenă, dar ele au fost instituții de învățământ românesc, care foloseau - ca întreg învățământul superior academic din Europa - limbile clasice latina și elina. Studenții însă traduceau și comentau cursurile în caietele de note de curs în limba vorbită de

ei: română și neogreacă. Încă de la începutul secolului al XVIII-lea în „Rânduiala dascălilor“ se cerea ca „toată gramatica să se expună în limba aplă“.

Învățații greci faimoși (Lambru Fotiades, Constantin Vardalahos, Neofit Duca, Veniamin din Mitilene) acreditaseră ideea că limba română, limba vernaculară, nu este capabilă să exprime ideile științifice. Însă încă din martie 1818, Gheorghe Lazăr, ca profesor și ca director, organizează școala națională de la Sf. Sava, în localul mănăstirii Sf. Sava. Pentru obținerea localului a fost ajutat de banul Bălăceanu. La acestă școală cursurile erau predate în limba română. Ciclul superior, denumit „cursuri speciale“ cuprindea: dreptul, matematici aplicate, agricultura practică. Cursul pentru inginerii hotarnici era predat de către Gheorghe Lazăr. Alți profesori au fost: Eufrosin Potecă, Ladislau Erdeliotu, Ioan Heliade Rădulescu, August Treboniu Laurian, Petrache Poenaru ș.a.

Între anii 1821 - 1822, școala este închisă. În anul 1822, conducerea școlii este preluată de Ioan Heliade Rădulescu. Alți profesori au mai fost: Petrache Poenaru, Eufrosin Potecă, Simion Marcovici, C. Popa, Dumitru Moroiu, I. Genilie.

Se predau în limba română următoarele cursuri: matematică, geometrie, trigonometrie, algebră, fizică, chimie, geodezie, topografie, arhitectură, filozofie și drept. Între anii 1828 - 1829, școala este închisă din cauza epidemiilor de ciumă și holeră, iar localul este ocupat de spitalul de campanie rusesc (din ordinul generalului Pahlen).

Între anii 1828 - 1832, școala funcționează în localul de la hanul Șerban Vodă.

În anul 1832, Școala Domnească primește numele de Colegiul Sf. Sava și se organizează în patru cicluri: începători (4 ani), umanior (3 ani), complimentar (3 ani) și special (3 ani de studii).

Sub directoratul lui Eufrosin Potecă au fost următorii profesori și elevi: Nicolae Bălcescu, Ion Ghica, Grigore Alexandrescu, Nicolae Filimon, Cezar Boliac, Alexandru Odobescu, Theodor Aman,

Cristian Tell, Dimitrie Bolintineanu, C.A. Rosetti, C. Moroiu, Aaron Florian, Ioan Pop, Gh. Pop, C. Aricescu, G. Cristoforu, Al. Orăscu, I. Zalomit, V. Boeru.

Dărâmându-se, în anul 1851, clădirile de la Sf. Sava, pentru a se construi localul Academiei, Colegiul Sf. Sava se mută în clădirea Măgureanu, unde a funcționat Academia grecească. Colegiul, care îl are ca director pe Petrache Poenaru, a funcționat aici, până în anul 1881, când se mută în localul de pe strada Berthelot. În acelaș an, 1851, în cadrul Colegiului se organizează Facultatea de Legi, cu durata de trei ani.

La 17 octombrie 1850, domnitorul Barbu Știrbei înființează Facultatea de Științe Exacte sau Școala de Poduri și Șosele cu trei secții: topografi, ingineri de poduri și șosele, arhitecți. Durata de studii era de trei ani și un an de practică. Cursurile se țin în clădirea Colegiului Sf. Sava. La 8 ianuarie 1854 se înființează și Secția de Mine, iar la 23 august 1854 se adaugă Secția de Silvicultură. La 15-24 septembrie 1864, se votează Legea înființării Școlii de Poduri și Șosele, după modelul celei din Franța.

În anul 1859, Academia de la Sf. Sava se separă de gimnaziu ca o instituție de învățământ superior de sine stătătoare. În cadrul Academiei, la 12 octombrie 1863, se înființeaza Școala superioară de Științe, iar la 2 noiembrie, Școala superioară de Litere. Cele două școli superioare formează nucleul viitoarei Universități din București.

La 4 iulie se înființează, Universitatea prin decretul semnat de domnitorul Alexandru Ioan Cuza; urmează Conservatorul de Muzică și Declamațiune (noiembrie 1864) și Școala de belle-arte, care avea și o secție de arhitectură. La înființare, Universitatea avea următoarele facultăți: drept, științe, filosofie și litere. O parte din profesorii de la Colegiul Sf. Sava au trecut la Universitate.

În anul 1857, ia ființă Școala Națională de Medicină și Farmacie. În anul 1869, se înființează Facultatea de Medicină, având în componența sa și Școala Superioară de farmacie. Facultatea de Medicină se încorporează în Universitate.

În anul 1881, se înfiinţează Şcoala Naţională de Poduri şi Şosele.

Tot în anul 1884, se înfiinţează Facultatea de Teologie în cadrul Universităţii.

În anul 1892 se înfiinţează Şcoala de arhitectură cu o secţie de arhitectură şi una (de nivel mediu) de conductori.

În anul 1904, se înfiinţează Şcoala superioară de Arhitectură, iar în anul 1913, Academia de Înalte Studii Comerciale şi Industriale, în 1918 Şcoala Superioară de Agricultură de la Herăstrău, iar în 1921 Facultatea de Medicină Veterinară în cadrul Universităţii din Bucureşti.

În anul 1914, se înfiinţează Institutul de Chimie Industrială şi Institutul de Electrotehnică în cadrul Universităţii din Bucureşti.

După război, în anul 1920, se înfiinţează Şcoala Politehnică din Bucureşti, transformată din Şcoala Naţională de Poduri şi Şosele. Politehnica din Bucureşti avea 4 secţii: construcţii, electromecanică, mine şi chimie industrială.

În anii următori, se înfiinţează Institutul Naţional de Educaţie Fizică (1922), iar şcoala superioară de Silvicultură trece la Politehnica din Bucureşti ca secţie silvică (1924); se înfiinţează Facultatea de Farmacie, separându-se de Facultatea de Medicină, ambele în cadrul Universităţii din Bucureşti (1923).

În anul 1924, se înfiinţează Şcoala superioară de Arhivistică şi Paleografie (superioară şi parauniversitară) în cadrul căreia funcţionează şi institutul de cercetări arhivistice (postuniversitar). Funcţionează până în anul 1950, când devine o secţie a Facultăţii de istorie.

În anii următori:

- Şcoala superioară de agricultură devine Academia de Înalte Studii Agronomice;
- Şcoala naţională de arte frumoase se transformă în Academia de Belle-Arte (1930);
- Conservatorul de muzică şi declamaţie se transformă în Academia de muzică şi artă dramatică (1931); Mai funcţionează

Conservatorul de muzică „Astra", Academia de Muzică Religioasă (1928 - 1947), Conservatorul de Muzică, Coregrafie și Artă Dramatică „Pro Arte" (1935 - 1947);

- Institutul național de educație fizică se transformă în Academia națională de educație fizică;
- În anul 1938, Institutul de Chimie industrială și Institutul electrotehnic trec de la Universitate la Politehnica din București. De asemenea, Academia de Arhitectură și Academia de agronomie se transformă în facultăţi în cadrul Politehnicii din București.

b) Târgoviște

Udriște Năsturel înființează, în anul 1640, școala slavonă.

În anul 1646, se înființează prin grija domnitorului Matei Basarab, Schola greca e latina, colegiul umanist organizat de postelnicul Constantin Cantacuzino. În această școală au predat profesorii umaniști Pantaleone Ligaridis și Ignatie Petritis. Școala se apropia ca profil de colegiile academice, care reprezentau trecerea spre universitate. Se studia gramatica, retorica și logica. Școala a funcţionat până la 1652.

c) Craiova

Se înființează Conservatorul de muzică „Elena și Eftimie Cornetti" (1911 - 1948).

2.2. Dobrogea

a) Babadag

În anul 1500, se înființează un seminar musulman ca instituție de învățământ superior, cu o existență permanentă în timpul stăpânirii turcești. În anul 1889, acest seminar a fost organizat ca instituție de stat, subvenționată de guvernul român. În anul 1901 se mută la Megidia.

b) Constanța

În anul 1908 se înființează Școala navală superioară pentru

pregătirea ofițerilor navali, atât în ramura tehnică, cât și a navigației. Școala, cu o evoluție continuă și sub diverse denumiri, este predecesoarea actualei Universități de Marină și a actualei Academii de Marină militară.

2.3. Moldova

a) Iași

În anul 1640, Vasile Lupu, cu sprijinul lui Petru Movilă, mitropolitul român de la Kiev, a pus bazele Școlii de la Trei Ierarhi. Școala a fost considerată pe rând școală superioară, colegiu, academie. Așezământul a fost organizat de Sofronie Poceațki. Acesta era în legătură cu Teofil Coridaleu, profesor la Marea Școală a Patriarhiei de la Constantinopole. În școală se foloseau manualele lui Teofil Coridaleu, umanist format la Universitatea din Padova și mesager al "spiritului Padovei": se studia gramatica latină 3 ani, retorica și poetica 2 ani, logica 1 an, despre cer, despre naștere și pieire, despre suflet și muzică. Se învățau limbile slavonă, greacă și română. Misionarul iezuit Renzi: "toată floarea boierimii moldovene vorbește latinește și mulți sunt și buni filozofi" (M. Diaconescu, *Istorie și valori*, pag. 211).

După moartea mitropolitului Petru Movilă (1646), profesorii de la Kiev au fost înlăturați. În locul lor, vin profesori greci, care impun limba greacă ca limbă principală de predare. Directorul școlii a fost Meletie Sirigos. La această școală a predat și Ieremia Cacavelas, care a fost apoi profesorul lui Dimitrie Cantemir.

În anul 1714, Nicolae și Constantin Mavrocordat organizează Școala Domnească cu limbă de predare greacă. În cadrul școlii sunt organizate și cicluri de limbă română, la Sf. Nicolae domnesc, și în limba slavonă la Sf. Sava. Această școală de studii înalte din Iași a cunoscut 3 etape:

- 1714-1765, studiul se făcea în limbile latină, greacă și italiană. Printre primii profesori au fost: Constantin Malatios, Antonio,

Teodor din Târnovo, Natanail Collonaris și Nicolae Heliodromus. Obiectele de studiu erau: gramatica, retorica, poetica, logica. În a doua sa domnie, Constantin Mavrocordat (1741 - 1743) a adăugat și studiul limbii arabe. În perioada 1728 - 1765 Școala din Iași nu este de acelaș nivel cu Academia din București. Rivalitatea dintre Mavrocordat și Racoviță a dăunat continuității și nivelului Școlii (Constantin A. Stoide, *Contribuții...*, Ed. didactică și ped., Buc.1970);

● 1765-1813; Academia domnească se reorganizează sub domnia lui Grigore Alexandru Ghica, orientându-se spre un învățământ realist prin introducerea disciplinelor științifice: aritmetica, geometria, algebra, trigonometria, fizica și științele inginerești. În hrisovul de reorganizare a Școlii Domnești, aceasta este numită Academie. Dintre profesorii de valoare la această Academie se numără: Nicolae Cercel, fost profesor honoris causa al Academiei de Științe din Franța și al Academiei Imperiale din Rusia; el a predat matematica și fizica experimentală; Nichifor Teotachis a predat fizica modernă și matematici superioare; Iosif Moesidoax a introdus cursul de astronomie modernă;

● În anii de după 1800, Academia ieșeană a avut dascăli renumiți: Daniil Philippide, format la Academia de la București, apoi la universitățile Padova, Paris și Viena. A predat cursuri de fizică, chimie, astronomie, geografie și logică; Dimitrie Cordelas a predat algebra, geometria și cosmografia; era doctor în științe de la Budapesta; Ștefan Dungas, cu studii la Halle, Gotingen și Iena, a predat cursuri de filosofie;

● 1814-1821; Începând cu anul școlar 1813 - 1814, Academia se va numi Învâțământul Superior al Științelor. Se introduce un curs de știință inginerească care se preda în limba română. Acest curs a fost predat de Gheorghe Asachi cu următoarele discipline: matematica, geometria, trigonometria, geodezia și topografia. Absolvenții (prima serie în l818) obțineau titlul de ingineri hotarnici. Într-o clasă paralelă, de acelaș profil, a predat în limba greacă

Dimitrie Cordelas. În limba greacă se mai predau: literatura greacă (Gheorghe Terapianos), gramatica greacă (Gheorghe Ioan) și dreptul.

În anul 1803, se înființează Școala superioară de la mănăstirea Socola prin stăruința mitropolitului Veniamin Costache și a voievodului Alexandru Moruzi. Se predau în limba română disciplinele laice: gramatica română, latina, istoria, logica, filosofia, retorica și aritmetica.

În anul I828, se înființează Școala Vasiliană de la Trei Ierarhi, în care se continuă cursul de ingineri hotarnici și un curs universitar de filosofie. În anul 1834, învățământul academic a fost inaugurat cu un curs de logică, algebră și istorie universală. La 16 iunie 1835, se inaugurează Academia Mihăileană de către domnitorul Mihail Sturza și Gheorghe Asachi. Nivelul superior, universitar al Academiei (care cuprindea și Școala Vasiliană) consta în 3 facultăți: filosofică, juridică și teologică și două cursuri extraordinare de geometrie practică și economie.

De asemenea, în cursul superior se studiau limbile greacă, franceză, germană, rusă, italiană, cursul agricol și cursul artistic. Cursul de geometrie practică, numit „Școala Politehnică de la Sf. Ilie", care acorda titlul de inginer, cuprindea disciplinele: arhitectură, topometrie, geodezie, calculul diferențial și integral, geometria descriptivă cu aplicații, calculul zidirilor și al drumurilor, compoziții de planuri și devize. Cursul economic cuprindea și economia forestieră și veterinară. În 1836, a fost înființat la Iași, Conservatorul Filarmonic și Dramatic, sub direcția lui Gheorghe Asachi, Vasile Alexandri și Ștefan Catargiu. Regulamentul din 1838 al Academiei reglementa învățământul superior în următoarele forme: facultățile filosofică, teologică (la Seminarul de la Socola) și juridică, cursurile de inginerie, de economie rurală și de filologie (elină, latină, franceză, germană, rusă) și măiestriile libere: pictura și desenul liniar. Facultatea filosofică avea un caracter pregătitor, numai absolvirea ei conferea dreptul de a urma facultatea juridică, teologică sau cursurile extraordinare.

Printr-un decret din 20 august 1860, ca o completare a regulamentului din 1838, se înființează secția de științe în cadrul Academiei Mihăilene, iar printr-un decret al domnitorului Alexandru Ioan Cuza din 26 octombrie 1860, se înființează Universitatea Iași cu trei facultăți: filosofia (inclusiv secția de științe), drept și teologie. Tot în 1863 se înființează Conservatorul de Muzică și Declamațiune și Școala de belle-arte. În anul 1864, Universitatea se reorganizează cu patru facultăți: filosofie și litere, științe fizice, matematice și naturale, drept și medicină (aceasta a funcționat efectiv abia în 1879).

Facultatea de teologie s-a desființat. În anii următori se înființează secția agricolă în cadrul facultății de științe (1911) și Institutul Electrotehnic pe lângă Facultatea de Științe, sub conducerea profesorului Dragomir Hurmuzescu (1913).

În anul 1937, se înființează Institutul Politehnic Iași. Din cadrul Facultății de Științe s-au format și au intrat în componența Institutului Politehnic Iași trei facultăți: Chimie tehnologică, Electrotehnică și Agronomie.

Conservatorul de muzică și declamațiune se transformă în Academia de Muzică și Artă dramatică, iar Școala de belle-arte se transformă în Academie de belle-arte. Tot la Iași se înființează Institutul teologic catolic.

b) Chișinău

În Basarabia, sub ocupația rusă (1812-1918) nu exista nici o școală în limba română, primară, secundară sau superioară, în timp ce toate minoritățile (evreii, bulgarii, armenii, germanii etc.) aveau asemenea școli. Intenția autorităților rusești era să-i oblige pe moldoveni să urmeze școli rusești.

Rușii nu au creat învățământ superior în Basarabia. Exista, din anul 1875, un institut pedagogic superior, în limba rusă „Rumianțev", care pregătea profesoare pentru învățământul supe-

rior, în limba rusă. Directorul Institutului a combătut, într-o convorbire cu studenții, ideea învățământului în limba română, deoarece, spunea el, "limba moldovenească este o limbă săracă, a unui popor primitiv, care se afla în același stadiu de dezvoltare cu samoezii din nordul Siberiei! Limba moldovenească nu are decât vreo două sute de cuvinte, pentru uzul lor casnic și pentru o agricultură rudimentară" (V. Harea, *Basarabia pe drumul unirii*, Buc., pag. 76).

Imediat după Unire, Institutul s-a desființat, înființându-se un număr de 11 școli normale în limba română.

O importanță deosebită s-a acordat solemnității prilejuite de deschiderea Universității Populare din Chișinău, care în intenția inițiatorilor, trebuia să se transforme într-o Universitate. Nu s-a realizat, argumentându-se apropierea Universității din Iași, și preponderența populației străine în Chișinău (evrei și ruși). Argumentele s-au dovedit false, rezultatele pe care le-a oferit Universitatea din Cluj, demonstrând rolul Universității în viața unei provincii.

În anul 1926, se înființează ASTRA-BASARABIA. Una din preocupările principale ale ASTREI BASARABIA a fost înființarea Universității din Chișinău. În Biblioteca ASTREI s-a tipărit lucrarea lui Onisifor Ghibu *"A cincea Universitate a României. Universitatea din Chișinău"*. În primă etapă, se preconiza înființarea unei Facultăți de Științe și a unei Facultăți de Agronomie.

Din păcate Universitatea din Chișinău nu s-a înființat până în 1940. Susținătorii înființării unei Academii de Teologie sau a unei Facultăți de teologie, fiind numeroși în rândul preoțimii basarabene, care reprezenta un segment important al intelectualității moldovenești din Basarabia, au avut câștig de cauză.

- Pentru înființarea Facultății de Teologie Chișinău, parlamentarul Preot Pavel Guciujna a fost un "militant neobosit". Pentru înființarea Facultății de Teologie Chișinău au mai militat V. Hanes, C.

Găvănescu, T. Iacobescu, prof. univ. I. Bărbulescu și în special Ministrul Instrucțiunii Publice Ion Petrovici. Împotrivă era Mitropolitul Pimen al Moldovei. Decizia nr. 97118 din august 1926 stabilește înființarea Facultății de Teologie Chișinău în subordinea Universității din Iași. La deschiderea cursurilor, aceasta a fost reprezentată de Ioan Bogdan. Au participat viitorul Mitropolit al Moldovei Ion Mihălescu, Ioan Lupaș, Nichifor Crainic, Gala Galaction, Sergiu F. Niță, ministrul Basarabiei, Pr. Pavel Guciujna. Până în 1940, Facultatea de Teologie din Chișinău a acordat 5 doctorate. De asemenea Facultatea de Teologie și-a asumat rolul de misionar printre alogeni, sectanți și comuniști-atei. Unul din subiectele principale era și introducerea noului calendar (Boris Buzilă, *Din istoria vieții bisericești din Basarabia*, Editura Fundațieii Culturale Române, București - Chișinău, pag. 167-184).

La începutul anului universitar 1932-1933, Institutul de agronomie de la Iași s-a transferat la Chișinău sub forma unei Facultăți de Agronomie, aparținând de Universitatea din Iași. Această realizare se datorează lui Anton Crihan, subsecretar de stat la Ministerul Agriculturii și Domeniilor, care a militat pe toate căile și care a dotat Facultatea cu tot ce este necesar, în special cu mijloacele pentru cercetare practică pe teren.

- În anul 1918 se înființează Conservatorul de Muzică și Declamațiune "Unirea", condus de Anastasia Dicescu și Școala de Arte Frumoase, condusă de A. Plămădeală.
- În anul 1928 se înființează Conservatorul Național de Muzică (1928-1990).
- În anul 1935 se înființează Conservatorul Municipal (1935-1970).
- În anul 1936 se înființează Academia de Muzică și Artă Dramatică.

c) Cotnari

În anul 1526 prin grija domnitorului Despot Vodă, se înființează

Colegiul Latin, cu un program conceput pe 5 ani: în primii trei ani se studia limba latină, în următorii 2 ani retorică și dialectică. La acest Colegiu a funcționat umanistul Johann Sommer de la colegiul din Bistrița și alți profesori umaniști aduși din Germania. Clădirea colegiului există și astăzi în curtea bisericii catolice din Cotnari.

d) Putna - Cernăuți

S-a emis o ipoteză referitoare la existența unei școli superioare la Putna la începutul secolului XV. Istoricul ieșean Ciohodaru respinge ipoteza:

„Titlul de dascăl atribuit călugărului Grigore nu constitue o bază documentară suficientă pentru a dovedi existența unei școli de tip superior în vremea lui Alexandru cel Bun la Suceava. În textul utilizat termenul acesta are sensul de "teolog" și nu de profesor.

Cărți de legi s-au putut copia aici în vremea lui Alexandru cel Bun, dar e riscant să se afirme pe o astfel de bază că dreptul se studia la o școala superioară din Suceava în primele trei decenii ale secolului al XV-lea și că Alexandru cel Bun introdusese legiuirile bizantine cunoscute sub numele de Basilicale“ (C. Ciohodaru, *Alexandru cel Bun*, Editura Cartea moldovenească, Chișinău, 1990, pag. 193-l 94).

- Școala de la mănăstirea Putna a fost ridicată, în anul 1759, la rangul de Academie. A fost desființată în anul 1779. În ultima perioadă a fost condusă de Vartolomeu Măzăreanu. În anul 1786 se deschide la mănăstirea Sf. Ilie de lângă Suceava o școală clericală inferioară care, în anul 1826, se transformă în școală superioară denumită Institutul teologic, cu sediul la Cernăuți. Acest Institut se transformă în anul 1875 în Facultate de Teologie și se încadrează în Universitatea din Cernăuți. Universitatea din Cernăuți se înființează în anul 1875 ca o universitate germană cu trei facultăți: filozofie, drept și teologie. La facultatea de teologie cursurile se predau

în limba română. În anii 1940-1948, Facultatea de teologie a Universității din Cernăuți a funcționat la Suceava. Universitatea din Cernăuți, în anul 1918, s-a transformat în Universitate cu limba de predare română, cu patru facultăți: litere, științe, drept și teologie. Tot la Cernăuți, în anul 1924, se înființează Conservatorul de muzică și artă dramatică (1924-1944).

e) Huși, Roman, Socola

Seminariile teologice din Huși, Roman și Socola (Iași), din anul 1860, aveau treapta a doua organizată „în sistem de facultate de teologie".

2.4. Transilvania

a) Cluj

În anul 1581, principele transilvan Ștefan Bathory înființează Universitatea Iezuită sau Colegiul Iezuit, cu o programă asemănătoare Universităților din Apus, eliberând diplome de bacalaureați, magiștri și doctori, la cele trei facultăii: teologică, filozofică și juridică. La acest Colegiu a studiat Nicolae Pătrașcu, fiul lui Mihai Viteazul.

Primul rector al Colegiului a fost diplomatul și istoricul italian Antonio Possevino. Universitatea propaga catolicismul și combătea reforma. În anul 1603 încetează funcționarea acestei universități.

În anul 1609 ia ființă Colegiul Reformat (calvin), condus de umanistul Apaczai Csere Janos. Ulterior se transformă în Academie teologică reformată.

În anul 1568 se înființează Colegiul Unitarian de către episcopul David Ferenc. Din anul 1571 are ca director pe umanistul Johann Sommer. În anul 1948 devine o sectie a Institutului teologic protestant unic.

În anul 1698 se reînființează Universitatea Iezuită cu limbă de predare latina. Se desființează în anul 1773, odată cu desființarea ordinului iezuiților prin Bula Papei Clement al XXV-lea, organizându-se în locul acestei universități un Colegiu piarist cu patru facultăți: filologie, teologie, drept și chirurgie. La această ultimă facultate a funcționat și profesorul român Ioan Molnar Piuariu, specialist oftalmolog. Colegiul, s-a numit și Universitate în anumite perioade. În anul 1774, Facultatea de teologie se mută la Alba Iulia pe lângă episcopatul catolic de acolo. În locul ei se organizează Facultatea de științe naturale. În anul 1784, Colegiul a fost transformat în Liceul regesc academic, având un singur curs de nivel superior - filosofia. În fapt, însă, s-au păstrat toate facultățile fostului colegiu. Liceul regesc avea nivel și de învățământ superior. La Facultatea de filozofie se preda istoria universală, la Facultatea de drept se predau științele economice și dreptul minier, la Facultatea de științe se predau matematicile teoretice și practice, la Facultatea de medicină - anatomia, chirugia și ginecologia.

O seamă de personalități de cultură și știință au predat la această instituție: Ioan Molnar Piuaru - oftalmolog, Ianoș Friedvalsky și Adolf Gego, matematicieni, Ferencz Nyulas - chirurg, Maximilian Hell - astronom, Mihail Bran - filozof, Andrei Illia - logician, Antonin Nusca - istoric.

Aici au studiat românii: Gheorghe Șincai, Petru Maior, Gheorghe Lazăr, Aron Pumnul și Alexandru Papiu Ilarian, George Barițiu, Avram Iancu ș.a.

După desprinderea Facultății de medicină, în 1817, Liceul academic rămâne cu numai două facultăți, juridică și filozofică. În anul 1822 își pierde calificativul de Academie, iar în anul 1842 limba de predare latină este înlocuită cu limba maghiară. Facultatea de medicină se desprinde de liceu și se constituie în Institutul de chirurgie (1817), transformat în 1872 în Facultate de chirurgie.

În anul 1825 ia ființă Conservatorul din Cluj.

În anul 1863 se reînființează Academia de drept din Cluj, cu

limba de predare maghiară. În anul 1872 se încorporează în Universitatea Cluj, ca Facultate de drept și științe de stat.

În anul 1869 se înființează Institutul de Agronomie cu limba de predare maghiara. Din 1918 limba de predare este româna.

La 12 octombrie 1872 se înființează Universitatea din Cluj cu limba de predare maghiară. Universitatea avea patru facultăți: drept și științe de stat: medicină, filozofie, litere și istorie, matematici și științe naturale. În facultatea de drept erau contopite și facultățile de drept din Cluj (maghiara) și Sibiu (germana). Catedra de limbă și literatură română era ocupată de Grigore Silași.

În anul 1908 se înființează Școala superioară de arte plastice (în limba maghiară).

La 1 octombrie 1919 se înființează prin decret, Universitatea din Cluj, numită "a Daciei superioare", cu limba de predare româna. Universitatea din Cluj avea patru facultăți: științe, medicină, litere și filozofie, drept. În perioada 1940-1944 a funcționat la Sibiu și Timișoara (facultatea de științe). Totodată se înființează Conservatorul de Muzică și Artă dramatică (1919), care în anul 1930 se transformă în Academie. În anul 1929 ia ființă și Școala de Belle-Arte cu limba de predare româna.

Tot în 1919, se înființează Academia Comercială, care, în perioada 1940-1950, a funcționat la Brașov și Academia teologică ortodoxă.

Sub ocupația maghiară, între anii 1940-1945, la Cluj au funcționat în limba română doar Academiile teologice ortodoxă și greco catolică.

b) Sibiu

În anul 1526, călugării dominicani înființează Școala superioară "Studium generale Cibiniensis", cu limba de predare latina. La această școală a studiat Nicolae Olahus. Colegiul s-a desființat odată cu adoptarea reformei.

În anul 1812 se înființează Institutul teologic ortodox, care se transformă, în anul 1850, în Institut pedagogic și teologic. Andrei Șaguna a contribuit în mod deosebit la dezvoltarea Institutului. Acesta s-a numit pe rând Institut "Andreean"', Institut teologic, Academie teologică și Institutul teologic universitar.

În anul 1844 se înființează Academia de drept cu limba de predare germana. Începând cu anul 1866, la această Academie se ține un curs în limba română (prof. Ioan Răcuciu). În anul 1872 Academia de drept se transferă la Universitatea din Cluj. Între anii 1940-1946 Universitatea Daciei Superioare Cluj (în refugiu).

După 1948, la Sibiu funcționează și Institutul teologic protestant (evanghelic).

c) Brașov

În anul 1544 se înființează Colegiul luteran sau Școala Coronensis condusă de umanistul Johannes Honterus. Ulterior, Colegiul se transformă în liceu. Între anii 1940-1950, funcționează Academia de Înalte studii comerciale și industriale. Între anii 1928-1949 funcționează Conservatorul de Muzică și Artă Dramatică "Astra".

d) Alba Iulia

Principele calvin Gabriel Bethlen înființează, în anul 1622, Academia de obște sau Colegiul academic cu trei facultăți: filozofică, literară și teologică. Sunt aduși profesori renumiți: filozoful Johann Heinrik Astedius, filologul Martin Opitz, naturalistul Johann Heinrich Bisterfeld și Apaczai Csere Janos. Martin Opitz a scris poemul în versuri "Zlatna oder der Ruhe des Gemuthes", primul document străin despre latinitatea românilor, evocând noblețea spirituală a românilor. În anul 1658, Colegiul se mută la Aiud.

În anul 1784, Facultatea de teologie a Universității din Cluj se mută la Alba Iulia, pe lângă episcopatul catolic.

e) Aiud.

Colegiul academic de la Alba Iulia se mută, în anul 1658, la Aiud, din dispoziția principelui Mihail Appaffy. În anul 1704 se transformă în Colegiu secundar.

f) Orăștie.

În anul 1640 ia ființă Școala superioară de la Orăștie, organizată de învățatul român Mihai Halici. Se predau în limba latină: retorica, gramatica, logica, psihologia, metafizica, istoria și algebra.

g) Blaj

În anul 1754, episcopul Petre Pavel Aaron de Bistra, a deschis școlile din Blaj: Școala de obște, Școala latină și Seminarul. Începând cu anul 1772 , Școala latină a funcționat și cu ultimele două clase ale ciclului superior: retorica și poetica. Filozofia a început să fie predată din anul 1772, iar teologia din 1773. Aceste discipline îi oferă școlii latine caracterul de învățământ superior (Scholae altiores). La ciclul superior, S. Micu a predat mathesis și ethica, iar St. Popp, logica și metafizica.

Pe lângă Școala de obște (Schola normalis) și Școala latină (Regium gymnasium) la Blaj, se înființează, în anul 1831, liceul episcopal (lyceum episcopale), de rang academic, cu două Facultăți: facultas theologica și facultas philosophica. Seminarul existent se transformă în facultate teologică cu o durată de patru ani. Facultatea filozofică își desfășoară activitatea alături de Regium gymnasium. Ulterior, seminarul se transformă în Academie teologică, care a funcționat până în anul 1948.

h) Târgu Mureș

În anul 1718, Schola particula, de grad secundar, se unește cu Școala reformată de la Alba Iulia, refugiată la Târgu Mureș, punân-

du-se bazele Colegiului Târgu Mureș, instituție de învățământ superior. În acest Colegiu a fost profesor Bolyai Farkas în perioada 1804-1851; au fost elevi ai Colegiului, printre mulți alții: Janos Bolyai și Gheorghe Șincai. În anul 1907 se înființează Conservatorul de Muzică (1907-1948)

i) Oradea

În anul 1778, se înființează, din dispoziția Mariei Tereza, Academia de drept. La această Academie au studiat mulți români, care au ajuns personalități importante în viața Transilvaniei. În anul 1934, Academia se mută la Cluj.

În anul 1792, se înființează Seminarul din Oradea, denumit ulterior Seminarul tinerimii române din Oradea și transformat apoi în Academie teologică, până în anul 1940, când se mută la Timișoara și funcționează până la 1948.

j) Arad

În anul 1822 se înființează Seminarul ortodox transformat în Institutul teologic ortodox român. Preparandia din Arad și Institutul teologic urmau să pună bazele unei Universități românești (1871), dar autoritățile maghiare s-au opus înființării acesteia. În anul 1880 se înființează Institutul teologic pedagogic român, transformat, în anul 1918, în Institutul teologic ortodox român, apoi în Academia teologică, care a funcționat până la 1948.

k) Sighetul Marmației

În anul 1833, liceul din Sighet este transformat în Academie cu două facultăți: drept și filozofie. În anul 1920 aceasta se desființează.

l) Timișoara

În anul 1845, se înființează Facultatea de drept la liceul catolic. În anul 1906 se înființează Conservatorul de muzică (1906-1948).

După Marea Unire, se înființează Politehnica din Timișoara cu două facultăți: electromecanică și mine.

În anul 1934 funcționează Academia de arte frumoase.

Între anii 1940-1948, la Timișoara funcționează Academia teologică ortodoxă, refugiată de la Oradea, iar între anii 1940-1946, Facultatea de Științe refugiată de la Cluj.

m) Caransebeș

În anul 1870 se înființează Institutul teologic pedagogic ortodox, care după anul 1933 se transformă în Academie teologică, care a funcționat până în anul 1948.

n) Lugoj

La Lugoj a funcționat Academia teologică greco-catolică.

o) Gherla

În perioada 1934-1937 a funcționat Academia teologică greco-catolică, care s-a mutat apoi la Cluj.

2.4. Invățământul superior din România în epoca contemporană

2.4.1. În anul 1940 în România existau următoarele centre universitare:

București: Universitate, Politehnică, Academia de Înalte Studii Comerciale și Industriale, Institutul de Educație Fizică, Academia de Belle-Arte, Academia de Muzică și Artă dramatică (Conservatorul).

Iași: Universitate, Politehnică, Academia de Belle-Arte Academia de Muzică și Artă dramatică, Facultatea de teologie catolică.

Chișinău: Facultatea de Agronomie, Facultatea de Teologie (ambele în cadrul Universității din Iași), Școala de Belle-Arte, Conservatorul de Muzică și Declamațiune "Unirea", Academia de Muzică și Artă dramatică.

Cluj: Universitate, Academie Comercială, Academia de Agronomie, Academie teologică ortodoxă, Academie teologică Grecocatolică, Academie teologică reformată, Școala de Belle-Arte, Academia de Muzică și Artă dramatică.

Cernăuți: Universitate, Conservatorul de Muzică și Artă dramatică.

Timișoara: Politehnica, Academia de Arte frumoase.

Sibiu: Academia teologică ortodoxă, Academia teologică evanghelică.

Arad: Academia teologică ortodoxă

Oradea: Academia teologică ortodoxă, Academia teologică greco-catolică.

Alba Iulia: Facultatea de teologie catolică.

Blaj: Academia teologică greco-catolică.

Lugoj: Academie teologică greco-catolică.

Caransebeș: Academie teologică ortodoxă.

Brad: Școală de conductori tehnici.

În afara acestor instituții de învățământ superior au mai existat, în anumite perioade: Școala superioară de arhivistică și paleografie, Școala superioară de asistenți sociali și Școala Superioară de Administrație, Institutul surorilor de caritate, Școala specială tehnică de textile, Școala de subingineri.

În anul 1940 Universitățile Cluj, Cernăuți, precum și alte instituții de învățământ superior din aceste orașe și din Chișinău, Oradea se refugiază.

2.4.2. După anul 1944 (până la 1989) au luat ființă noi instituții de învățământ superior atât în unele din vechile centre de învățământ superior cât și în centre noi, astfel:

Timișoara: Universitate (inclusiv Facultatea de Medicină);

Craiova: Universitate (inclusiv Facultatea de Medicină);

Brașov: Universitate;

Galați: Universitate;

Cluj: s-au reîntors instituțiile universitare din refugiu și s-a înființat Politehnica;

Târgu-Mureș: Universitate (în limba maghiară), transferată și comasată cu Universitatea din Cluj, cu secție română și secție maghiară; Institutul de Medicină și Farmacie, Institutul de teatru, Institutul de Învățământ superior.

Ploiești: Institutul de Petrol și Gaze, Conservatorul municipal de Muzică (1947-1953);

Petroșani: Institutul de Mine.

Sibiu: Institutul de Învățământ superior;

Pitești: Institutul de Învățâmânt superior;

Constanța: Institutul de Piscicultură (transferat apoi la Galați), Institutul de Învățământ superior;

Reșița: Institutul de subingineri metalurgi;

Hunedoara: Institutul de subingineri metalurgi;

București: Institutul Pedagogic, Institutul de Căi Ferate, comasat ulterior cu Institutul de Construcții, Institutul de Chimie Alimentară, Morărit și Panificație, mutat apoi la Universitatea din Galați, Institutul de Petrol și Gaze mutat ulterior la Ploiești.

Baia Mare, Suceava, Bacău, Oradea: Institute de Învățământ superior;

Brăila: Facultatea de Inginerie.

În această perioadă au mai fost institute de învățământ superior cu o existență efemeră: Institutul de Silvicultură din Câmpulung Moldovenesc, Institutul de Mine Brad, Institutul de Medicină Veterinară și Zootehnie Arad ș.a.

În această perioadă se desființează Facultățile de Teologie de la Universități și Academiile ortodoxe de la Arad, Oradea, Cluj,

Caransebeș, Sibiu și Academiile greco-catolice de la Cluj, Oradea, Blaj și Lugoj și Academiile reformate. Se înființează Institute teologice ortodoxe la București și Sibiu, Institut teologic baptist la București, se mențin institutele teologice catolice din Alba Iulia și Iași. Se înființează Institutul Unic Protestant de la Cluj, cu o Secție Evanghelică la Sibiu.

Facultățile de Arhitectură de Construcții, de Agronomie din București și Facultățile de Agronomie din Iași și Timișoara, ies din cadrul Politehnicilor și devin Institute de sine stătătoare. Deasemenea Facultățile de Medicină și Farmacie din cadrul Universităților din București, Cluj, Iași, Timișoara ies din cadrul Universităților, devenind Institute de Medicină și Farmacie.

La București ia ființă Institutul de Artă teatrală și Cinematografie. La sfârșitul perioadei funcționau 44 instituții de Învățământ superior cu 132 de Facultăți în 19 orașe, cu secții serale în 34 orașe (15 universitare și alte 19).

2.4.3. Perioada 1989-1994

a) În anul universitar 1990/1991 s-au înființat:

Oradea: Universitatea Tehnică, transformată din institutul de Învățământ Superior;

Sibiu: Universitate, transformată din I.Î.S.

Suceava: Universitate, transformată din I.Î.S.

Constanța: Universitate, trasformată din I.Î.S., Institutul de Marină Civilă.

Timișoara: Facultatea de Arte în cadrul Universității.

Arad: Institutul de Învățământ Superior.

În anul 1990/1991 au funcționat 193 Facultăți în 43 de instituții universitare în 22 orașe (Facultăți independente la Brăila și Târgu Jiu).

b) În anul universitar 1991/1992 se înființează:

Arad: Universitate, transformată din I.Î.S.

Bacău: Universitate, transformată din I.Î.S.

Pitești: Universitate transformată din Institutul de Învățământ Superior.

Baia Mare: Universitate transformată din Institutul de Învățământ Superior.

Ploiești: Universitate transformată din Institutul de Petrol și Gaze.

Oradea: Universitate, din Universitate tehnică.

Târgu Mureș: Universitate tehnică, transformată din Institutul de Învățământ Superior.

Petroșani: Universitate tehnică, din Institutul de Mine.

În acest an universitar se înființează colegii de grad universitar. Se desființează Institutele teologice ortodoxe de la București și Sibiu și se înființează Facultăți de Teologie în cadrul Universităților din București, Sibiu, Arad, Iași, Oradea, Pitești.

Se înființează Facultăți de Medicină la Universitățile din Constanța și Oradea.

c) În anul universitar 1992/1993 se înființează:

Alba Iulia: Universitatea cuprinde și o Facultate de Teologie ortodoxă.

București: Facultate de Teologie Baptistă în cadrul Universității.

Sibiu: Facultate de Medicină în cadrul Universității.

Brașov: Facultate de Medicină, Facultate de Muzică, ambele în cadrul Universității.

Baia Mare: Facultate de Teologie Ortodoxă în cadrul Universității.

Cluj: Facultate de Teologie Ortodoxă, Facultate de Teologie greco-catolică, ambele în cadrul Universității.

Constanța: Facultate de Teologie Ortodoxă în cadrul Universității.

Craiova: Facultate de Teologie Ortodoxă în cadrul Universității.

Târgoviște: Universitate (cuprinde și Facultatea de teologie ortodoxă).

Târgu Jiu: Universitate.

Reșița: Universitate.

În anul universitar 1992/1993 au funcționat 51 de instituții de învățământ superior cu un număr de 215 facultăți în 22 de orașe universitare:

d) În anul universitar 1993/1994 se înființează:

Cluj Napoca: Facultate de teologie reformată.

Galați: Facultatea de teologie ortodoxă.

Institutele Politehnice se transformă în Universități Tehnice. De asemenea și Institutele de Agronomie. Toate institutele de Învățământ superior se transformă în Universități, iar acelea cu caracter artistic în Academii. Tot Academie se numește și Institutul Național de Educație Fizică. Rămân cu denumirea de Institut: Institutul de Arhitectură București și Institutul de Marină Civilă Constanța.

În concluzie există următoarele instituții de învățământ superior de stat cu specializările indicate:

I. Universități cu profil umanist și științific cuprinzând toate specializările marilor universități ale lumii: București, Cluj Napoca, Iași, Timișoara.

II. Universități cu profil mixt umanist, științific, tehnic, economic și în unele cazuri medical, agricol, de artă: Alba Iulia, Arad, Bacău, Baia Mare, Brașov, Constanța, Craiova, Galați, Oradea, Pitești, Ploiești, Petroșani, Reșița, Sibiu, Suceava, Târgoviște, Târgu Mureș, Târgu Jiu.

III. Universități Politehnice cuprinzând practic toate specializările: București, Iași, Timișoara, Cluj Napoca.

IV. Universități de Medicină și Farmacie: București, Cluj Napoca, Iași, Timișoara, Târgu Mureș, precum și Facultăți de Medicină pe lângă Universitățile Brașov, Constanța, Oradea, Sibiu, Craiova. Astăzi Facultatea de Medicină din Craiova s-a constiutit ca Universitate de Medicină și Farmacie.

V. Universități de Agronomie: București, Iași, Cluj Napoca,

Timişoara, precum şi Facultăţi cu profil agricol la Universităţile: Craiova, Constanţa, Târgovişte, Oradea.

VI. Medicină veterinară şi zootehnie la U.A. Bucureşti, U.A. Timişoara, U.A. Cluj Napoca şi U.A. Iaşi.

VII. Academia de studii economice Bucureşti, precum şi facultăţi cu profil economic şi informatic la toate Universităţile din ţară.

VIII. Academia de Muzică: Bucureşti, Cluj Napoca Facultate de Muzică la Academia de Arte Iaşi, Facultăţi de Muzică la Universităţile Timişoara şi Braşov.

IX. Academia de Arte: Bucureşti, Cluj Napoca, Iaşi şi Facultate de Arte la Universitatea din Timişoara.

X. Academia de teatru şi film Bucureşti, Academia de Teatru Târgu Mureş, Facultăţi de artă teatrală la Academia de Arte din Iaşi, la Universitatea din Cluj Napoca, la Universitatea Timişoara şi la Universitatea Craiova.

XI. Academia Naţională de Educaţie Fizică Bucureşti şi Facultăţi de Educaţie fizică la Universităţile Iaşi, Cluj Napoca, Timişoara, Bacău, Constanţa, Braşov, Craiova, Galaţi, Oradea, Piteşti.

XII. Institut de Construcţii Bucureşti şi facultăţi de construcţii la Universitatea Tehnică Timişoara, Universitatea Tehnică Cluj Napoca, Universitatea Tehnică Iaşi, Universitatea Braşov, Universitatea Constanţa, Universitatea Tehnică Petroşani.

XIII. Geodezia: Institutul de Construcţii Bucureşti, Universitatea Tehnică Iaşi, Universitatea Tehnică Timişoara şi Universitatea Oradea.

XIV. Institut de Arhitectură la Bucureşti şi Facultăţi de Arhitectură la Uniiversităţile Politehnice Cluj Napoca, Iaşi, Timişoara.

XV. Institutul de Marină Civilă Constanla.

XVI. Facultăţi de teologie ortodoxă la Universităţile: Bucureşti, Alba Iulia, Arad, Baia Mare, Cluj Napoca, Constanţa, Craiova, Galaţi, Iaşi, Oradea, Piteşti, Sibiu, Timişoara, Târgovişte.

XVII. Facultate de teologie greco-catolică la Universitatea din Cluj Napoca.

XVIII. Facultate de teologie reformată la Universitatea din Cluj Napoca.

XIX. Facultate de Teologie Baptistă la Universitatea din București și la Universitatea din Oradea.

În anul universitar 1993/1994 au funcționat 57 de instituții de învățământ superior de stat cu 247 facultăți în 32 orașe universitare. În numărul de 247 facultăți sunt cuprinse și 43 de colegii. Acestea și-au desfășurat activitatea didactică în orașele universitare (24) precum și în centre noi universitare: Drobeta-Turnu Severin, Botoșani, Satu Mare, Bistrița, Mediaș, Tulcea, Cugir, Buzău.

În numărul de instituții de învățământ superior arătat mai sus nu sunt cuprinse Instituțiile și Academiile Ministerului Apărării Naționale, Institutele Ministerului de Interne, ale Serviciului Român de Informații.

În anul universitar 1994/1995 a proliferat exploziv numărul de facultăți și colegii ajungând la 450 de facultăți și 20 de colegii de învățământ de stat. În anii următori s-au făcut unele raționalizări.

3. Evoluția învățământului superior din România în perioada 1999 — 2003-2004

1. Vom trata separat învățământul superior de stat (anexa 1) și învățământul superior particular (anexele 2 și 3).

În 2003, învățământul superior de stat s-a amplificat, având 347 de facultăți față de 301 în anul 1999 și 138 de colegii față de 8, dar mai puține secții externe orașelor universitare și anume 59 față de 89, întrucât unele secții s-au transformat in colegii. Activitatea s-a desfășurat în 56 de universități (academii, institute) în 42 de orașe, ca și în 1999.

Orașele cu mai multe instituții universitare sunt: București (16), Cluj-Napoca (6), Constanța (3), Craiova (2), Brașov (2), Iași (5), Sibiu (2), Târgu Mureș (3), Timișoara (4).

Orașele cu o singură universitate: Alba Iulia, Arad, Bacău, Baia Mare, Galați, Oradea, Petroșani, Pitești, Ploiești, Reșița, Suceava, Târgoviște și Târgu Jiu. Facultăți externe universităților de care depind: 2 la Turnu Severin-Drobeta, 1 la Brăila, 3 la Cahul (în Republica Moldova) și 1 la Hunedoara. Colegii externe universităților de care depind sunt la (anexa 4): Calărași (2), Călimănești /Drobeta-Turnu Severin (2), Drobeta -Turnu Severin (2), Focșani, Buzău (2), Crevedia, Giurgiu, Blaj, Dej/Turda, Piatra Neamț (2) Bistrița, Sighișoara (2), Medgidia (2), Beiuș, Câmpulung, Câmpina, Hunedoara. În orașele cu mai multe colegii externe se prelimină apariția unei universități, ca, de exemplu, la Drobeta-Turnu Severin.

Secții externe universităților de care depind sunt în 42 de

orașe. Față de anul 1999 au dispărut secțiile din Aiud, Toplița, Târgu Secuiesc, Tulcea și Caracal, dar au apărut la Geoagiu, Huși, Măcin, Marghita și Reghin.

Totuși sunt orașe importante în România, unele chiar municipii, care nu au nici o secție universitară ca de exemplu, Caracal, Roșiorii de Vede, Curtea de Argeș, Drăgășani, Oltenița, Fetești, Râmnicul Sărat, Urziceni, Roman, Tulcea, Tecuci, Vaslui, Fălticeni, Dorohoi, Corabia, Calafat, Făgăraș, Odorheiul Secuiesc, Sebeș, Orăștie, Aiud, Gherla,Târgu Secuiesc.

În ceea ce privește învățământul superior particular, acesta prezintă o reducere importantă, întrucât, trecându-se la acreditarea lor, o parte din instituțiile particulare nu au realizat condițiile de acreditare și nici măcar de autorizare provizorie. În prezent sunt acreditate 25 de universități (și asimilările) particulare, acestea având toate prerogativele instituțiilor de învățământ superior de stat (dreptul de licență, de masterat și în viitor de doctorat). Mai sunt 34 de instituții de invățământ superior autorizate provizoriu (Anexele 2 și 3). Condițiile neîndeplinite se referă la localuri, dotări, încadrarea cu un număr minim de profesori universitari titulari ș.a. Numărul facultăților particulare este de 191, față de 277 în anul 1999, iar al colegiilor de 6 față de 44 în anul 1999, dar a crescut numărul secțiilor la 57 (provenite din fostele facultăți și colegii autorizate provizoriu ca secții).

Universități și facultăți intrate în lichidare în anul 2002-2003

În continuare vă prezentăm lista celor 34 de universități particulare care au intrat în lichidare cu anul I (2002-2003), deci nu mai au voie să facă noi înscrieri, ci doar să continue activitatea pentru studenții existenți în momentul închiderii. De altfel, câteva dintre ele și-au închis definitiv porțile, studenții de la respectivele instituții transferându-se la altele, acreditate sau autorizate provizoriu.

Școala Superioară de Afaceri din București; Școala Superioară de Jurnalistică din București; Institutul Biblic Român din București; Institutul de Management și Turism „Eden" din București; Fundația „Ergorom 79" - Universitatea „Alexandru Ghica" din Alexandria; Institutul Teologic Greco-Catolic din Blaj; Centrul de Studii „Ștefan cel Mare și Sfânt" România din Botoșani; Fundația Culturală de Învățământ „Sfinții Apostoli Petru și Pavel" din Brașov; Institutul Teologic Greco-Catolic din Cluj - Gherla; Fundația „Sfânta Maria" - Institutul de învățământ Superior „Omnia" din Constanța; Fundația „Meridian" - Universitatea „Virgil Madgearu" din Craiova; Fundația „Tineretul Românesc"; Universitatea „Negru Vodă" din Curtea de Argeș; Fundația „Gheorghe Țițeica din „Drobeta Turnu Severin; Centrul de Studii „Ștefan ce Mare și Sfânt" din Focșani; Universitatea Ecologică „Dimitrie Cantemir din Iași; Fundația Universitară pentru Kinetoterapie din Oradea; Institutul Greco-Catolic din Oradea; Fundația pentru Istoria Prahovei - Universitatea „Mihai Viteazul" din Ploiești; Universitatea Banatului din Timișoara; Centrul Național de Inventică pentru Tineret din Ploiești; Fundația de Prietenie Româno-Canadiană - Universitatea Româno-Canadiană din Brașov; Universitatea Tehnologică „UNITECH" din București; Universitatea „Fortuna" din București; Academia Internațională pentru studiul Istoriei, Culturii și al Religiilor din București; Fundația Academică Europeană de Științe Socioumaniste din București; Academia de Arte „Luceafărul" din București; Fundația „Gaudeamus" - Universitatea „Gaudeamus" din Constanța; Fundația Națională pentru Copii și Tineret „Ecaterina Teodoroiu" - Universitatea „Jiul de Sus" din Târgu Jiu; Fundația IRECSON din București; Fundația Română pentru Tineret „Decebal" din Băile Herculane; Universitatea „Pro Humanitas" din București; Academia Română de Management din București; Universitatea „Europa Ecor - din București; Universitatea AISTEDA din București.

Sunt acreditate în București universitățile particulare: Universi-

tatea creştină Dimitrie Cantemir, Universitatea Titu Maiorescu, Universitatea N.Titulescu, Universitatea Româno-Americană, Universitatea Hyperion, Universitatea Spiru Haret, Universitatea Bioterra, Universitatea de Ştiinţe şi Arte "Gh. Cristea" şi cinci Institute postuniversitare. La Arad - Universitatea "Vasile Goldiş", la Bacău - Universitatea "George Bacovia", la Braşov - Universitatea "George Bariţiu", la Lugoj - Universitatea europeană Drăgan; la Galați - Universitatea Danubius; la Iași - Universitatea Petre Andrei și Universitatea Apollonia; la Pitești - Universitatea Constantin Brâncoveanu; la Oradea - Universitatea Emanuel; la Timişoara - Universitatea "Tibiscus".

Sunt autorizate provizoriu: la Bucureşti-Universităţile: AISTEDA, ATHENEUM, Româno-Britanică „The U“, Pro-Media, Institutele: Bancar român, Teologic Baptist, Teologic Penticostal, Colegiile: Gaucan și Waldorf; la Alba Iulia - Institutul Teologic romano-catolic; la Braşov - Universitatea "Sextil Puşcariu"; la Cernica - Institutul Teologic Adventist, la Cluj Napoca - Universităţile: Bogdan-Vodă, Avram Iancu, Sapiența și Institutul Teologic protestant; la Constanța - Universitatea „Andrei Şaguna“; la Craiova - Universitatea Mihai Viteazul; la Drobeta Turnu Severin-Universitatea „Gh. Anghel“; la Iași - universitățile „Ştefan Lupaşcu“, „Gheorghe Zane“, „Mihail Kogălniceanu“ și Institutul Teologic romano-catolic; la Oradea - Universitățile Partium și Agora; la Roman - Institutul Teologic romano-catolic franciscan; la Satu Mare - Academia Comercială; la Sibiu - Institutul Teologic protestant şi Universitatea româno-germană, la Târgu Mureș - Universitatea „Dimitrie Cantemir" și la Timişoara -Universitățile Ioan Slavici, Mihai Eminescu.

Facultăți neautorizate

În continuare, vă prezentăm lista universităților care nu au fost niciodată autorizate să funcționeze provizoriu: Fundația Educaţională „Ştefan Bârsănescu“ din Bacău; Fundația „Gheorghe Şincai“ -

Universitatea „Marmația" din Baia Mare; Fundația de Învățământ „Colegiul Școlar Denis" din Bistrița; Fundația „Nicolae Iorga" din Botoșani; Fundația „Chemarea" - Institutul de Învățământ Superior Particular „Mihai Eminescu" din Botoșani; Asociația Tehnicienilor Dentari - România din Brașov; Universitatea Internațională Deschisă Tehnoeconomia Europeană din București; Fundația Română pentru Tineret „Omega Lux" din București; Facultatea de Drept Particulară nr. 1 din București; Universitatea Europeană „Columna" din București; Institutul de Studii Universitare „Emil Racoviță" din București; Fundația „Mellen" din București; Institutul Universitar Liber "Carol I" din București; Centrul pentru Educație și Dezvoltare Profesională „Step by Step" din București; Fundația Universitară Internațională din București; Fundația „2000+" - Universitatea „2000" din București; Fundația Universitară „Europa" din București; Universitatea Deschisă „Fermierul" din București; Institutul Teologic de Grad Universitar „Thimotheus" din București; Uniunea „Liga Națională Română 24" din București; Universitatea „Dacia" din Buzău; Institutul Român de învățământ superior Ecobiotehnologic din Caracal; Universitatea „Phoenix" din Cluj Napoca; Fundația „Gheorghe Lazăr" din Cluj Napoca; Fundația „Tineretul" - Universitatea „Horea, Cloșca și Crișan din Cluj Napoca; Universitatea Internațională din Constanța; Fundația „Master" din Constanța; Institutul de Informatică și Ingineria Cunoașterii „INTARF" din Craiova; Universitatea „Victor Gomoiu" din Craiova; Fundația „Acțiunea Ecologică Română" din Craiova; Fundația Universitară „Sarmisegetuza" din Deva; Fundația Banatului Timișoara - Universitatea Porțile de Fier" din Drobeta Turnu Severin; Fundația „Studium" din Galați; Fundația „Ștefan cel Mare" din Iași; Asociația „Universitatea Populară Moldova" din Iași; Institutul European din Iași; Fundația „Pro Șansa" din Iași - mai are specializări în curs de evaluare la CNEAA; Universitatea Creștină din Năsăud; Universitatea „Pygmalion" din Pitești; Fundația

„Argessis" din Piteşti; Centrul de Studii Practice pentru Ecologie „STECO" din Ploieşti; Consultanţa Universitară de Instruire şi Cercetare „COGITO" din Ploieşti; Universitatea „Euro-America" din Ploieşti; Universitatea „Emil Racoviţă" din Râmnicu Vâlcea; Fundaţia Banatului Timişoara - Universitatea „Semenic" din Reşiţa; Academia de Arte „THALIA" din Târgovişte; Fundaţia medicală „Victor Babeş" din Timişoara; Fundaţia pentru Cultură şi Învăţământ „Nicolae Mioc" din Timişoara; Fundaţia Universitară „Milenium" din Timişoara - mai are specializări în curs de evaluare la CNEAA; Societatea Atheneul Român din Tulcea - mai are specializări în curs de evaluare la CNEAA; Chiar şi cele trei instituţii la care am menţionat că mai au specializări în curs de evaluare la CNEAA, de asemenea, nu au dreptul să facă înscrieri. Practic au voie să înscrie doar facultăţile care au cel puţin autorizaţie provizorie de funcţionare.

Oraşele Băile Herculane, Curtea de Argeş, Dorohoi, Turnu Măgurele, Drăgăşani au rămas fară instituţii de învăţământ superior.

Instituţiile de învăţământ superior particulare sunt în oraşe cu universităţi, colegii sau secţii externe ale Universităţilor de Stat şi în plus, la Cernica, Sebiş, Făget, Roman şi Miercurea Ciuc.

Lipsa secţiilor de învăţământ superior de stat sau private acreditate (şi cele autorizate provizoriu) în localităţile arătate, unele din ele municipii, face ca elevii săraci care nu se pot deplasa în alte oraşe, din afara judeţului, să nu aibă acces la studii superioare, cel puţin colegiale. Actualii funcţionari ca de exemplu, executorii judecătoreşti, agenţii de turism, funcţionarii bancari, agenţi cadastrali, secretari ai primăriilor rurale etc., dacă ar fi avut studii superioare, atunci nivelul profesional şi moral al servirii populaţiei ar fi mult mai corespunzător. Într-un fel gândeşte o persoană, care a fost educată 3 ani într-un Colegiu şi altfel începătorii, cu studii liceale, puşi să înveţe meserie de la persoane neinstruite sau şcolite de practicile unui mediu birocratic, abuziv şi corupt. Instituţiile de

învățământ superior locale contribuie la formarea elitelor locale și constituie o sursă importantă de deblocare a frustrărilor sociale existente în zonă.

În total, în anul universitar 2003-2004 vor funcționa 134 (115+19) instituții universitare.

Este mult, este puțin? Făcând comparație cu Statele Unite, care au 3.000 de universități, din care 1.400 naționale, restul locale și 1.000 de colegii și având raportul populațiilor de 1/I5, ar trebui să avem 266 de instituții de învățământ superior. În ceea ce privește numărul facultăților (de stat + particulare) acesta a crescut de la 437 în 1995 la 696 în 2000, la 729 în 2002, pentru a scădea în anul universitar 2003/2004 la 677 (543 și 115 + 9 Colegii externe).

Numărul studenților a evoluat ca în tabelul următor:

	1995	***1997***	***1999***	***2000***	***2002***	***2004***
Studenți înscriși	336.141	360.590	452.621	533.152	582.200	660000
Personal didactic	22.611	24.427	26.977	27.959	28.674	
Instituții de învățămînt superior	95	106	121	126	126	134
Facultăți	437	516	632	696	729	677

Unui cadru didactic îi revin acum cu cinci studenți mai mult față de 1995. Cei mai solicitați sunt profesorii din București unde învață cei mai mulți studenți; aproximativ o pătrime din numărul total al celor înscriși.

Comparativ cu anul trecut, numărul studenților la facultățile de

stat cu profil tehnic, agricol, medico-farmaceutic și artistic se află în ușoară scădere (2002).

Profil	învățământ public (%)	învățământ privat (%)
Economic	19,2	42,7
Juridic	6,0	29,4
Universitar	33,1	21,6
Agricol	3,6	3,6
Medico-farmaceutic	7,1	1,2
Artistic	1,7	0,9
Tehnic	29,3	0,6

În prezent avem 275 studenți/10.000 locuitori. În Franța sunt 360, în SUA 600.

În ceea ce privește învățământul superior pentru minoritățile naționale, în anul universitar 2003/2004, au apărut în plus față de anul 1999, Universitatea particulară maghiară "Sapientia" cu sediul la Cluj-Napoca iar facultățile la Miercurea Ciuc și Târgu-Mureș (anexa 3), de asemenea Universitatea Româno-Germană din Sibiu și Secția de Limba și Literatura ucraineană la Universitatea "Ștefan cel Mare" din Suceava.

Studiile postuniversitare (masterat și doctorat) sunt prevăzute la toate Universitățile de stat și particulare acreditate (în curs) precum și la cinci institute particulare:

– Institutul de Administrație Publică și a Afacerilor din București (Executive MBA); parteneriat cu Universitatea din Atlanta, Georgia, SUA ASEBUS)

– Academia diplomatică din București (Relații internaționale);

– Școala de studii academice postuniversitare "Ovidiu Șincai" din București (management politic);

– Școala de studii academice postuniversitare București (Finanțe-Bănci);

– INA - Școala de studii academice postuniversitare București (Administrație publică). Se dorește să aibă nivelul ENA (École Normale d`Administration).

Menționăm înființarea Școlii Normale Superioare din București - SNSB - care funcționează pe baza unui acord între Fundația Școala Normală Superioară și Institutul de Matematică al Academiei Române. Instituția este organizată după modelul Școlilor Normale Superioare din Paris și Pisa și al Colegiilor universitare Oxford și Cambidge.

Colaborarea cu Universități din străinătate

– ASEBUSS în colaborare cu Universitatea din Georgia, Atalanta, SUA, pentru MBA;

– ASE în colaborare cu École des Hautes Études Commerciales din Montréal și University of Otawa a organizat Programul MBA Român-Canadian cu recunoaștere internațională.

Facultatea de Studii Ecmnomice în limbi străine a ASE-ului funcționează cu 3 filiere: francofonă, engleză și germană. În filiera francofonă se studiaza Gestiunea afacerilor, în cooperare cu Universitățile franceze din Orléans, Lille și Liège. (DEUG - Diplôme d'Études Universitaires générales) Specialitatea DEES (Diplôme d`études supérieures specialisés) „Finanțele și Controlul gestiunii" a fost transferată de la Orléans la București. Cursurile de bază sunt asigurate de profesori ai universităților din Orléans și Anvers, Nantes, Poitiers și Tours.

Școala doctorală de științe umane și sociale la Universitatea din București. O selecție severă a candidaților din spațiul francofon al Europei Centrale și Orientale (BECO); primul an se studiază în București, apoi continuă la universitățile a patru țări francofone: Franța, Canada, Belgia și Elveția.

Institutul româno-francez de gestiune, la ASE și Universitatea din Cluj-Napoca, în colaborare cu Universitatea Clermond Ferrand I; se derulează timp de 4 ani: Anul I DUNA - Diplôme d`université d'Auvergne Clermond I - Manager Adjoint; Anul II - DEUG-Diplôme d'Études universitaires générales; Anul III Licence; Anul IV Maîtrise (licence + 1 an) și se finalizează cu diploma statului francez.

Alte instituții de filieră universitară franceză în România:

– Géstion des affaires la Universitatea din București;

– Sciences politiques la Universitatea Politehnică București cu „Science de l'ingénieur" și la Universitatea Tehnică de Construcții cu „Génie civil et équipement technique du bâtiment";

– Universitatea Politehnică din București cu Universitatea de Tehnologie din Belfort - Montbéllard cu trei specializări; Tehnologia materialelor, Ingineria transporturilor terestre și Design industrial;

– Colegiul juridic franco-român de studii europene în cadrul Facultății de Drept a Universității din București și Institutul de Dreptul Afacerilor și Cooperării Internaționale. Institutul oferă cursuri postuniversitare în colaborare cu Universitatea Paris I Pantheon-Sorbonne. Colegiul oferă licență.

– Conservatorul Național des Arts et Métiers din Paris, în colaborare cu ASE, a organizat cursuri postuniversitare de MBA;

– Institutul superior franco-român în domeniul agro-alimentar-cursuri postuniversitare

– Institutul național franco-român de dezvoltare economică - nivel MBA Executive;

– Institutul de Arhitectură și Urbanism (franco-român) - studii postuniversitare.

– Centrul de Studii Culturale Britanice - Masterat Științe Umane, cu Universitatea București și Univ. of East Anglia, Univ. - Val de Marne, Colegiul Noua Europă, Univ. Paris XII și Univ. Bogazisi, Istanbul;

– Universitatea Washington din Seattle, a organizat în

România cursuri de Executive Master of Business Administration în cadrul Institutului de Administrație publică și a Afacerilor din București;

– Centrul regional pentru Managementul Resurselor de Apărare (CRMRA), curs postuniversitar cu sediul la Academia Forțelor Aeriene „Henri Coandă" din Brașov, o colaborare cu Institutul pentru Managementul Resurselor de Apărare din Monterey-California;

– S-a înființat Universitatea Bulgaro-Română de la Giurgiu pe baza Colegiului Universitar Economic din Giurgiu și a Facultății de Dezvoltare regională și mediu + masterat în economie a Universității din Ruse. A luat naștere și BRIE (Bulgaro-Roumain interuniversitaire Centre);

– S-a anunțat înființarea Universității „American Int'1 University of Central Europe.

O formă de învățământ superior din țara noastră care se bucură de aprecierea societății oamenilor de afaceri este o instituție care reprezintă în România The Open University din Milton Keynes, aparținând de Academia Oxford. Filiala din România se numește CODECS (Centre for Open Distance Education for Civil Society), CODECS are două trepte: Certificat profesional și Licența. CODECS este și reprezentantul unui program MBA în domeniul resurselor umane al Universității West din Londra.

Pe piața românească, cei mai importanți furnizori de educație de business sunt CODECS, ASEBUSS și Academia de Studii Economice București, care în colaborare cu l'École des hautes Etudes Commerciales du Montréal și Université of Ottawa oferă programul MBA Româno-Canadian.

În general, un astfel de program poate dura între un an și doi ani.

În anul universitar 2001/2003, un număr de 3.325 de români se aflau la studii în SUA (burse Fulbright și Ron Brown). Instituții de

învăţământ superior avem dar încă nu se simte suficient influenţa universităţilor în viaţa socială.

Pe de o parte personalul didactic este pregătit, unii sunt chiar eruditi, dar lipseşte fervoarea creatoare, cercetarea de vârf, care în vest, asigură universităţii un statut aparte, de excelenţă. Pe de altă parte, mai persistă impactul regimului comunist asupra vieţii universitare.

Vom da un citat mai lung, un extras dintr-un articol al cercetătoarei Daniela Zaharia, publicat în „Dilema". Acest extras conţine într-un mod concis şi concret aprecierea asupra universităţilor din ţara noastră (anul X, nr. 509, 13-19 dec, 2002):

„O misiune irealizabilă

Este uimitor felul în care reuşeşte Bucureştiul să estompeze efectul pe care l-ar putea crea în peisajul urban prezenţa celor douăsprezece universităţi ale sale (fără a le mai lua în calcul şi pe cele particulare). Oricine a cunoscut un oraş universitar din afara ţării ştie ce înseamnă revenirea la viaţă pe care o aduce fiecare început de an academic. Nu este o atmosferă rezervată numai micilor oraşe germane, a căror existenţă gravitează în jurul universităţii locale sau al campusurilor americane, veritabile oraşe-universitate. Chiar şi metropole precum Londra şi Parisul se transformă în fiecare toamnă, când străzile încep să fie invadate de populaţia studenţească. Cum reuşeşte aşadar, Bucureştiul, să absoarbă în binecunoscutul său cenuşiu toate energiile pe care se presupune că le cuprind universităţile?

Nu este vorba aici de calităţi suplimentare, de o forţă secretă prin care oraşul ne-ar domina pe toţi. Este vorba, de fapt, de ceea ce îi lipseşte Bucureştiului şi, mai ales, de ceea ce îi lipseşte României: viaţa universitară. Şi nu mă refer la cafenelele studenţeşti (deşi nici acestea nu ar prisosi), ci la o prezenţă reală a

mediilor universitare în societate. Mai precis: o prezență critică. Pentru că aceasta este misiunea universității: să observe societatea, să îi conserve valorile și să îi chestioneze opțiunile, să îi diagnosticheze maladiile (de la cele mai mărunte prejudecăți până la mediocritatea cotidiană devoratoare), și să le găsească tratamentul potrivit. Cel puțin acesta a fost rolul universităților europene încă de la crearea lor, în Evul Mediu, în pofida unui conservatorism care le-a fost adesea reproșat, iar rezultatele pot fi observate în istoria societăților occidentale. Provincialismul culturii române își găsește explicația și în dezvoltarea târzie a studiilor superioare la noi: momentul constituirii Universității bucureștene se situează la aproape opt secole distanță de cel al constituirii veteranei Europei, Universitatea din Bologna. Opt secole de absență a cercetării sistematice, opt secole în care lumea românească nu a produs savanți, juriști, medici, profesori, filozofi, literați, cu inevitabila consecință a unei modernizări tardive. În anii douăzeci ai secolului de curând încheiat, acest handicap al societății românești părea să se atenueze, iar statisticile ne arată că Universitatea din București era, prin numărul de studenți înmatriculați în 1925, ce-a de-a cincea în lume și a treia în Europa. Tot statisticile sunt cele care vin să modereze această impresie: corpul profesoral raportat la numărul studenților reprezenta 1,4%, într-o epocă în care media europeană se afla undeva în jur de 10% (Bulgaria, elementul nostru de comparație favorit, avea 5,08%). Chiar și așa, universitățile au reușit să fie prezente în viața publică, chiar dacă nu întotdeauna în maniera cea mai fericită. Totala absență a vieții universitare în prezent nu este, însă, consecința directă a situației interbelice, ci a felului în care funcția critică a mediilor universitare, însăși rațiunea lor de a fi, a fost anulată în perioada comunistă. Nu numai dezbaterile de idei au fost eliminate și înlocuite cu celebrarea ideologiei oficiale, dar statul a preluat și controlul absolut al dezvoltării învățământului superior: cifre de școlarizare stabilite în funcție de obiectivele cincinale

ale politicii partidului, programe de studii pe măsură, înființarea și mai ales desființarea unor întregi domenii de studiu. Științele care aveau drept obiect de studiu societatea însăși au fost principalele victime: în 1989 nici nu existau facultăți de sociologie sau psihologie, iar studenții în filozofie și istorie erau supravegheați ca potențiali delincvenți. Universitarii, privați de acces la publicațiile de specialitate și aflați în imposibilitatea de a participa la schimburile normale de idei care hrănesc orice reflecție creatoare, erau în același timp supuși mizeriei cotidiene. Nu este de mirare faptul că statutul lor a fost diminuat în ochii societății, dar mai ales, ceea ce este mai grav, în proprii lor ochi. După 1989 situația s-a agravat, odată cu apariția unei clase politice compozite, dar mai ales dominate de eșaloanele secundare ale Partidului Comunist, care a moștenit de la vechiul regim, opacitatea și teama de idei, combinate cu dispreţul față de cei care le pot produce și înțelege. Ceea ce te poate face să te întrebi cum se explică insistența multora dintre noii lideri ai vieții politice pentru a obține un titlu în ierarhia universitară".

Vom arăta câteva deficiențe ale învățământului superior din țara noastră:

– Întrucât numărul cadrelor didactice nu a crescut în acelaș ritm cu acela al studenților, insuficiența cadrelor didactice universitare a condus la cumulul de norme în cadrul aceleiași facultăți sau la multe alte instituții particulare. Urmarea firească a acestor suprasolicitări a fost abandonarea preocupărilor profesorilor de a menține și îmbunătăți cursurile și programele de învățământ. Goana după câștig a universităților a condus la apariția unui număr impresionant de programe postuniversitare și masterate. În cazul masteratelor, finanțările de la buget sunt duble, prin comparație cu sumele de bani acordate de stat studenților de la zi. De aceea, mulți profesori au fost tentați să ia cursuri mai multe decât posibili-

tățile reale de acoperire a noilor programe cu informații sau cunoștințe actualizate și adecvate nivelurilor superioare de specializare. Astfel s-a ajuns ca aceleași materii să se predea și la cursurile universitare și la programele postuniversitare și la masterate.

– Autonomia universitară a condus la respingerea oricărei forme de control asupra programelor de învățământ. Acestea sunt elaborate în funcție de interesele și puterea unor profesori preocupați să-și mențină statutul și avantajele dobândite și nu de standardele ocupaționale sau de nevoile economiei de piață.

– Perfecționarea în străinătate a profesorilor din învățământul public a fost valorificată cu succes de facultățile particulare concurente, unde aceștia au fost atrași prin sistemele de plată mai mari. Astfel, investiția MEC s-a regăsit în ofertele educaționale similare lansate de instituțiile private de învățământ. Aceeași profesori, după aceleași programe și cu aceleași cursuri, se regăsesc și la facultățile de stat și la cele particulare.

Evaluarea activității cadrelor didactice, deși trebuie să se facă periodic, practic nu s-a efectuat niciodată în ultimii 12 ani. Profesorii trecuți de o anumită vârstă predau tot ce au învățat înainte de 1989 și nu se mai pot adapta la cerințele unui învățământ modern. Cadrele didactice tinere au contracte de colaborare cu diferite alte instituții de învățământ și nu mai au timp sau nu mai sunt interesate să se perfecționeze, pentru că evoluția lor în carieră este obstrucționată de cei mai în vârstă.

– Pe parcursul anilor de studii se dobândesc mai curând cunoștințe (teorie) și mai puțin deprinderi (să știi să faci ceva).

– Introducerea învățământului de stat cu taxă a dus la deteriorarea calității. Au fost admiși studenți mult prea mulți, peste capacitatea de școlarizare a instituției de învățământ superior. Sistemul creat nu permite eliminarea celor slabi pe parcursul studiilor.

2. Învățământul superior în perspectivă

La 18 septembrie 1988, la Bologna, cu ocazia celui de al IX-lea centenar al celei mai vechi universități, rectorii universităților Uniunii Europene au semnat "Magna Charta Universitatum", în care se stipulează că popoarele și statele europene trebuie să înțeleagă mai mult ca oricând rolul pe care universitățile vor fi chemate să-l joace într-o societate care se transformă și se internaționalizează.

Realizarea acestui obiectiv cere:

1. Pentru apărarea libertății în cercetare și învățământ, instrumentele propice ale acestei libertăți trebuie asigurate ansamblului membrilor comunității universitare.
2. Recrutarea corpului profesoral, ca și reglementarea statutului său, trebuie să fie călăuzite de principiul indisociabilității activității de cercetare și activității didactice.
3. Fiecare universitate trebuie să garanteze studenților săi, cu respectarea specificității situațiilor, apărarea libertăților și condițile necesare pentru a-și atinge obiectivele în materie de învățământ și formare.
4. Universitățile - și în special universitățile europene - văd în schimbul reciproc de informații și de documentare, ca și în multiplicarea inițiativelor științifice comune, instrumentele fundamentale ale unui progres continuu al cunoașterii.

Iată de ce, regăsindu-și resursele în chiar motivația lor, universitățile încurajează mobilitatea profesorilor-cercetători și a studenților și consideră că o politică generală de echivalențe în materie de status, de titluri, de examene (cu păstrarea sistemului de diplome naționale) și de atribuire a burselor constituie instrumentul esențial pentru exercițiul misiunii lor contemporane.

(din Magna Charta a Universităților
adoptată la Bologna,18 septembrie 1988)

Magna Charta Universitatum a fost adoptată în iunie 1999 la cea de-a XI-a Adunare Generală a Asociației Universităților Europene, la care România este parte semnatară, pledând pentru redobândirea autorității științifice și morale pe care acestea au avut-o înainte de anii '70, ca promotoare ale unor valori academice tradiționale și universale, precum spiritul liber critic, umanismul, autonomia instituțională.

- Magna Charta Universitatum, adoptată în Bologna, prevede crearea spațiului universitar european prin compatibilizarea sistemelor de învățământ din Europa, reorganizarea studiilor universitare în conformitate cu nevoile pieții și cu standardele compatibile de calificare. Reducerea specializărilor, pentru ca acestea să fie compatibile cu acelea din Uniunea Europeană și cu piața muncii.

- Modernizarea curriculum-ului, să se mărească timpul de studii individual alocat studenților.

- Restructurarea sistemului de învățământ universitar, după formula europeană: 3 (bachelor) + 1 - 2 (master) + 4 (doctorat) + 1 - 3 (postdoctorat) și 4 + 1 + 4 la ingineri cu modificarea creditelor transferabile.

- Adoptarea Diplomei suplimentare (Diplome Supplement), document adițional în care sunt descrise conținutul și natura examenelor promovate.

- Este util ca studentul care iese de pe băncile facultății să fie capabil să înceapă o activitate semnificativă într-o întreprindere din acelea care există în România. Tinerii care învață limbi străine ar trebui să învețe și drept, și economie pentru a putea, de pildă, să deosebească un contract vicios de unul bine întocmit, să ducă o negociere în cadrul firmei, să scrie corespondență comercială. Încă de la începutul studiilor, ei să facă practică de două săptămâni în fiecare semestru, în locuri unde se familiarizează cu diverse tipuri de activitate.

„Andrei Marga, rectorul Universității Babeș-Bolyai (UBB), a fost desemnat de către Asociația Universităților Europene (EUA) coor-

donatorul proiectului de elaborare a politicii organizației universităților europene în domeniul calității studiilor universitare. În această calitate, Marga a preluat conducerea unui grup internațional de specialiști. Rectorul UBB a prezentat proiectul politicii EUA privind calitatea studiilor în 11-12 iulie 2001, la reuniunea conducerii executive a asociației de la Louvain. În luna septembrie, la Dubrovnik, proiectul a fost analizat în cadrul conferinței anuale a celor 700 de universități europene ce compun asociația. Reperele reorganizării sunt comparabilitatea titlurilor academice, restructurarea studiilor, creditele transferabile, creșterea mobilității studenților, asigurarea calității studiilor și crearea dimensiunii europene a acestora" (Lia Valendorfean).

European University Association a adoptat hotărârea ca, a 5-a Conferință a universităților europene să aibă loc la Universitatea "Babeș-Bolyai" din Cluj-Napoca. Este pentru prima oară când această importantă reuniune, programată pentru luna noiembrie 2003 a fost organizată dincoace de Budapesta și Olomouc. S-a considerat astfel că Universitatea "Babeș-Bolyai" are potențialul uman, dispune de competențele necesare și întrunește premisele infrastructurale pentru a organiza reuniunea universităților de pe continent. De menționat că Uniunea Europeană va accelera punerea în aplicare a Declarației de la Bologna (1999), la care România este parte semnatară. Aceasta înseamnă schimbări în organizarea studiilor (trecând pe formula 3+2+4, respectiv, la inginerie, pe formula 4+1+4), introducerea diplomelor universitare europene, punerea în prim plan a calității și a competitivității europene și mondiale a studiilor, amplificarea învățării limbilor modeme ș.a. Universitatea "Babeș-Bolyai" a început procesul aplicării principiilor Declarației de la Bologna. Conferința Universităților Europene va dezbate la Universitatea "Babeș-Bolyai" tema "Convergența universităților europene în condițiile diversității. Calificările în cotutelă". La conferință vor fi invitate cele peste 850 de universități reprezentative de pe continent care sunt membre ale European University Association.

România a început aplicarea hotărârilor din Magna Charta Universitatum cu o anumită timiditate. Astfel:

– Nu se aplică sistemul de învățământ după formula europeană;

– Nu se aplică sistemul de credite transferabile;

– Nu s-a introdus diploma suplimentară.

Pentru rezolvarea acestor cerințe, guvernul a anunțat un proiect de lege care armonizează reglementările românești cu cele europene.

Studiile universitare se vor efectua în trei cicluri și cu diploma în limba engleză.

Studiile de licență corespund unui număr de credite de studiu transferabile în sistemul european (ECTS), cuprins între minimum 180 și maximum 240. Durata normală a studiilor va fi de 3-4 ani la zi, la care se adaugă 1 an în plus pentru seral. Masteratul (organizat, de regulă, la zi) corespunde la 60-120 ECTS. Pe durata totală a studiilor de licență și de masterat, cursanții trebuie să obțină cel puțin 300 ECTS. Pentru profesii reglementate prin norme speciale europene, cele două cicluri de studii pot fi oferite comasat într-un program unitar de studii universitare cu o durată între 5 și 6 ani, la învățământ de zi. Diplomele obținute în acest caz echivalează cu cele de master. Studiile universitare de masterat, la care se pot înscrie 50% din absolvenții cu diplomă de licență, sunt fie de cercetare, fie profesionale. Doctoratul are, de regulă, o durată de 3 ani care poate fi prelungită cu 1-2 ani în situații speciale, cu aprobarea senatului universitar.

Guvernul a mai stabilit că începând cu anul universitar 2005-2006, universitățile vor elibera gratuit fiecărui absolvent Suplimentul la Diplomă, inclusiv în limba engleză (Diploma Supplement), pentru promovarea dimensiunii europene a învățământului superior din România.

Colegiile actuale se transformă în facultăți.

Aspecte pozitive:

- S-a amplificat învățarea limbilor străine moderne; România la nivelul întregei Europe se numără printre țările cu procentajul cel mai mare de persoane care vorbesc una sau două limbi străine moderne;

- A început cotutela și diplome de masterat eliberate simultan și recunoscute în perimetrul Uniunii Europene (de exemplu, Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca și Universitatea Marne la Vallé din Paris).

- S-a înființat Institutul Național al Magistraturii;

- S-a înființat de către Colegiul Agricol Writtle din Marea Britanie și ASE București o Facultate de Dezvoltare Regională în cadrul Centrului Interuniversitar româno-bulgar de la Giurgiu.

- Un exemplu pozitiv îl constitue Colegiul Noua Europă - institut de studii avansate în domeniul Științelor Umaniste și Sociale, care are audiență în Europa pentru excelența care o prezintă. Colegiul coagulează (împreună cu Asociația română a Cercetătorilor Francofoni în Științele Umane (Universitatea din București) toate manifestările științifice europene din domeniu, care au loc în România fie direct, fie prin institutul Goethe, Institutul Francez sau Consiliul Britanic;

- S-a creat Centrul de Excelență în cadrul Universității București cu mai multe departamente;

- S-a creat la Universitatea din București, Asociația Română a Cercetătorilor francofoni în Științele umaniste;

- Tot la Universitatea din București s-a înființat Centrul de Istorie a Imaginarului și Institutul de cercetări politice.

La reuniunea de la Salzburg (13-16 iunie 2003) s-a prezentat ca studiu de caz Universitatea Babeș-Bolyai:

Rectorul Marga le-a oferit participanților un "studiu de caz asupra creativității și climatului propice acesteia într-o universitate cu profil multicultural cum este "Babeș-Bolyai" din România.

Situația actuală și perspectivele universității, care numără astăzi, 44.000 de studenți, este organizată pe trei linii fundamentale de studii - română (98 de specializări), maghiară (49 de spe-

cializări) și germană (13 specializări) plus două specializări în studii iudaice.

– S-au înființat Centre de Cercetare:

– Biologia moleculară;
– Geografia Regională;
– Promovarea Instituțiilor;
– Studii biblice;
– Institutul de Cercetări Europene.

Dificultăți întâmpinate:

– Descentralizarea Sistemului de învățământ superior se face încet, cu rezistențe;

– Scoaterea posturilor didactice la concurs este trecută sub controlul birocratic al ministerului;

– Peste aceste dificultăți s-au aliniat și cele datorate mentalității naționaliste, adică curentului naționalist care a dominat un timp Clujul și care a atacat ideea organizării multiculturale a universității, căutând adesea să blocheze evoluția spre organizarea multiculturală.

Totuși, rectorul Marga a precizat faptul că cel puțin din trei puncte de vedere organizarea multiculturală poate fi considerată un succes: niciodată universitatea din Transilvania nu a avut dezvoltarea de astăzi (20 de facultăți și alte 20 de colegii răspândite în Transilvania); din 1993 nu s-a înregistrat nici o reclamație a vreunui student sau cadru didactic în care să se acuze vreo discriminare etnică; o asemenea organizare multiculturală a generat noi percepții și noi abordări conceptuale și a pus în mișcare un curent, printre studenți și profesori, al trecerii de la optica monocultural la multiculturalism. Cele trei evaluări internaționale făcute de Înaltul Comisar OSCE pentru Minorități (1998), cea efectuată de European University Association (2001) și cea intreprinsă de Salzburg Seminar (2002) au fost elocvente din toate punctele de vedere, studiul de caz făcut la Salzburg identificând internațional o universitate ("Babeș-Bolyai") extrem de modernă.

În concluzie, ce implică schimbările necesare?

1. Existența unor standarde ocupaționale pentru a susține conceperea programelor analitice în relație cu nevoile pieței muncii. În România există doar câteva sute de astfel de standarde, care nu au mai fost revizuite și actualizate de câțiva ani. Nu avem specialiști care să se ocupe de crearea și îmbunătățirea acestor standarde.

2. Eliminarea decalajului dintre calificările oferite de învățământ și cele cerute pe piața muncii. Până în prezent MECT nu a făcut nici un sondaj pentru a vedea care este gradul de absorbție pe piața muncii a absolvenților. Nici o facultate nu urmărește acest aspect, pentru că nu reprezintă un indicator de evaluare și nici nu este constrânsă în vreun fel prin sistemul de finanțare de la buget.

3. Existența unui corp didactic specializat și cu o bogată experiență practică în noile domenii de activitate.

Nu numai că nu avem profesori formați în spiritul economiei de piață, dar deficitul de personal universitar, pe ansamblul sistemului, este în medie de 40%.

4. Spații, dotări și echipamente adecvate unui sistem modern și flexibil de învățământ.

Anul 2005 este termenul limită pentru ca board-ul European University Association (EUA) - să creioneze programe care să permită realizarea legăturii între trei componente esențiale în noua dezvoltare a învățământului universitar european: Diplome în cooperare - Suportul instituțional; Dimensiunea europeană (Joint Degrees - Institutional Support - European Dimension). Aceasta este principala concluzie la care au ajuns rectorii celor 300 de universități participante la cea de-a V-a Conferință a Universităților Europene, organizată între 23 și 26 octombrie 2003, în premieră pentru Europa Răsăriteană, la Universitatea "Babeș-Bolyai" (UBB) - Cluj-Napoca.

În anul 2002 au fost 40.495 șomeri cu studii superioare:

– 18.722 șomeri care nu au mai lucrat niciodată;
– 21.773 șomeri care au mai lucrat înainte

– 22.278 femei cu studii universitare de lungă durată;
– 18.217 bărbați cu studii universitare de lungă durată

Sursa: Anuarul Statistic INS 2001; AMIGO, INS 2002

În concluzie:

- Universitățile noastre trebuie să devină de tip humboldtian în accepțiunea europeană a acestei instituții academice. Universitatea trebuie să fie un centru avansat de excelență în studii, cercetare și consilierat. Orice Universitate trebuie să aibă Baza proprie de cercetare în toate domeniile din curriculum-ul său. Numai absolvenții unor asemenea universități vor fi competitivi pe piața muncii.

Probabil că numai universitățile mari (București, Cluj, Iași, Timișoara, Craiova, poate și Galați, Sibiu, Oradea), vor deveni universități naționale și se vor încadra în cerințele AUE. Celelalte universități rămân regionale sau se vor grupa în congregații cu universitățile mari care vor cuprinde și universitățile particulare.

Marile universități vor produce absolvenți din rândul cărora se vor selecta vârfuri ale vieții culturale, sociale, politice și economice. Celelalte unități vor produce absolvenți profesioniști în domeniul studiat, în toate regiunile țării și în toate domeniile, înlocuind actualii funcționari și agenți cu o pregătire sumară.

În toate țările există universități de elită și universități obișnuite.

Astfel de universități în Statele Unite sunt: Yale, Stanford, Barkley, Harvard. Massachussets, Princeton, Cornel. În Franța se numesc "Les grandes écoles" - Marile școli, care sunt:

- École politechnique, numită și "1' X"
- École nationale d'Administration, ENA ai cărei absolvenți se numesc Enarques;
- Institut d'études politiques, numit și "Science-Po";
- École Normale Supérieure, numită și Normale Sup.
- Institut National des langues et civilisations orientales - INALCO sau "Langues-O";
- École des hautes etudes en sciences sociales (Ehess);
- École pratique des hautes etudes;
- École nationale des Chartes;

- École Centrale des Arts et Manufactures ș.a., dar în special: COLLEGE DE FRANCE.

Problemele importante ale societății, care își caută soluții teoretice sau practice trebuie date spre rezolvare unei Universități Mari; aceasta este instanța care găsește soluția și dacă este cazul o experimentează. Aici se dă rețeta prototipul și supravegherea realizării în viața socială, economică sau culturală, politică.

Universitățile se ocupă și de problemele viitoare, pe care le prefigurează și experimentează diverse căi de soluționare. Ca exemplu, cităm medicamentele viitorului, armele viitorului, comunicațiile viitorului etc.

România care a găzduit o parte a elitei culturale a Bizanțului, după 1453, care, a oferit profesori pentru Academiile domnești din București și Iași, răspândind spiritul Iluminismului de la Padova; România, care s-a bucurat de aportul refugiaților francezi, după 1789, România a reușit să aibă un învățământ superior academic valoros, care s-a dezvoltat mereu, ajungând între cele două războaie mondiale să aibă școli recunoscute în Europa în mod deosebit de matematică, de biologie, de medicină (endocrinologie), de filologie, de istorie, de drept, de științe economice, de speologie, de electricitate (școala C. Budeanu, N. Vasilescu-Karpen) ș.a. Ca urmare a intrării învățământului universitar în eclipsă în perioada 1945-1989, recunoașterea europeană a școlilor românești a dispărut.

După 1989, a apărut din nou posibilitatea dezvoltării unui învățământ superior modern, de tip humboldian, eficient și inovator, atât în universitățile de stat cât și în cele particulare. Profesorii trebuie recrutați din acei membri ai corpului didactic cât și din rândul absolvenților, care, pe lângă erudiție, au aptitudini pentru cercetare, cu idei spre orizonturile domeniului, cu cunoștințe de frontieră și interdisciplinare.

Numai astfel învățământul superior românesc va urca treptele de recunoaștere europeană.

Trebuie să ne concentrăm pe "Aurul cenușiu".

Anexa 1

Învățământul superior de stat

Nr. crt.	*Instituția*	*Facultăți*	*Colegii Int*	*Colegii ext*	*Secții externe*
I.	**București**				
1.	Univ. Politehnică	13	4	-	-
2.	Univ.tehn. Construcții	7	1	-	-
3.	Univ. Arhitect și Urban.	3	1	-	-
4.	Univ. Șt. Agrare Med.Vet.	7	1	1 Călărași	1 Slatina
					1 Tg. Jiu
5.	Univ. din București	19	9	4 Călimănești	1 Drobeta
				+ Drobeta	1 Măcin
				Focșani	-
				Buzău	-
				Crevedia	-
6.	Univ. Med.și Farm.	3	3	-	-
7.	Academ. Științe Economice	11	1	3 Buzău	-
				Giurgiu	-
				Călărași	-
8.	Univ. Națională de Muzică	2	-	-	-
9.	Univ. Națională de Arte	3	-	-	-
10.	Univ. Nation. de artă teatrală și cinematografie I.L.Caragiale	2	-	-	-
11.	Academia Națională de educație fizică și sport	2	1	-	-
12.	Școala Națională de studii politice și administrative	3	1	-	-
13.	Academia Tehnică Militară	3	-	-	- -
14.	Universitatea Națională de Apărare	1	-	-	- -
15.	Academia Națională de Informații	1	-	-	- -
16.	Academia de Poliție „Alexandru Ioan Cuza"	3	-	-	- -
II.	**Alba Iulia**				
1.	Universitatea „1 Decembrie 1918"	4	1	1 Blaj	- -

III. Arad				
1. Universitatea „Aurel Vlaicu"	6	2	-	- -
IV. Bacău				
1. Universitatea	4	2	-	1 -P. Neamț
V. Baia Mare				
1. Universitatea de Nord	4	1	-	- -
VI. Brașov				
1. „Universitatea Transilvania"	14	4	-	1 Toplița
2. Academia Forțelor Aeriene „Henri Coandă"	1	-	-	- -
VII. Cluj Napoca				
1. Universitatea Tehnică	8	1	5	2 -
			3 Zalău	Bistrița
			2 Satu Mare	Câmp. Turzii
2. Universitatea de Științe agricole și veterinare	4	1	-	3 Reghin
				Sibiu
				Geoagiu
3. Universitatea „Babeș-Bolyai"	20	1	3 Dej/Turda	13 Blaj
	-	-	Zalău	Oradea
	-	-	M. Ciuc	2 Bistrița
	-	-		2 Zalău
	-	-		Sighet
	-	-		Sighișoara
	-	-		Satu Mare
	-	-		S.Gheorghe
4. Univ. de Medicină și Farmacie „Iuliu Hațeganu"	3	1	-	1 Bistrița
5. Academia de Muzică „Gheorghe Dima"	3	1 P.Neamț	-	-
6. Univ. de Artă și Design	2	-	2 Bistrița	
			Sighișoara	
VIII. Constanța				
1. Universitatea „Ovidius"	15	8	1 Medgidia	2 Slobozia
				Călărași
2. Universitatea maritimă	2	1	-	- -
3. Academia Navală „Mircea cel Bătrân"	2	1	-	- -

IX. Craiova				
1. Universitatea	13	1	1 Drobeta	4: 2 Rm Vâlcea 2 Slatina
2. Univ.de Medicină și Farmacie	3	1	-	2 Drobeta Tg.Jiu
X. Galați				
1. Univ. „Dunărea de Jos"	13 1 Brăila 3 Cahul	9	-	1 Brăila
XI. Iași				
1. Universitatea tehnică „Gheorghe Asachi"	11	10	-	- -
2. Univ. de Științe agricole și veterinare „Ion Ionescu de la Brad"	4	3	-	- -
3. Universitatea „Alexandru Ion Cuza"	15	4	-	6: Botoșani Bârlad P.Neamț V. Dornei 2 Focșani
4. Universitatea de Medicină și Farmacie „Gr. T. Popa"	4	1	-	1 Botoșani
5. Univ. de Arte „George Enescu"	3	-	-	- -
XII. Oradea				
1. Universitatea	18	4	1 Beiuș	3 Marghita Beiuș Satu Mare
XIII. Petroșani				
1. Universiatate	3	1	-	- -
XIV. Pitești				
1. Universitate	9	4	1 C.Lung	2 Slatina 1 Alexandria 1 Giurgiu 2 Rm. Vâlcea
XV. Ploiești				
1. Univ. de Petrol și Gaze	6	1	1 Câmpina	- -
XVI. Reșița				
1. Univ."Eftimie Murgu"	2	-	-	- -

XVII.Sibiu				
1. Univ. „Lucian Blaga"	11	2	-	3 Huși Mediaș Copșa Mică
2. Academia Forțelor Terestre	1	-	-	- -
XVIII. Suceava				
1. Univ. „Ștefan cel Mare"	8	5	-	- -
XIX. Târgoviște				
1. Universitatea Valahia	9	3	-	- -
XX. Târgu Mureș				
1. Univ. „Petru Maior"	3	1	-	- -
2. Univ. de Medicină și Farmacie	3	1	-	- -
3. Universitatea de artă teatrală	1	-	-	- -
XXI.Târgu Jiu				
1. Universitatea „G. Brâncuși"	3	4	-	1 Slatina
XXII.Timișoara				
1. Universitatea Politehnică	9	1	1 Hunedoara	- -
2. Univ. de Științe agricole și Medicină veterinară	6	1	-	- -
3.Universitatea de Vest	11	1	-	6: Caransebeș 2 Deva Lugoj Arad
4. Univ. de Medicină și Farmacie	3	1	-	- -
TOTAL: 22 orașe 56 universități	***347 facultăți***	***109 colegii***	***27 colegii externe***	***59 secții***

Anexa 2

Învățământul superior particular acreditat

I. București				
1. Univ. Creștină „Dimitrie Cantemir"	7	-	-	5: 2 Cluj 2 Brașov 1 C'ța
2. Univ. „Titu Maiorescu"	5	1	-	- -
3. Univ. Nicolae Titulescu"	1	-	-	- -
4. Univ. „Româno-Americană	5	-	-	- -
5. Univ. „Hyperion"	7	-	-	- -
6. Univ. „Spiru Haret"	9	-	-	17: 2 Blaj 4 Brașov 3 Constanța 3 R. Vâlcea 2 C. Lung 3 Craiova
7. Univ. „Biotera"	1	-	-	2 Focșani Alexandria
8. Univ. de Științe și arte „GH. Cristea"	3	-	-	- -
9. Institutul Teologic romano-catolic	1	-	-	- -
10. Institutul de administrare publică a afacerilor	1	-	-	- -
11. Academia Diplomatică	1	-	-	- -
12. Școala academică post universitară „Ovidiu Șincai"	1	-	-	- -
13. IBR-Școala de studii post universitare	1	-	-	- -
14. Școala de studii post universitare (finanțe-bănci)	1	-	-	- -
II. Arad				
1. Univ. „Vasile Foldiș"	6	-	-	8 3 Baia M. 2 Satu M. 2 Sebiș Zalău
III. Bacău				
1. Univ. „George Bacovia"	1	-	-	- -
IV. Brașov				
1. Univ. „Gheorghe Barițiu"	2	-	-	- -

V. Lugoj					
1. Univ. europeană „Drăgan"	2	-	-	-	-
VI. Galați					
1. Universitatea „Danubius"	1	-	-	-	-
VII. Iași					
1. Univ. „Petre Andrei"	3	-	-	-	-
2. Univ. „Apollonia"	1	-	-	-	-
VIII. Pitești					
1. Univ. „Constantin Brâncoveanu"	6	-	-	4:	2 Brăila 2 Rm.Vâlcea
IX. Oradea					
1. Univ. „Emanuel"	1	-	-	-	-
X. Timișoara					
1. Univ. „Tibiscus"	6	-	-	1	Făget

Total: 10 orașe ***25 universități; 74 facultăți; 1 colegiu; 38 Secții***

Anexa 3

Învățământul Superior particular autorizat provizoriu

I. București					
1. AISTEDA	6	-	-	3	Alba Iulia
2. ATHENEUM	4	-	-	-	-
3. Univ. Româno-Britanică	1	-	-	-	-
4. Pro-Universitatea Media	3	-	-	-	-
5. IBR	1	1	-	-	-
6. Institutul Teologic Baptist	1	-	-	-	-
7. Institutul Teologic Penticostal	1	-	-	1	Arad
8. Universitatea Altifex	4	-	-	-	-
9. Universitatea Ecologică					
10. Colegiul „Constantin Gaucan"	-	1	-	-	-
11. Colegiul Waldorf	-	1	-	-	-
II. Alba Iulia					
1. Institutul Teologic romano-catolic	1	-	-	-	-
III. Brașov					
1. Universitatea „Sextil Pușcariu"	3	1	-	-	-
IV. Cernica					
1. Institutul Teologic Adventist	3	-	-	-	-
V. Cluj-Napoca					
1. Universitatea „Bogdan Vodă"	8	-	-	-	-
2. Institutul Teologic Protestatant	1	-	-	-	-
3. Universitatea „Sapientia"	1	-	-	15:	8 M. Ciuc 7 T. Mureș
4. Universitatea „Avram Iancu"	7	-	-	-	-
VI. Constanța					
1. Universitatea „Andrei Șaguna"	7	-	-	-	-
VII. Craiova					
1. Universitatea „Mihai Viteazul	5	-	-	-	-

VIII. Drobeta Turnu Severin					
1. Univ. „Gheorghe Anghel“	4	-	-	-	-
IX. Iași					
1. Institutul „Ștefan Lupașcu“	7	-	-	-	-
2. Institutul teologic romano-catolic	2	-	-	-	-
3. Universitatea „Gheorghe Zane“	4	-	-	-	-
4. Universitatea „Mihail Kogălniceanu“	3	-	-	-	-
X. Oradea					
1. Universitatea Creștină Partium	12	-	-	-	-
2. Universitatea Agora	3	-	-	-	-
XI. Roman					
1. Institutul Romano Catolic Franciscan	1	-	-	-	-
XII. Satu Mare					
1. Academia Comercială	2	-	-	-	-
XIII. Sibiu					
1. Institutul Teologic Protestant	1	-	-	-	-
2. Universitatea Româno-Germană	5	1	-	-	-
XIV. Târgu Mureș					
1. Universitatea „Dimitrie Cantemir“	8	-	-	-	-
XV. Timișoara					
1. Universitatea „Ioan Slavici“	2	-	-	-	-
2. Institutul „Mihai Eminescu“	3	-	-	-	-
3. Universitatea „Milenium“	1	-	-	-	-

TOTAL ***15 orașe; 34 universități; 122 facultăți; 5 colegii; 20 secții.***

Anexa 4

A. Facultăți, colegii și secții externe (în alte localități) universităților de care aparțin

Nr.	Localitatea	Facultăți	Colegii	Secții	Universit de care aparține	Part..
1	Alexandria	-	-	1	Univ. Pitești	*
		-	-	1	Univ. Bioterra	*
2	Blaj	-	1	-	Univ. Alba Iulia	-
		-	-	1	Univ. Babeș-Bolyai Cluj	-
		-	-	2	Univ. Spiru Haret București	*
3	Beiuș	-	1	-	Univ. din Oradea	-
4	Bistrița	-	-	1	Univ. Tehnică Cluj	-
		-	-	1	Univ. Babeș-Bolyai Cluj	-
		-	-	1	Univ. Medicină și Farmacie Cluj	-
		-	1	-	Univ. Arte Plastice Cluj	-
5	Buzău	-	1	-	Univ. București	-
		.	1	-	ASE București	-
6	Brăila	1	-	1	Univ. Galați	-
		2	-	-	Univ. „C'tin Brâncoveanu" Pitești	*
7	Botoșani	-	-	1	Univ. Iași	-
		-	-	1	Univ. Medicină și Farmacie Iași	-
8	Bârlad	-	-	1	Univ. Iași	-
9	Călărași	-	1	-	Univ. Științe Agric. și Vet. București	-
		-	1	-	ASE București	-
		-	-	1	Univ. Ovidiu Constanța	-
10	Călimănești	-	1	-	Univ. București (împreună cu Drobeta)	-
11	Câmpia Turzii	-	-	1	Univ. București	-
12	Crevedia	-	1	-	Univ. București	-
		-	1	-	Univ. București (Bioterra)	-
13	Câmpulung	-	1	-	Univ. Pitești	*
		-	-	2	Univ. Spiru Haret	-
14	Câmpina	-	1	-	Univ. Petrol și Gaze Ploiești	-
15	Copșa Mică	-	-	1	Univ. Sibiu	-
16	Caransebeș	-	-	2	Univ. Vest Timișoara	-
17	Drobeta T. Severin	-	1	1	Univ. București (cu Călimănești)	-
		2	-	4	Univ. Craiova	-
		-	-	1	Univ. Medicină și Farmacie Craiova	-
18	Dej	-	1	-	Univ. Babeș-Bolyai Cluj (cu Turda)	-

19	Deva	-	-	2	Univ. Vest Timișoara	-
		-	1	-	Univ. Ecologică București	*
20	Focșani	-	1	-	Univ. București	-
		-	-	1	Univ. Biotera	*
21	Făget	-	-	1	Univ. Tibiscus Timiș	*
22	Giurgiu	-	1	-	ASE București	-
		-	-	1	Univ. Pitești	-
23	Geoagiu	-	-	1	Univ. Științe Agric. și Vet. Cluj	-
24	Gheorghieni	-	-	1	Univ. Babeș-Bolyai Cluj	-
25	Huși	-	-	1	Univ. Lucian Blaga Sibiu	-
26	Hunedoara	1	-	-	Univ. Politehnică Timișoara	-
		-	1	-	Univ. Politehnică Timișoara	-
27	Lugoj	-	-	1	Univ. Vest Timișoara	-
28	Măcin	-	-	1	Univ. din București	-
29	Marghita	-	-	2	Univ. din Oradea	-
30	Mediaș	-	-	1	Univ. din Sibiu	-
31	Miercurea Ciuc	-	-	8	Univ. Sapienția Cluj	*
		-	1	-	Univ. Babeș Bolyai Cluj	-
32	Năsăud	-	-	1	Univ. Babeș Bolyai Cluj	-
33	Piatra Neamț	-	1	-	Academia deMuzică Cluj	-
	-	-	1	-	Univ.din Iași	-
34	Reghin	-	-	1	Univ. Șiințe Agric. și Vet Cluj	-
35	Râmnicu Vâlcea	-	-	3	Univ. Craiova	-
		-	-	1	Univ. Pitești	-
		3	-	-	Univ. C. Brâncoveanu Pitești	*
		-	-	3	Univ. Spiru Haret București	*
36	Slatina	-	-	1	Univ. Științe Agric. București	-
		-	-	1	Univ. Craiova	-
		-	-	2	Univ. Pitești	-
		-	-	1	Univ. din Târgu Jiu	-
37	Sighetul Marmației	-	-	1	Univ. Babeș-Bolyai Cluj	-
38	Sighișoara	-	-	1	Univ. Babeș-Bolyai Cluj	-
		-	1	-	Univ. Arte Cluj	-
39	Satu Mare	-	-	1	Univ. Babeș Bolyai Cluj	-
		-	-	1	Univ. din Oadea	-
		-	-	2	Univ. „V. Goldiș“ Arad	*
		-	-	2	Univ. Tehnică Cluj	-
40	Sfântul Gheorghe	-	-	1	Univ. Babeș Bolyai Cluj	-
41	Slobozia	-	-	1	Univ. Ovidius Constanța	-

42	Sebiş	-	-	2	Univ. Vasle Goldiş Arad	*
43	Turda	-	1	-	Univ. Babeş Bolyai Cluj (cu Dej)	-
44	Vatra Dornei	-	-	1	Univ. Iaşi	-
45	Zalău	-	-	2	Univ. Babeş Bolyai Cluj	-
		-	-	3	Univ. Tehnică Cluj	-
		-	-	1	Univ. V.Goldiş Arad	*

Total oraşe 45 (3 excl. partic) 42; Excl Part: M.Ciuc, Făget, Sebiş

B. Secții externe în oraşe universitare

1	Arad	-	-	1	Univ. Vest Timişoara	-
		-	-	1	Inst. Teologic Protest. Buc.	*
2	Alba Iulia	-	-	3	Univ. AISTEDA Bucureşti	*
3	Braşov	-	-	2	Univ. Creştină D. Cantemir Buc.	*
		-	-	4	Univ. Spiru Haret Buc	*
		-	-	2	Univ. Drăgan Lugoj	*
4	Baia Mare	-	-	3	Univ. Vasile Goldiş Arad	*
5	Cluj Napoca	-	-	2	Univ. Creştină D. Cantemir Cluj	*
6	Constanța	-	-	1	Univ. Creştină D.Cantemir	*
		-	-	3	Univ. Spiru Haret Bucureşti	*
7	Craiova	-	-	3	Univ. Spiru Haret Bucureşti	*
8	Oradea	-	-	1	Univ. Babeş Bolyai Cluj	-
9	Sibiu	-	-	1	Univ. Ştiințe Agric. şi Vet Cluj	-
10	Târgu Jiu	-	-	1	Univ. Med. şi Farm. Craiova	-
11	Târgu Mureş	-	-	1	Univ. Babeş Bolyai Cluj	-
		-	-	7	Univ. Sapiența Cluj	*

Anexa 5

Evoluția învățământului superior din România în perioada 1999 - 2003

Nr. crt.	Forma de învățământ superior	Nr. de instit universitare		Localități având o instit.		Localități având o secție externă		Număr de facultăți		Colegii		Colegii externe		Secții externe	
		2003	1999	2003	1999	2003	1999	2003	1999	2003	1999	2003	1999	2003	1999
1.	Înv. sup de stat	56	62	22	22	42	42	351	301	109	-	19	9	59	89
2.	Înv.sup.particular acreditat	25	-	10	-	3	-	74	-	1	-	-	-	38	-
3.	Înv.sup.particular autorizat provizoriu	34	113	15	22	-	14	122	277	5	44	-	-	20	-
4.	Rând 2+3	59	113	25	22	3	14	191	277	6	44	-	-	57	-
5.	Rând 1+2+3	115	175					543	578	115	44	19	9	117	89

Motto: În acest timp, de la Veneția la Crimeea, murea o lume a coloniilor comerciale și a eposului eroic, a eposului oguz, a întreprinzătorilor chazari atestați la 1300, la Cetatea Albă, a lazilor din Trebizonda de unde veneau și moaștele Sf. Ioan cel Nou de la Suceava, a genovezilor și a grecilor

(M.Moraru, *„Moartea la Tighina“*, - revista „22“, 6 iulie 1990, pag.9)

4. Istoria politică a Sudului Basarabiei în 3 hărți

În harta nr.1, se evidențiază evoluția localităților românești din sudul Basarabiei, la granița cu Bugeacul tătărăsc.

Din anul 1386, Cetatea Albă se află în stăpânirea Moldovei, sub Roman I (V. Spinei, Ș. Papacostea).

La Cetatea Albă exista un episcopat ortodox și unul catolic. Populația era eterogenă, dar precumpănitor românească.

Cetatea Albă păstra și sub dominația românească o oarecare autonomie. Genovezii recunoșteau autoritatea domnului Moldovei, așa cum recunoscuseră mai înainte pe aceea a hanului tătărăsc. Genovezii exercitau la Cetatea Albă, ca și la Chilia, un patronat economic.

În anul 1399, Sigismund regele Ungariei, care cucerise Chilia, renunță la stăpânirea acesteia și îi instalează din nou pe genovezi. În anul 1402, Mircea cel Bătrân îi izgonește pe genovezi din Chilia, ocupă cetatea și unele teritorii la nordul Dunării (Barbu T., Câmpina, M.I., VII). În același timp, Alexandru cel Bun, cu acordul lui Mircea cel Bătrân, ocupă Chilia.

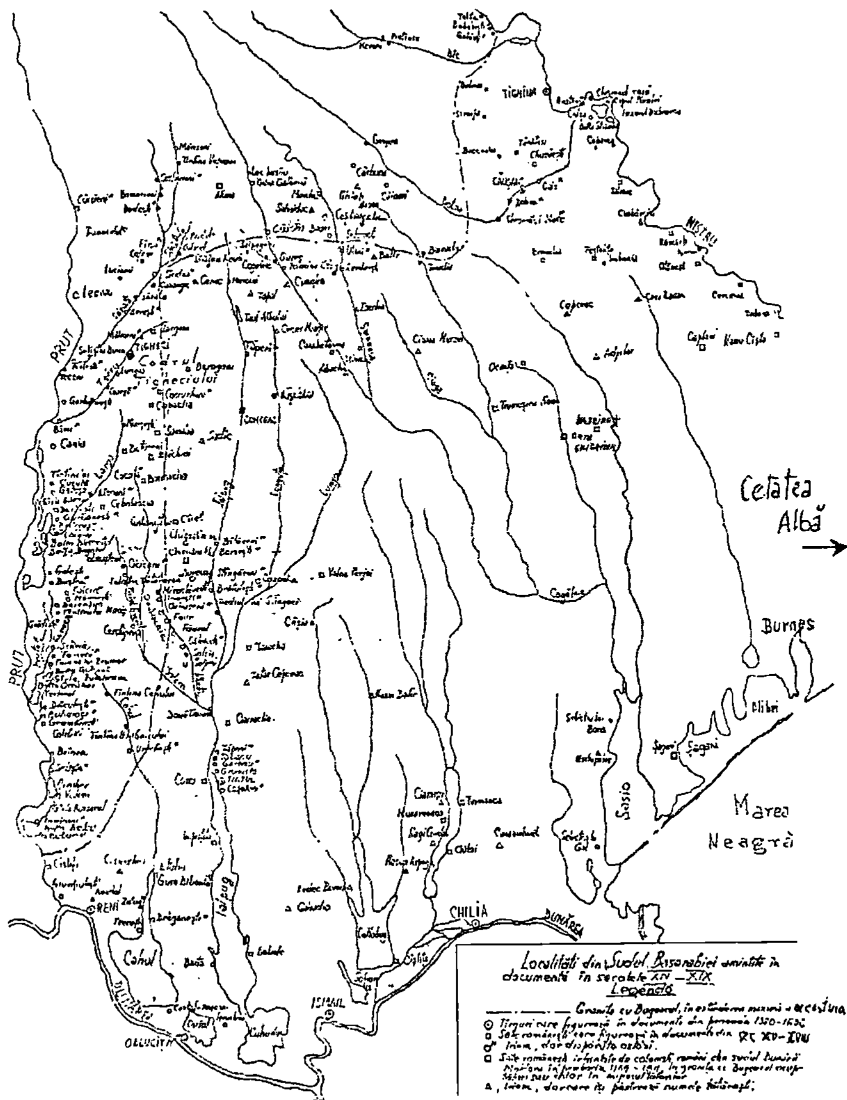
În anul 1456, negustorii Cetății Albe căpătau privilegiul de a face comerț, în toată libertatea în întreg cuprinsul Imperiului Otoman – privilegiu acordat ca urmare a acceptării de către voievodul Petru Aron și boierii Țării, ca Moldova să plătească primul său tribut Porții otomane (Matei D. Matei - *Civilizația urbană medievală românească,* - Contribuții, Buc., 1989, pag 111).

În anul 1462, Ștefan cel Mare, s-a oprit în fața cetății Chilia, construită de ungurii lui Iancu de Hunedoara, pe uscat, în fața Ostrovului cu ruinele vechii Chilii genoveze (N.Iorga, *Istoria lui Ștefan cel Mare*, 1966). O cucerește abia în anul 1465, când îi instalează pe pârcălabii Isaiia și Buftea, urmați de Goian și Pașcu, iar la 1471 de Neagu și Ivașcu. În anul 1479, Ștefan cel Mare construiește Chilia Nouă, pe malul stâng al brațului Chilia; construcția se realizează într-o lună (22 iunie-16 iulie) cu 800 zidari și 16.000 salahori (N. Iorga, *Istoria lui Ștefan cel Mare,* 1969).

Între anii 1476 și 1479, Ștefan cel Mare reface Cetatea Albă, adăugându-i șanț și șanț de apărare. La Cetatea Albă au fost următorii pârcălabi: Stanciu (1468), Zbierea și Mârza fiul lui Stanciu (1469 - 1471), Luca și Vâlcu (1471-1475), Duma și Lucian Herman (1475-1480).

În anii de domnie ai lui Ștefan cel Mare, Moldova nu se învecina cu Rusia.

Marele cnezat al Moscovei avea în anul 1462 suprafața Moldovei și era condus de cneazul Ivan al II-lea. Acesta, datorită alianței cu Mengli Ghirai al Crimeii și Ștefan cel Mare al Moldovei, a reușit să se emancipeze de sub dominația Hoardei de Aur și să încorporeze la Marele cnezat al Moscovei teritorii întinse fără a da vreo luptă. După mărturia baronului Herberstein (în „Rerum moscovitarum comentarii Sigismundi liberi baronis Herberstein“); Ștefan cel Mare s-a exprimat că: „în timp ce cuscrul său își mărește teritoriul țării, stând acasă, chefuind și dormind, el, deși luptă zi de zi, de abia își poate apăra hotarele țării“ (Al. Boldur, *Istoria lui Ștefan cel Mare*, pag.67, nota 6 - „Magnus ille Stephanus Moldavie Palatinus, crebo in conviviis ejus mentione faciens, dicerit: illum domi sidendo et dormindo imperiam suum augere, se vero pugnando quotidie vix limite defendere posse“).

TIGHINA
NISTRU
PRUT
TIGHECI
Codrul Tigheciului
Cetatea
Albă
Burnas
Marea
Neagră
CHILIA
DUNĂREA
ISMAIL
RENI
Cahul
Localităţi din Sudul Basarabiei amintite în
documente în secolele XV – XIX
Legenda

Harta nr. 1

În această perioadă, spațiul nord pontic, dincolo de Nistru până la Nipru, era aproape pustiu, populația sa fiind compusă în special din români.

La 14 iulie 1484, Chilia și zona din jur este ocupată de turci. Ultimii pârcălabi au fost Ivașcu și Maxim, care au murit în timpul atacului. La 5 august a fost ocupată și Cetatea Albă. Pârcălăbia de Cetatea Albă s-a mutat la Ciubărciu pe Nistru. Ultimii pârcălabi au fost Herman și Oană.

În 1486, sultanul retrocedează Moldovei toate gârlele care se varsă în Dunăre, inclusiv lacurile Cahul, Ialpug, Cartal și zona adiacentă până la Oblucița, vis-a-vis de Isaccea.

După 1510, Bogdan cel Chior colonizează masiv moldoveni de-a lungul Ialpugului, de la Greceni până la Codrul Tigheciului (Ion I. Nistor, *Basarabia, pivotul politic al Moldovei medievale*, București,1944, pag.12).

În anul 1538, Tighina este transformată în raia turcească, în timpul sultanului Selim. Totodată, Imperiul Otoman a ocupat și Bugeacul. Acesta este dat în administrația hanatului Crimeei, suzeran Imperiului Otoman.

La sud de Tighina, pe Nistru, în șapte sate, cu centrul în Ciubărciu, s-a păstrat administrația moldovenească până în anul 1595, când au fost date de domnul Moldovei, Ieremia Movilă, hanului Crimeei Gazi-Ghirai. De atunci satele se numesc „sate hănești".

Târgurile și cetățile moldovenești din Sudul Basarabiei, în perioada 1380-1636 sunt: Cetatea Albă, Chilia, Ismail, Oblucița, Reni, Tomorova, Tintul, Frumoasa, Greceni, Tigheciul, Căușani, Tighina.

Se vede din harta nr. 1, că satele moldovenești se găsesc și la granița cu Bugeacul. O parte din ele, sub presiunea tătarilor s-au desființat, mutându-se în afara limitei Bugeacului.

Din anul 1540, creștinii din raialele Ismail, Chilia, Cetatea Albă și Tighina, precum și cei din Bugeac, au trecut, sub aspect religios

sub mitropolia Proilavei (Brăila), (C.C. Giurescu, *Istoria românilor*, București, 1934).

Spațiul liber din hartă, mijlocul Bugeacului nu este marcat cu localități pentru că este ocupat cu câșlele tătarilor, care nu sunt stabile, se mută după nevoile de pășunat ale vitelor. Tribul Orak Uglî este așezat pe valea Cogâlnicului, iar tribul Berumehmet Uglî sau Orumbet Uglî pe valea Ialpugului. Centrul lor este târgul Căușani, unde au și o moschee. Aici își avea sediul și reprezentantul moldovenilor Ialy Agasî.

O altă moschee este la Comciac pe Ialpug la 1,5 km nord-est de actualul oraș Comrat. Ruinele moscheii mai existau în anii 1920. Și aici moldovenii ca și la Căușani, conviețuiau cu tătarii și aveau biserica lor. Și astăzi se păstrează locul altarului împrejmuit și câteva cruci.

În anul 1817 Comciacul avea 64 familii de găgăuzi și 16 de moldoveni. Câțiva musulmani care mai rămăseseră după 1806 au dispărut în 1856 dar și populația moldovenească și găgăuză, din cauza unei epidemii de holeră.

Localitatea Comrat apare pentru prima dată pe harta lui R. Sayer în anul 1789. (A New Map of Turkey in Europe divided into also its Provincies with the Adjacent Countries in Europa and Asia, Imperial Academy of Sf. Petersburg 1789), aici având sediul mârzacul (vis-a-vis de actuala Primărie a orașului).

Localitatea Comrat s-a format după 1806, în perioada 1811-1818 prin unirea satelor Chiriet, Djacalin și prin mutarea unor locuitori din Comceac, din alte părți ale Basarabiei și de peste Dunăre.

În anul 1568, hanul Crimeei, Devlet Ghirai I ibn Mengli, din ordinul Sultanului turc Selim al II-lea, a strămutat 30.000 de tătari nogai în Bugeac.

Ei și-au stabilit sediul la 18 leghe de Cetatea Albă și îi disprețuiau pe tătarii din triburile Orak Uglî, Orumblet Uglî.

Dimitrie Cantemir, în *"Descrierea Moldovei"*, prezintă astfel

situaţia etnică şi demografică din Basarabia de sud, în anul 1568: "Târguşoarele şi satele de pe malul Dunării sunt pline de moldoveni. Ţara ocupată de turci şi de tătari cuprinde patru părţi:

a) Bugeac, ocupat de tătari; îşi au centrul la Căuşani;
b) Cetatea Albă, condusă de un aga de ieniceri;
c) Chilia;
d) Ismail, numit de moldoveni Smil, condus de un „mutaveli".

În anexa 1 se arată (după E. Lozovan *„Revue des états roumaines“*, Athène 1981) textul latin al Tratatului dintre ţarul rus Petru I şi Domnitorul Moldovei, Dimitrie Cantemir, din anul 1711. De remarcat art. XI care subliniază inviolabilitatea graniţelor Moldovei (Nistrul – de la Cameniţa, tot traseul din Bugeac, Dunărea, Valahia şi Transilvania până la hotarul cu Polonia).

Ţinutul Cahulului şi al Tigheciului au rămas pe teritoriul Moldovei. La Tigheci, în anul 1570, se aminteşte documentar pârcălabul Toader. La gura râului Ialpug se găseşte o cetate veche Tint, pe care Ştefan cel Mare a înălţat-o din ruine, dar pe care turcii au distrus-o. Din dărâmăturile cetăţii s-a construit târguşorul Tabac.

După 1568 tătarii nogai au fost trimişi înapoi în Cuban.

În anul 1610, tătarii nogai s-au reîntors din Cuban; unul dintre emirii cei mai remarcabili ai tribului Nogai din Mansur - Cantemir îşi stabileşte sediul la Akkerman şi nu recunoaşte autoritatea hanului Crimeei. Cantemir Mîrza a condus autarhic Bugeacul timp de aproape trei decenii. El a fost prieten cu unii din domnitorii Moldovei ca Ştefan Tomşa, Miron Barnovski şi duşman cu Mihnea Vodă, Movilă ş.a.

În anul 1634, Djanibek, hanul Crimeei reuşeşte să-i mute pe tătarii nogai din Bugeac în Cuban, dar, în 1637, Cantemir Mîrza îi readuce. Sultanul îl cheamă pe Cantemir Mîrza la Constantinopol şi îi taie capul.

În anul 1698, Constantin Brâncoveanu ridică o biserică la Ismail (C. C. Giurescu, *Istoria românilor*, Bucureşti, 1971, pag. 412).

În anul 1703, printr-un act de hotărnicie din 14 octombrie, pala-

tinul polonez de la Brațlav, Martin Chanetovschi, spune: "inter nos et Valachiam ipse Deus flumen Tyras delimitant" (între noi - Polonia - și Valachia însuși Dumnezeu a stabilit fluviul Nistru ca hotar). (Ion I. Nistor, *Basarabia, pivotul politic al Moldovei medievale*, București, 1944).

În anul 1742, se înființează în Moldova, la marginea Bugeacului, ținuturile Hotărniceni, Codru (fost Tigheciu) și Greceni.

Reședințele acestor ținuturi erau: Tg. Lăpușna pentru Hotărniceni, târgul Tigheciu pentru Codru și târgul Greceni pentru Greceni.

În târgul Greceni își aveau sediul autoritățile moldovene care supravegheau granița spre tătarii din Bugeac întocmai ca și serdarul și căpitanul de Codru și pârcălabul de Lăpușna (harta nr. 2).

În anul 1811, se face un recensământ al moldovenilor, bulgarilor și găgăuzilor veniți în zonele libere din Bugeac, părăsite de tătari și reocupate de Moldova. Moldovenii au venit din ținuturile din centrul și nordul Basarabiei, precum și din Moldova din dreapta Prutului și din Dobrogea. Bulgarii și găgăuzii au venit din Moldova (Huși, Fălciu), unde se colonizaseră cu câteva decenii mai înainte și de peste Dunăre. Au fost recenzate 1.400 de familii de români și tot atâtea de găgăuzi și bulgari, veniți de peste Dunăre (Șt. Ciobanu, documentul 3146 din Arhivele statului Chișinău).

Rezultatul recensământului arată:

A. Bulgari și găgăuzi veniți de peste Dunăre:

a) Ținutul Tomorova (Reni):

Tomorova	68 familii
Cișmecioi	16 familii
Otuluichioi (Etulia)	66 familii
Caragaci	24 familii
Cartal	12 familii
Bolboaca	53 familii
Curci	26 familii
Vulcănești	55 familii

b) Ţinutul Ismail:

Babele	3 familii
Cubei	73 familii
Satâlâc Hagi	16 familii
Dolukioi	17 familii

c) Ţinutul Bender

Enichioi	28 familii
Comrat (Comceac)	53 familii
Chiriet Lunga	5 familii
Dezghingea	4 familii
Beşghioz	18 familii
Hristan (Chirsova)	10 familii
Beşalma	20 familii
Congaz	12 familii
Enichioi	28 familii
Eschitroian	4 familii

d) Ţinutul Greceni

Pelinei (Siliştea)	5 familii
Pelinei	12 familii
Ceşdamgazi	68 familii
Şamailia	71 familii
Cazaclia	4 familii
Luceşti	33 familii
Taraclia	66 familii
Ciobalaccia	12 familii
Coştangalia	46 familii
Tinsuliu	36 familii
Tinsuliu Mare	16 familii
Chiat (Căietu)	26 familii
Docuz	25 familii
Aluatu	8 familii
Ciumai	75 familii

Hagichioi	23 familii
Borceag	29 familii
Cuicurmezi	22 familii
Baimaclia	15 familii
Tartaul	5 familii
Ghingan	2 familii
e) Ținutul Codru	
Capaclia	4 familii
Ciotma	8 familii
Sișiul	11 familii
Sadîc	15 familii
Taraclia	10 familii
Eschichioi	9 familii
Enichioi	17 familii
Baimaclia	15 familii
f) Ținutul Hotărniceni	
Tomai	28 familii
Orac Murza	10 familii
Ceadîr	11 familii
Chiusuliu	22 familii
g) Ținutul Fălciu	
Peicani	29 familii
Popeni	4 familii
Tighileci	5 familii
În total	**1.472 familii**

B. Românii veniți de peste Dunăre

a) Ținutul Tomorova (Reni)

Tomorova	223 familii
Anadol	37 familii
Frecăței	68 familii
Cișmecioi	16 familii

Cioronovca	13 familii
Cartal Petrichi	75 familii
Cartal	110 familii
Enichioi	90 familii
Barta	24 familii
Împuţita	7 familii
Vulcăneşti	7 familii
Brânza	6 familii
Slobozia	11 familii
Bubuieşti	61 familii
Chisliţa	9 familii
Vadul Boului	39 familii
Giurgiuleşti	84 familii
Mândreşti	21 familii
b) Ţinutul Ismail	
Babele	20 familii
Corneia	47 familii
Ediburnu	8 familii
c) Ţinutul Greceni	
Cazaclia	25 familii
Tartaul	7 familii
	În total 1.008 familii

În Bugeac alături de tătari

a) Pe Nistru

Talmaz	cca. 30 familii
Ciubărciu	– " –
Răsculaţi	– „ –
Purcani	– „ –
Olăneşti	– „ –
Tudorani	– „ –

b) În stepă

Ermolia	cca. 30 familii
Feștelița	– „ –
Frumușica	– „ –
Han Câșla	– „ –
Valea Perjei	– „ –
Furmanca	– „ –
Chitai	– „ –
	În total 400 familii

Din enumerarea comunelor din ținuturile Tomorova, Ismail și Bender se constată că față de hotarul lui Halil Pașa și față de înțelegerea din 1793, Moldova a recuperat de la tătari, comunele din teritoriul lui Halil Pașa și al celor „32 ceasuri", organizând din nou teritoriile Tomorova, Ismail și Bender, pe lângă ținuturile limitrofe existente la sfârșitul secolului al XVIII-lea: Greceni, Codru, Hotărniceni și Fălciu (care se întindeau pe ambele maluri ale Prutului). Din cauza războaielor ruso-turce, tătarii s-au retras în interiorul Bugeacului (Al. Arbore, *Influențe etnografice*, Cernăuți, 1920).

Se constată că numărul românilor și cel al alogenilor veniți de peste Dunăre este egal. Se constată, de asemenea, că 400 de familii de români se așează chiar în Bugeac, alături de tătari.

În anul 1812, sudul Basarabiei, odată cu întreaga Moldovă dintre Prut și Nistru, au fost ocupate de Imperiul țarist rus. Acesta a extins numele de Basarabia asupra întregii Moldove dintre Prut și Nistru.

Populația majoritară, moldovenii, rămân pe locurile lor, dar tătarii sunt trimiși în Crimeea iar o parte se retrag în Dobrogea. În locul lor, în Bugeac sunt aduși coloniști moldoveni, bulgari și găgăuzi. Coloniștii moldoveni, din centrul Basarabiei și din dreapta Prutului organizează sate dintre care multe poartă numele fostelor așezări tătărăști: Sahaidac, Cenac, Beștemac, Ceadâr, Tomai,

Abaclia, Batâr, Cicur Mingir, Cimișlia, Orac, Taraclia, Baccialia, Șamailia, Bașcalia ș.a.; în Republica Moldova și Hasan-Batâr, Hasan Aspaga, Erdec Burnu, Eschipolos, Carahasan, Hagi-Curda ș.a.; în fostele județe românești Ismail și Cetatea Albă, în prezent în Ucraina (harta nr. 1).

După 1812, continuă popularea locurilor pustii cu moldoveni, bulgari, găgăuzi, ucrainieni și nemți. Cu toate acestea, sudul Basarabiei rămâne preponderent românesc. În județul Cetatea Albă, cel mai eterogen etnic, pe primul loc sunt românii, urmați de bulgari, nemți, ucrainieni, găgăuzi. În celelalte județe - Ismail, Cahul, Tighina - preponderența românilor este mult mai mare.

În anul 1814, rușii reorganizează împărțirea administrativă a Basarabiei, stabilind 9 ținuturi și anume: Hotin, Orhei, Soroca, Iași (sau Fălești), Bender (Tighina), Hotărniceni, Codru, Greceni, Tomorova (sau Ismail).

În anul 1817, ținutul Hotărniceni a fost înglobat în ținutul Codru, rămânând numai cu 8 ținuturi.

În anul 1818, prin reorganizare au mai rămas numai 6 ținuturi: Hotin, Iași (Bălți), Chișinău, Bender (Tighina), Akkerman (Cetatea Albă) și Ismail.

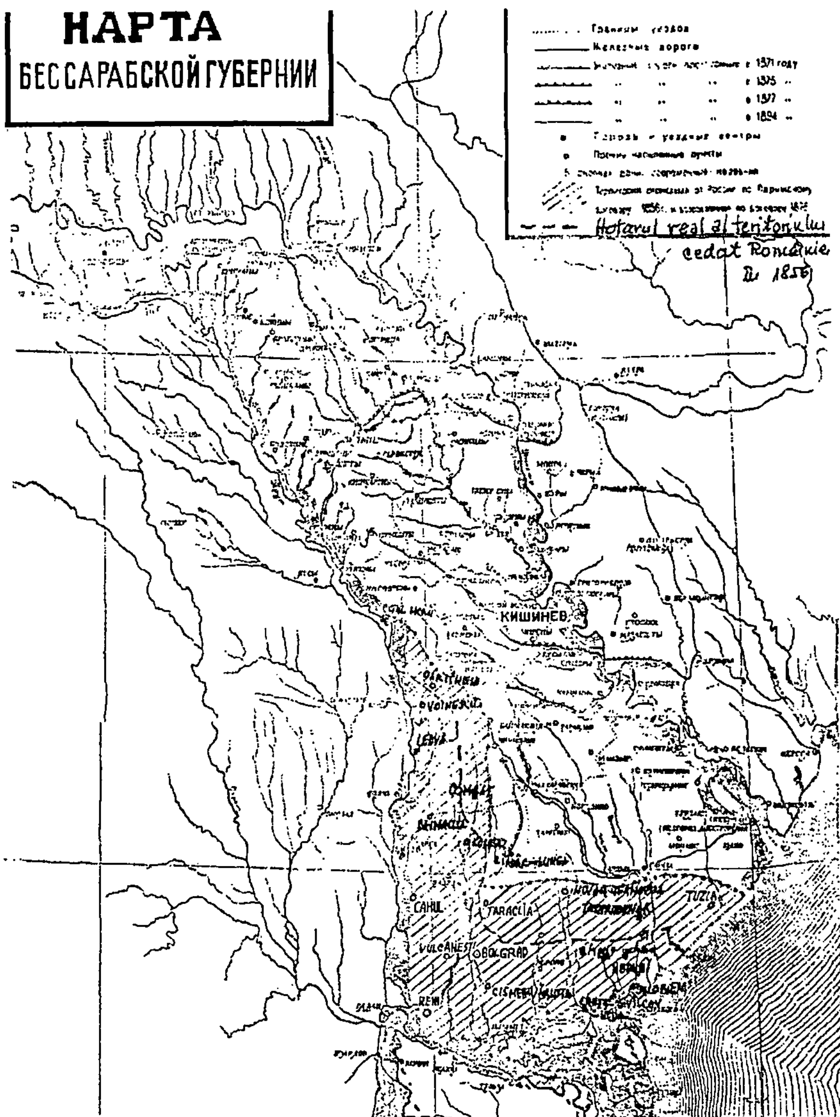
În anul 1830, județul Ismail fără orașul Ismail, care devine de subordonare gubernială, capătă denumirea de Leova, instituțiile ținutale mutându-se la Leova. Cârmuirea orășenească Ismail cuprindea orașele Ismail, Chilia, Reni, Vâlcov + 15 sate din jur.

În anul 1835, se înființează ținutul Orhei și Soroca, numărul ținuturilor ajungând la 8.

Județul Leova se numește Cahul, instituțiile județului mutându-se în târgul Frumoasa, care se transformă în orașul Cahul.

În 1843, ținuturile se denumesc județe și se organizează ca județe: Hotin, Soroca, Iași, Orhei, Chișinău, Bender (Tighina), Cahul, Akkerman (Cetatea Albă) și orașul gubernial Ismail.

În anul 1856, s-au retrocedat Moldovei, conform tratatului de la Paris, o parte din județele Chișinău, Cahul și Akkerman (Cetatea Albă).

КАРТА
БЕССАРАБСКОЙ ГУБЕРНИИ
Hotarul real al teritoriului cedat României în 1856
КИШИНЕВ
CAHUL
TARACLIA
VULCANEȘTI
BOLGRAD
RENI
TUZLA
LEOVA

Harta nr. 3

Moldovenii au înființat 3 județe: Cahul, Bolgrad, Ismail (județul Ismail cuprinde orașele Ismail, Chilia, Reni, Vâkov și târgurile Tuzla și Nicolaevca.

În anul 1857, partea rămasă din județul Cahul se transformă în județul Comrat, dar la 19 august 1858 acesta se desființează, iar satele sunt împărțite între județul Bender (Tighina) și anume ocolul Bugeacului de sus, locuit în majoritate de coloniști bulgari și Akkerman (Cetatea Albă) și anume ocolul Bugeacului de jos, precum și coloniile germane. Județul Comrat a fost creat pentru a prelua o parte din satele pe care rușii nu le-au cedat, deși erau desemnate pe harta stabilită la Congresul de la Paris (Harta nr. 3). La trasarea frontierei pe teren, rușii au reușit să-și însușească teren suplimentar prin diferite metode. De exemplu, comuna Chirsău a fost mutată de pe malul stâng al Ialpugului pe malul drept devenit comuna Chirsova.

Au rămas deci 7 județe: Hotin, Soroca, Iași, Orhei, Chișinău, Bender (Tighina) și Akkerman (Cetatea Albă).

În anul 1878, județele retrocedate Moldovei au fost reocupate de ruși, care înființează județul Ismail.

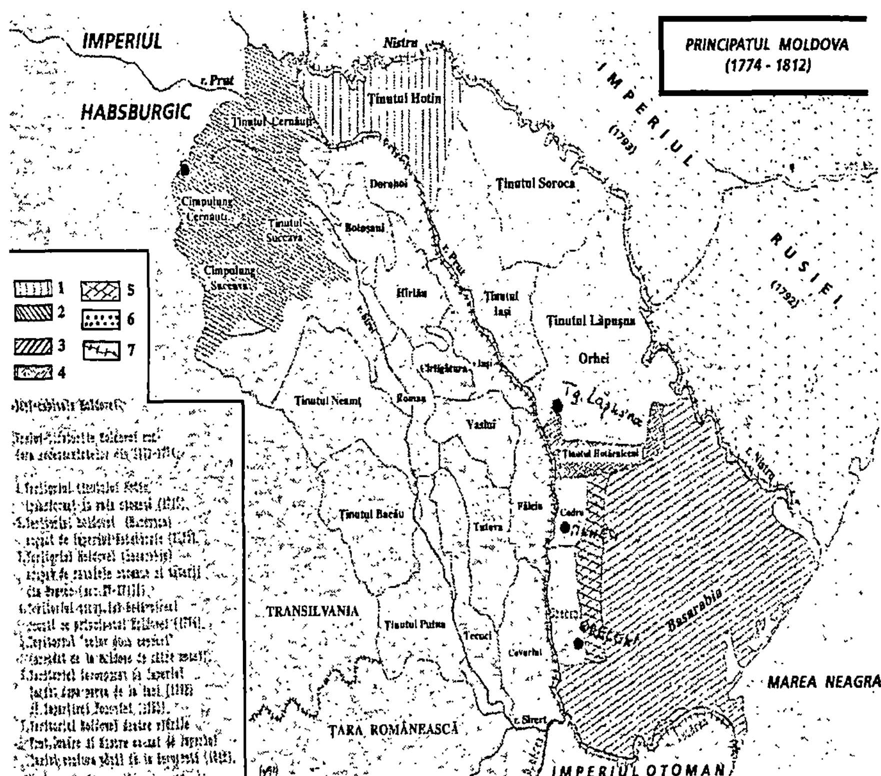
În anul 1884, județul Iași se va numi Bălți, pentru a se uita trecutul.

În primii ani după ocuparea Basarabiei, aceasta avea un statut de autonomie. Dar în anul 1828, printr-un decret imperial se înființează gubernia Basarabia, desființându-se administrația românească, introducându-se instituțiile și sistemul fiscal rusești, interzicându-se folosirea limbii moldovenești (*Istoria Moldavii*, Chișinău, 1951, pag. 397.

La ocuparea Basarabiei de către imperiul țarist, în anul 1812, românii constituiau 86% din totalul populației și anume 419.240 din 482.630 locuitori. Imperiul țarist a dus o politică de rusificare forțată a populației din Basarabia și de dispersare a elementului românesc de la Gurile Dunării și de la Marea Neagră. Această politică a produs schimbări fundamentale în compoziția etnografică a

Basarabiei, în special a sudului acestei provincii românești. Statistica anului 1897, arată că dintr-o populație de 1.935.412 de locuitori, românii erau 920.918, adică 47,58%, restul fiind ucrainieni, bulgari, nemți, evrei, găgăuzi, ruși ș.a.

Sudul Basarabiei, devenit mozaic de popoare, rămâne, totuși, un ținut românesc. Elementul românesc rămâne pe locul întâi chiar și în județul Cetatea-Albă, cel mai eterogen din punct de vedere etnic; erau urmați de bulgari, germani și ucrainieni. În celelalte județe preponderența românilor este absolută.

Harta nr. 2

Anexa 1

NOS PETRUS PRIMUS DIVINA / Favente Clementiâ Csar et Autocrator/totius Rossiae &c, &c, &c. Universis/quorum interest notum facimus; Quandoquidem/Turcarum Sultanus, oblivioni promissione suâ tra/dita, iureque iurando confirmata triginta anno-rum/pacis pacta, quae ab eodem praeterito 1710 anno; No/biscu(m) renovaverat, suoque Dyplomate cu(m) iureiura(n)/do confirmaverat, ruperit, sineque ullâ illatâ ipsi/ex parte N(ost)ra causâ contra pacis clausulam legato/N(ostr)o barbarice insultans ac spoliens duriori carce/ri includi eu(m) demandaverit, ac per irruptionem/Chani Crimensis, associatis Crimensi Nohaiensi/ac Bogiakiensi Ordis in ditiones n(ost)ras, bellum/iam actu contra Nos promulgaverit; Idcirco in/opem invocato Supremo Numine, nec non freti/Armorum N(ost)rorum AEquitati contra eundem aequali/ter declaravimus bellum, exercitibusque rdostris/in Turcarum ditiones, sub proprio personae/Nostrae ductu inpredi demandavimus, sper-antes/quod Altissimus contra hunc fidefragum com(m)un(em)/haud solu(m)modo Nostrum, verum totiusque Ch(ri) /stianitatis hostem victoriam Nobis elargiet /malitiosâque praemeditata contrs Nos eius/perniciosa voluntate, non modo liberaveri(t)/sed Christianis Nostris Armis, alias quoque/multas sub barbarico eiusdem iugo geme/scentes Christianas gentes liberari dignatus/fuerit; Quâ in re uti Christianus et Orth(o)/doxus Monarcha, nec propriae, pro glo-ria/Divini Nominis, sanitati parcendo, hunc/laborem subire resolvimus; Cum autem/hancappropinquationem exercituum N(os)trorum/Serenissimus Dominus Princeps Moldaviae/Deme-trius Cantemir, quâ Orthodoxus Christ(ia)/nus ac pro Iesu Christo in hacce eiusdem/Salvatoris Nostri vocatione, pugnator, adverterit, pro eliberandisque inclyta sub (di)rectione ipsius existente Moldavica Gente/atque caeteris Christianorum Nationibus s(ub) Barbarorum iugo gemescentibus, nec vitam/ac fortunam suam sac-

rificare parcendo eundem Nobis /cum subire laborem, boni consulerit uti quibus scri/ptotenus quoque propensionem suam declaraverit et/hancce ob rationem eu(m) omni Provincia ac Gente Moldavica subN(os)tra Csareae Majestatis protectione; fore desiderando; Ideoque hocce Christiano Ipsius/affectu considerato eundem Principem sub protectio/nem N(os)tram clementissime acceptamus; et ad proposita ab eodem infrascriptâ formâ condescendimus puncta. Imu(m): Praefatus Serenissimus/Moldaviae Princeps cu(m) omnibus Magnatibus Nobili/bus, ac cuiuscu(m)que status inclytae Moldavicae Gentis/iacolis; Omnibusque dictae Provinciae Civitatibus/ac Locis ex nunc sub N(ost)trae Csareae Majestatis,/uti fideles decet subditos protectione perpetuo/manere: acceptoque hocce Nostro Dyplomate,/Nobis Magno Domino in primis secrete ius iurandum praestare; Quoad pro maiori fide/scriptotenus conceptum, propriaque manu subscri/ptum ac principali sigillo muaitum cu(m) paribus/hisce punctis, propria quoque manu subscripta ad Nostram Csaream Majestatem per fidelem/fidamque personam quoantocujus wd minimum vero/circa ultimas dies mensis Maij, expedire/tenetur; Quod â Nobis ante ingressum exer/cituum N(os)trorum in Moldaviam, secretissime/conservabitur; Ad interim vero Nobis Magno/Domino N(os)trae Csareae Majestati omnimodum/possibile fideleque in correspondentijs aeque ac/in caeteris, quantum poterit, clam praestare/servitium. Ilum: cum, vero capitalis Nostra /Militia in Moldaviam ingrediatur tum Serenis(si)/mus Princeps palam uti Noster Subditus Princeps/se declarabit, seque cum omni propria Militia/exercitui N(os)tro incorporabit; Pro quâ ipsius Iviiii/tia tunc ex Thesauro Nostro pecuniarium subsid(i)/um praestare pollicemur et unâ cu(m) Exercitibus/N(os)tris ad mandata N(os)tra contra Divinac Crucis hostem/Colligatos et Adhacrentcs ipsius, in quantum Om(ni) /potens DEUS opem concesscrit operaturus; nec non omnigcnis consilijs pro suâ experien/tiâ iuxta illorum locorum progressus

Nobis fa/vere; sub N(os)tra quoque protectione et obsequio/- Nostrae Csareae Majestatis, haeredu(m)que Nostro/rum Ipse aeque ac haeres eiusdem perpetuo/manere. III(u)m: Viceversa Nos Magnus/Dominus Nostra

Csarea Majestas pro se haercdibus quc/Nostris Rossiaci Throni; Nec ex Valachia nec/alia externa familia Principem Moldaviae creare, Nos/nulla potestate uti posse pollicemur. Quinimo/pro hâcce contestata erga Nos fidelitate Sereni/ssimi Principis Demetrij Cantemirij, ipsu(m)met/et ex prosapia eiusdem masculi sexus haere/des penes hoc regimen ac Principatum Molda/viae immortabiliter cum titulo Principis manu/tenere promittimus, hoc solu(m)modo excepto, nisi quis eorum fidem Sanctae Orientalis/Ecclesiae mutaverit; vel â fidelitate N(os)trae/Csareae Majestatis defecerit.IIIIu(m): Veru(m)tamen/si cui praefatis Nefandis [Quod DEUS avertat] /ad N(os)trae Csareae Majestatis mandatum, depositio,/aut iuxta Sanctae Ecclesiae Patrum decreta,/iuraque Politica quaecu(m)que animadversio accidat;/Tunc filius eius, si tamen probae fidelitatis/repertus fuerit, succedere debeat; Si vero/dubiae; ex eadem Cantemiriana prosapia/alter probus fidelis et macu;ae expers/in eiusdem Principatus dignitate succedat: /nec nec ullo modo Principatîts dignitatem usque ad consu /mmationem eoru(m)dem prosapiae in alia(m) trans/ire, i(m)mo etiam et in utero existentem infan/tem sub directione Nationalium Rectorum/ad N(ost)rum Csareae Majestatis consensum Electo/rum expectari, donec Principatus haeres/nascatur. Vum: Si Principatus Moldaviae/cuidam Principum antecessorum â Nobis/vel promissus fuerit; promissio illa/irrita sit. VI(u)m: Iuxta Veterem Molda/vorum Consuetudinem omnis Gubernandi pot(e)/stas penes Principem futura sit. VIIum:/Princeps in omnes singulosque Moldaviae/Boiaros secundum Veterem Consuetudinem/absque ulla innovatione Legum eoru(m)exerceat(.)/VIIIu(m): Princeps iuxta Morem Antiquum/omnibus Moldaviae Urbibus ut proprijs posse/ssionibus

dominari poterit (.) Ex ornnium proventuum huius Principatus, nullam dimi/nutionem aut detractationem patiatur. IX(um):/Optimates et universi Principatus Moldaviae/subditi nulla excusationis praetextu interp(o)/sito mandato Principis obedire teneantur [ut olim/semper solitum fuit] praeter exceptionem/in tertio puncto expressam, in quali occasio /ne dicto Principi obedire non tenebuntur. /X(um): Omnis facultas iurisdicendi et iudicandi/penes Principem maneat, sineque principali/Dyplomate nihil confirmabitur; aut â Sua/Csarea Majestate delebitur. **XI(u)m: Principatûs Moldaviae ditiones secundum Veterem Molda/viae determinationem Iuri Principis suberunt, /quae circu(m) scribitur Istro fluvio, Camenico Ben / der, tot Bugiakiensi tractu, Danubio, Vala/chiae et Transylvanie limitibus et Polonicis/confinijs, secundum factam cum illis limita/tionem.**

XII(um): Principatus Moldaviae forta/litia et civitates, et quaecu(m)que alia sint muni/tione cincta loca Principis praesidio, aut/Pnrincipis consensu Nostra Csarea Majestate/pro necessitate conservari; praesididque muni/tae esse debeant. XIIIu(m): Siquando inter/Csaream N(ost)ram Majestatem et Turcarum Sulta /num pax componi potuerit; Principatus Molda/viae patrocinio ac protectione Nostrae Csareae Majesta/tis nu(m)quam destituetur; immo, potius ioter/principalia moldavica pacta expectendum,/ut Moldaviae Principatus ad Nostram Csaream/Majestatem adhaerere debeat. XIIIIu(m): Si hostis [quod Omnipotens DEUS avertat]/convaluerit, et Moldaviae Principatus paga/nae subiectioni remanserit. Tunc Serenicsi/mus Princeps in tali occasione habet con/sensum N(os)trum respectu refugij in Nostrum/Imperium; tum vero ex N(os)tro Csareae Majesta/tis Thesauro singulis annis tot expensaru(m) /habebit, quantum Principi sufficere poterit. /Similiter et successores eius N(os)trae Csareae/M(ajes)tatis largitione in aeterno minime priva/buntur. XVu(m): rossessionibus et pala/tijs quos Constantinopoli habet Princeps;/N(os)trae Csareae

Majestatis gratiâ ibi derelin/quit, ijsdem aquales et correspondentes a/N(os)ra Majestate Moscoviae donabu(n)tur./XVIu(m) Nos et Nostrae Csareae Majestatis/haeredes stuccessores, haec pacta sancte conser/vaturos et inviolabiliterque comprobaturos,/et in aevternum manutepturos deberi obligamus. /XVIIu(m): Praesens Dyploma et puncta energiam/et vigorem suum tunc habitura sint cum iuxta/expressionem in illis Screnissimus Princeps/Demetrius Cantimir (sic!), Nobis uti praememoratu(m) est, coram Sanctissima Trinitate ius jurandum/ratione fidelitatis et quod mandatis N(os)tris perpe/tuo obediturus, fidelia atqud sincera servitia/exhibiturus; praestiterit. Idemque jus jurandum/et puncta manu propria subscripta ad Nostram/Csaream Majestatem transmiserit iuxtque iiia/immutabiliter adimpler. Post ingressum vero/exercituum N(os)trorum, et omnes Magnates, Nobi/lesque. Militiam, totumque populum Moldaviae/iure jurando. In fidelitate obstringere, N(os)tris/exercitibus incorporari, curaverit. Quapropter/viceversa Nos Magnus Dominus Nostra Csa/rea Majestas praefatum cum toto populo Moldaviae ab universis inimicis protegere, nu(m)qua(m)que/destituere poilicemur. Pro quibus confirmandis/ datum est hoc Nostrum Imperatorium/Dyploma manu Nostra subscriptum,/sigilloque Nostro Imperialis munitum./Dat: Lucceriae Aprilis 13 d. Anno millesimo septengentesimo undeci/mo.

PETRUS
Comes Golovkin

5. Prezentarea unor personalități din Sudul Basarabiei, care au trăit sau trăiesc în afara hotarelor Basarabiei.

(Capitol revizuit și adăugit din „Escale în spațiu și timp“ A. Măcriș, București, 2003, Editura Agerpress Typo)

- Din punct de vedere geografic sudul Basarabiei diferă de restul acestei provincii. Sudul Basarabiei este un interfluviu bine conturat, este Mesopotamia României, este Atekuzu, este posesiunea primilor Basarabi, este ținutul "părților tătărești", alcătuit predominant din stepă și numai o porțiune, pe partea stângă a Prutului Inferior, un șir de dealuri, iar totul are la bază Dunărea și litoralul Mării Negre, este un ținut aparte, cu specificitatea sa.

- Din punct de vedere istoric, a avut o soartă diferită de restul Basarabiei până la 1812. Începând cu anul 1484, au avut loc râșluiri ale acestui teritoriu din trupul Moldovei. În anul 1484 turcii au ocupat cu forța Chilia și Cetatea Albă cu raialele (hinterlandurile) respective; in 1528, au ocupat cetatea Tighina (Benderul turcesc) cu raiaua respectivă; în 1672, pe vremea Ducăi-Vodă stăpânirea turcească s-a întins până la Valul superior al lui Traian, așa numita „Vatra lui Halil Pașa“ sau teritoriul "celor 32 de ceasuri în lungime și 2 în lățime".

Prin sudul Basarabiei s-au scurs toți migratorii, care nu-și găseau rostul în țările de proveniență; unii au plecat mai departe, alții au rămas și au fost asimilați cu băștinașii (bastarnii, anții, cumanii ș.a.) Ultimii veniți sunt rușii.

În ceea ce îi privește pe evrei, aceștia au plecat în Israel, duc dorul României și au ziare și reviste în limba română.

Între anii 1856 și 1879, o parte a sudului Basarabiei (Cahul, Bolgrad, Ismail), a aparținut României. În scurt timp s-au deschis școli, inclusiv Școala normală la Ismail și primul liceu bulgar din peninsula balcanică, la Bolgrad.

- Un al treilea motiv: sudul Basarabiei are o populație rară și mozaicată etnic. Mijlocul și nordul Basarabiei este foarte dens populat și populația este alcătuită din români în proporție de peste 90%. Din această zonă a plecat majoritatea basarabenilor care trăiesc sau au trăit în afara hotarelor Basarabiei. De aici a plecat B.P. Hașdeu, M. Kogălniceanu, Alecu Russo, Constantin Stere, Ion Inculeț, Pan Halippa, Ion Buzdugan, Vasile Harea, Iuliu Friptu, Maria Cebotar - solistă la Operele din Berlin și Viena -, Paul Goma, Eugen Coșeriu, Eugen Lozovan, V. Rusu, șeful Catedrei de Românistică la Universitatea din Aix-en-Provence, Ion Inculeț jr., membru de onoare al Academiei Române, Sergiu Grossu, Nicolae Lupan, fondatorul Asociației Pro Basarabia și Bucovina, Vlad Bejan, editorul revistei „Ginta latină", poetul Adrian Păunescu, Nicolae Neaga, profesor universitar - Iași, actorii Arcadie Donos, Colea Răutu, Iurie Darie, Stela Popescu, Tamara Buciuceanu și mitropoliții Antonie Plămădeală (Sibiu) și Nestor Vornicescu (Craiova) și mulți alții. Tot din cestă zonă sunt strămoșii lui Gala Galaction, Alexandru Philippide, Doina Uricariu, Constanța Buzea, Georgeta Penelea, Magda Isanos (mama ei era sora Elenei Alista), Păstorel și Ionel Teodoreanu (mama lor era fiica lui Musicescu).

- Ultimul motiv, pentru care m-am oprit la personalitățile din sudul Basarabiei este faptul că sunt fiu al sudului Basarabiei și cunosc mai mult despre personalitățile acestui ținut. Pentru o scurtă prezentare a sudului Basarabiei vom cita din Gh. Bezviconi (*Profiluri de ieri și de azi*, 1992, Chișinău):

"Din vremurile cele mai vechi, Bugeacul a fost descris de numeroși călători, care au trecut prin poarta aceasta spre stepele din Răsărit. Dar și în poezie, trei genii ale romantismului străin: Byron, Pușkin și Misckiewicz. O admirabilă antologie a poeziei din Bugeac a publicat-o căpitanul Dragomir Petrescu, un inimos cărturar scriitor de pe malul Ialpugului. Stepele Bugeacului, astăzi sunt cântate de visătorul Vladimir Cavarnali. Un aspect ciudat îl prezintă populația Bugeacului. Elementul vechi românesc formează o temelie solidă, dar e încadrat în zeci de formațiuni noi. În decursul istoriei - spre norocul elementului de baștină, populația pestriță "Americanii basarabeni" își găsea o limbă comună în limba românească, iar baza ei o formau românii.

Coloniștii germani au venit în Bugeac, mai ales între anii 1814-1818, părăsindu-l în număr de peste o sută de mii la 1941. Ei reprezentau elementul cel mai cult al agricultorilor basarabeni. Francezii din Elveția au fost întemeietorii viticulturii de Șaba. Bulgarii, ucrainenii, găgăuzii și mulți alții completează populația Bugeacului. Primii găgăuzi și bulgari au fost aduși din Cadrilater, începând cu anul 1770, de către boierul Iordache Balș pe moșiile sale de lângă Leova.

Vechea biserică din Chilia, zidită de Ștefan cel Mare și reclădită de Vasile Lupu, sau mormântul medelnicerului Grigore Clucerescu, îngropat în 1811, în biserica Adormirii Maicii Domnului din Ismail, refăcută dintr-o geamie turcească, câte imagini ridică ele în amintirea noastră! Fie chiar acei moșieri din Bugeac, pe care îi cunoaștem la începutul secolului XIX: spătarul Iancu Sturdza la Leova, Baimaclia, Taraclia, Țiganca; comisul Iancu Balș la Frumoasa, Pelinei, Greceni; stolnicul Matei Rășcanu la Larga; frații spătari Panait și Petrache Cazimir la Tartaul, Negrilești, Gotești Toponimie românească...

Personalităţi

Numărul personalităţilor din sudul Basarabiei, care au trăit sau trăiesc în afara hotarelor Basarabiei este mare. Sunt zeci de ingineri, medici, profesori, jurişti, preoţi, învăţători care fac parte din cei 200.000 de refugiaţi din anul 1940 şi 1 milion din anul 1944. Ne vom opri la câţiva care au făcut ceva mai deosebit sau în plus în profesia lor sau în viaţa culturală şi socială. Prezentarea nu este exhaustivă, am prezentat pe cei pentru care am găsit surse de informaţii sau pe care mai bine sau mai puţin îi cunosc. Vom începe cu prezentarea personalităţilor cu notorietate în rândul publicului românesc.

Enumerăm: Mareşalul **Alexandru Averescu**, erou naţional - Prim Ministru, născut în comuna Babele, judeţul Ismail; **Elena Alistar**, medic - personalitate eminentă în cultura românească, s-a născut, în anul 1873, în comuna Vaisal, judeţul Ismail; şcoala primară în comuna Congaz, judeţul Cahul, Şcoala Eparhială la Chişinău, Facultatea de Medicină la Iaşi; **Gavril Musicescu**, dirijor de cor, profesor şi compozitor, născut la Ismail in 1847, decedat în 1903. Profesor de Armonie, apoi Director al Conservatorului din Iaşi, membru al Ateneului Român din Bucureşti; **Eugen Bădărău**, născut la 17 octombrie 1887, în oraşul Ismail, savant, doctor fizician, magistru, profesor universitar la Cernăuţi şi Bucureşti, deputat în Parlamentul României din 1920; **Ioan Livescu**, născut la 1873, în Ismail, valoros actor, regizor şi profesor de artă dramatică, decorat în 1955; General **Ion Răşcanu**, născut în 1874 la Cahul, a

venit în 1918 în Basarabia în fruntea Diviziei I Vânători; General **Artur Vâitoianu**, născut în 1869 la Ismail, general de divizie, comandant al garnizoanei Chișinău; **Ștefan Ciobanu**, născut la Talmaz, jud Tighina, în anul 1883, profesor universitar la Universitatea din București, academician, om politic, care a votat în 1940 în Consiliul de Coroană, împotriva cedării Basarabiei; **Alexandru Bârlădeanu**, născut în anul 1911, în orașul Comrat, vicepreședintele guvernului român (1956-1965), președintele Senatului României (1990-1992); **Mihail Guboglu**, născut în 1911 în orașul Ceadâr Lunga, profesor universitar de istorie la Universitatea din București, visiting profesor la Sorbona, reputat turcolog; **Dumitru Topciu**, născut în comuna Tomai, Cahul, deputat în Parlamentul României, în mai multe legislaturi, în perioada 1918-1940; **Vladimir Topciu**, născut în comuna Tomai-Cahul, membru al Academiei de Științe Medicale din România, profesor la Facultatea de Medicină din Timișoara, director al Institutului de Igienă din Timișoara; **Gleb Drăgan**, născut în comuna Tatar Copceac - Cahul, în anul 1920, dr. ing., profesor universitar, membru corespondent al Academiei Române; **Vasile Țepordei**, preot, profesor, scriitor, născut în Cărpești-Cahul, în anul 1908. A scris "Amintiri din Gulag", "Dor de Basarabia"; **Alexandru Șiperco**, născut în anul 1920, în comuna Tatar Bunar, a fost reprezentantul României în Comitetul Olimpic Internațional, a scris volume de nuvele și reportaje; **Elena Ciornei**, mezzo soprană de talie internațională, născută în anul 1924, în comuna Bairamcea, județul Cetatea Albă; **Leonid Dimov**, născut în anul 1926, în orașul Ismail, poet important în literatura română, făcând parte din grupul oniricilor; **Eugen Caraghiaur**, născut în Comrat, în anul 1923, scriitor de limba română în Canada, bussinesman, luptător pentru apropierea găgăuzilor de cultura și viața românească; **Nicolae Ciachir**, născut în comuna Vaisal, județul Ismail, în anul 1928, doctor in istorie, profesor la Universitatea din București, cunoscut balcalonog; **Andrei Ciurunga** (Robert Cahuleanu), născut în anul

1920 în Cahul, remarcabil poet, trăiește în București (ultimul volum *„Lacrimi pentru Basarabia“*, editura Ulisse, 2001, 72 pagini); **Sergiu Sarchizov**, născut în comuna Tarutino, județ Cetatea Albă, în anul 1924, liceul l-a urmat la Ismail, iar Conservatorul de Muzică în București. Dirijor și compozitor de ode, imnuri, operă, Membru al Uniunii Muzicienilor români; **Elena Siupiur**, născută în anul 1940, în comuna Caracurt, județ Ismail, filolog, doctor la Institutul de Litere al Academiei Bulgare de Științe, cercetătoare la Institutul de studii sud-est europene, scriitoare; **Vladimir Cavarnali**, născut în Bolgrad în anul 1910, editează două volume de poezii premiate de Revista Fundației Regale, după 1944, în București este redactor la mai multe periodice; **Anatol Măcriș**, născut în comuna Beșalma, județul Cahul, în anul 1924, doctor inginer, doctor în management, fost profesor universitar asociat, autor de tratate, decorat cu Ordinul Meritul Științific cu ocazia Centenarului Academiei Române, și cu Steaua de aur iugoslavă, pentru contribuția la realizarea Porților de Fier I, în prezent Secretar General al Asociației de Istorie Comparativă a Instituțiilor și Dreptului (AICID), publicist (istorie, note de călătorii, eseuri); **Ioan Chiper**, născut în Cahul, în anul 1936, doctor în istorie, șef al Sectorului de Istorie universală și istoria relațiilor internaționale la Institutul "Nicolae Iorga", profesor la Universitatea creștină "Dimitrie Cantemir“; **Paul Petrescu**, născut în anul 1921, la Cetatea Albă, a urmat Facultățile de Litere și de Drept în București, etnolog, publicist, membru de onoare al Academiei Române, a fost cercetător, la Muzeul Satului, la Institutul de Artă al Academiei și la Institutul de Etnologie, din l990 este stabilit în SUA. Publicații în domeniul artelor și arhitecturii populare; **Veaceslav Harnaj**, născut în 1917, în comuna Baimaclia, judejul Tighina, profesor universitar, fost rector, membru al Comisiei Guvernamentale de Hidroameliorații. Fondator al Asociației Crescătorilor de Albine din România, afiliată la APIMONDIA, al cărei președinte a fost timp de 25 de ani, făcând cunoscut numele României în toată lumea, a

fost fondatorul Institutului de Cercetări Apicole, al Editurii și Tipografiei Asociației; **Alexandru Lungu**, poet, pictor, medic, s-a născut la 13 aprilie 1924, la Cetatea Albă, a absolvit liceul din Buzău în 1942, iar în 1949 a absolvit Facultatea de Medicină din București și a devenit șef de sector la Institutul de Endocrinologie al Academiei Române. În 1973 a emigrat în Germania, împreună cu Ion Caraion au editat, la Bacău, revista Zarathustra. În 1946 publică volumul de versuri "Ora 25", apoi "Dresoarea de fluturi" (1968), Timpul oglinzilor (1968) și Poeme în 1971, în Germania, a publicat mai multe plachete de poezii, la Bonn, împreuna cu soția sa, scoate „Colecția Semne“ și revista ARGO; **Emil Brumaru**, născut la Bahmutea, județul Tighina, în 9 ianuarie 1939, este un poet pereche cu Leonid Dimov, cu care formează un tandem basarabean "onirist"; în 1970, publică versuri, poezia sa pune în valoare o acuitate senzorială ieșită din comun, cu inventivitate fonetică; **Lucian Pintilie**, regizor și scenarist celebru, s-a născut în anul 1933, în comuna Tarutino din județul Cetatea Albă. Este un profesionist de geniu, recunoscut internațional și răsplătit cu premii la Mar del Plata și Acapulco, Cannes și Veneția. Este în plină activitate.

Enumerarea nu este exhaustivă. În cele ce urmează vom prezenta portretele unor personalități din aceeași categorie, dar mai puțin cunoscute publicului larg. Nici numărul acestor portrete nu este exhaustiv. Mai sunt destui alții, dar am schițat acele portrete la care am găsit surse de informații, începând cu cei pe care îi cunosc mai bine sau mai puțin.

Scriitori
(poeți, prozatori, epigramiști, dramaturgi, publiciști)

Sorana Gurian - scriitoare bilingvă română și franceză.

Sorana Gurian s-a născut în orașul Comrat, județul Tighina, în anul 1913. Este fiica doctorului Gurian, directorul Spitalului orășănesc Comrat și profesor de anatomie la Liceul „Dimitrie Cantemir" din Comrat. Școala primară și două clase de liceu le-a făcut la Comrat. În anul 1925 familia Gurian s-a mutat la Bălți, unde Sorana Gurian a urmat restul claselor de liceu. Urmează Facultatea de Litere a Universității din Iași. Scrie în revistele culturale ale vremii. În anul 1939 face o călătorie la Paris. În anul 1945 editează romanul *"Zilele nu se întorc niciodată"*, un mare succes de librărie. În articolele de critică și istorie literară Sorana Gurian este menționată alături de Pavel Chihaia, Dinu Pillat, Mihail Vilara, Alexandru Vona, Oscar Lemnaru și Petre Dimitriu. Cenaclul "Sburătorul", închis după moartea lui Eugen Lovinescu, se redeschide la 2 mai 1946. La ședința preliminară din 21 februarie 1946 participă și Sorana Gurian. Monica Lovinescu notează: "Duminica, ședința de constituire. Bună surpriză cu Sorana Gurian, un om cu care te poți înțelege". Sorana Gurian, împreună cu Pavel Chihaia, Ion Caraion, Geo Dumitrescu participă la cercuri literare din București (la facultatea de medicină).

În 1946, publică volumul de nuvele „Întămplări dintre amurg și noapte".

În 1948, pleacă în exil la Paris. Aici continuă să se întâlnească cu Monica Lovinescu. În 1950 publică "Les mailles du filet. Journal

de Roumanie", editura Calman Levy, 1950. "Ochiurile reţelei" este o carte de mărturii, despre faptele trăite (1947-1949). Unii critici literari o consideră cea mai reuşită carte a Soranei Gurian, fiind şi un document despre o epocă a istoriei noastre încă învăluită în ceaţă (Gab. Dimisianu, Rom. Literară, 34, sept. 2002).

În 1956, apar primele semne ale maladiei canceroase. În cartea sa "Récit d'un combat" (Paris 1950) descrie lupta sa cu cancerul. Monica Lovinescu, în cartea "La apa Vavilonului" (Editura Humanitas, Buc. 1990) evocă aspecte din viaţa Soranei.

Era foarte ospitalieră "în cămăruţa sa de la hotel se regăseau soţii Eliade, Eugene Ionesco cu soţia, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca. Sorana ştia să-i hrănească pe toţi şi inspira multă încredere".

Moare în 1956, înmormântată în rit catolic, condusă de prietenii mai sus amintiţi şi de Clara Malraux.

Nicolae Spătaru - Inginerul scriitor.

Nicolae Spătaru s-a născut în comuna Toceni din judeţul Cahul în anul 1898. A urmat Politehnica din Bucureşti. A fost directorul fabricii de tutun din Chişinău până la 1940, apoi director al fabricii de tutun din Belvedere - Bucureşti, apoi la Ministerul Industriei Alimentare. S-a pensionat în anul 1956. A scris romanele: „Dar anii trec“ (1931), „În drumul nostru“ (1933), „Inapoi“ (1935) la Chişinău, apoi în Bucureşti în 1956, următoarele cărţi aflate în manuscris la Biblioteca Academiei Române: „Valul lui Zaharia“, „Furtuna locală“ (teatru), nuvele, schiţe, eseuri, precum şi o versiune nouă a romanului „Dar anii trec“. A decedat în 1986. Fiul său, Arcade Spătaru, născut în Chişinău, cu studii în Bucureşti, dr. ing., stabilit în Germania, este un scriitor talentat.

Alfred Basarab Tiberianu (T. Domuşciev)

S-a născut în comuna Traian, din judeţul Cahul, în anul 1909. În 1940, s-a refugiat în oraşul Brăila, unde a fost muzeograf la

Muzeul de Istorie și Etnografie din Brăila. A făcut parte din Cenaclul literar "Panait Istrati", a publicat volume de poezii.

Iacob Slavov

S-a născut în orașul Bolgrad, în 1911. Și-a făcut studiile la Iași, a fost unul din redactorii revistei literare "Bugeacul" din orașul Bolgrad, alături de Vladimir Cavarnali și Andrei Ciurunga (Robert Cahuleanu). După 1940 s-a refugiat în orașul Tulcea. Aici a fost membru activ al Cenaclului "Panait Istrati". A publicat volumul "În brațele Deltei".

Ecaterina Caitas - o străjeră.

S-a născut în comuna Capaclia, din județul Cahul, în anul 1898. Este licențiată a Facultății de Litere și Filosofie a Universității din București. A fost Directoare a Liceului de fete din Tighina apoi Directoare de studii la Centrul de inițiere străjerească de la Breaza și la Falanga a străjerilor din România. A fost decorată cu Meritul Cultural; a publicat în reviste articole și poezii.

Victor Macarevici - un talentat epigramist

Victor Macarevici s-a născut în comuna Chirutnea (Corten) din județul Cahul, la 29 noiembrie 1924. A urmat Seminarul Teologic la Ismail, Chișinău și București. Are studii universitare în Teologie, Istorie și Conservatorul de Muzică, toate în București. A fost profesor de Muzică la Școala Centrală de Fete, una dintre cele mai prestigioase școli secundare din București. A organizat coruri și orchestre de mandoline în București.

A colaborat în numeroase reviste literare și este cuprins în 12 culegeri și antologii de epigrame. A publicat:

– Epigrame cu cântec, București, 1983;

– Prefer surâsul, epigrame, madrigaluri, rondeluri, sonete, București, 1999;

– Arc peste timp, București, 2001. În acest volum descrie plecarea precipitată din Chișinău, în martie 1944; subliniază organizarea exemplară a refugiului de către autoritățile românești, părinți, copii și prieteni găsindu-se cu ajutorul evidențelor oficialităților; urmează un grupaj de instantanee, denumite "poze la minut", în special din epoca studenției, fiecare instantaneu având "clou-ul" său. Urmează un număr de 15 epigrame, genul literar preferat al autorului.

– În monografia "Școlii centrale de fete", Victor Macarevici prezintă compoziții dedicate școlii de marii compozitori: Dumitru G. Kiriak, Ioan D. Chirescu și A. Flechtenmacher.

Victor Macarevici este membru al Societății de Istorie Comparativă a Instituțiilor și Dreptului. În cadrul Asociației participă la dezbateri, manifestând o gândire clară, originală, străbătută de dorul de Basarabia și de nedreptatea istorică abătută asupra acestui vechi pământ românesc.

Victor Macarevici mai este membru al cenaclului de epigramiști "Cincinat Pavelescu". Criticul literar Gheorghe Penciu, referindu-se la epigramele și rondelurile sale scrie: "ele atestă prin vocație și finețe preocupările eruditului profesor de muzică Victor Macarevici". În prezentarea volumului "Arc peste timp", același critic scrie: "tineretul cititor va descoperi în paginile cărții toate lacrimile Basarabiei încă neplânse. Autorul dovedește prin cartea sa că din adâncul lacurilor fără fund cresc nuferi".

În anul 2002, publică volumul „Cele mai frumoase epigrame“, o selecție întocmită cu migală și ingeniozitate. Mai publică „Aspecte sociale în epigramă și cugetarea românească“ și „Dincolo de un surâs“. În anul 2004, publică "Pe urmele unui surâs“. Este prieten cu președintele Uniunii epigramiștilor din România, George Corbu, cunoscut om de cultură.

Ion Buzdugan

Ion Buzdugan s-a născut la 9 martie 1880, în comuna Brânzenii vechi, județul Cahul. A scris: „Cântece din Basarabia“,

Chișinău, 1921; „Miresme de stepă", București, 1922; „Țara mea", Craiova, 1928; „Păstori în timpuri", București, 1927. A decedat în 1967 în București.

Alexandru Calais

Alexandru Calais s-a născut în 1928, la Ismail. În 1990, scrie romanul „Corabia nevăzută". În 1979, ia premiul Uniunii Scriitorilor din Romania (USR) pentru traduceri din limba rusă (Belâi, Bulgakov, Șușkin etc.).

Vitalie Tulnic - poetul pelerin

Vitalie Tulnic (Manolescu), s-a născut la 9 martie 1931, în comuna Enichioi - Ismail. În 1940 pleacă împreună cu părinții la București. Aici termină liceul, Institutul de literatură, este repartizat la Radio și pregătea primul volum de poezii. Eliminat de la Radio în scurt timp după repartizare, ca fiu de preot, părăsește țara în 1952 și se stabilește la Chișinău. Aici își publică volumele de versuri „Trezirea viorilor", „Drum deschis, dor de cuvinte", „Culori și anotimpuri". A fost redactor la gazeta „Tinerimea Moldovei". Nu s-a adaptat și moare în decembrie 1973, deplâns de colegii săi, care au apreciat suflul nou adus în poezie, în literatura română a Basarabiei anilor '60.

Ion T. Enache

Ion T. Enache, s-a născut în anul 1913, în comuna Împăratul Traian din județul Cahul. În 1944, s-a refugiat în România și a fost învățător în județul Ilfov.

A scris romanul „Firul Ariadnei" și volumul de versuri „Orizonturi în Bugeac".

Iulia Cristea-Scutaru - o evocatoare a plaiurilor natale

Iulia Cristea-Scutaru s-a născut la 20 februarie 1930, în comuna Albota de Sus, județul Cahul.Tatăl Iuliei, Ioan Scutaru era medicul șef al județului Cahul. Iulia urmează școala primară in

Albota, studiile secundare la liceul ortodox din Galați și Facultatea de Filologie la Universitatea din București, luându-și licența în 1952.

A fost redactor la revista "Veac Nou", apoi la publicațiile românești pentru străinătate până la pensionare, în 1985. A făcut multe reportaje. Primul său reportaj a fost "Iarna la Băilești". Iulia Cristea Scutaru este nepoata poetului Al. Mateevici pe linia mamei poetului. Poeziile poetului Al. Mateevici reprezintă o preocupare permanentă și are un cult pentru ODA "Limba Noastră".

Din 1980 colaborează permanent la revista Studioului de Istorie "N. Iorga" intitulată "Caietele Studioului de Istorie N. Iorga".

O activitate intensă o are la Asociația Culturală Pro Basarabia și Bucovina înființată la 12 ian. 1990. Este secretar de redacție al revistei „ProBasarabia și Bucovina“

A scris postfața „Basarabia dragostea mea“ la cartea lui G. N. Viforeanu "Satul cu scriitori" (Buc., Abeona, 1999). A scris pagini de istorie literară (Un român la New York, 1997), reportaje (Se întoarce acasă Dumnezeu) și multe altele pline de nostalgie în urma călătoriilor în Basarabia (la Albota, Cahul, Chișinău, Rezeni, ș.a).

Participă la Sărbătoarea „pentru limba noastră cea română“, anual, la 31 august, la Chișinău.

Articolele sale atestă o deosebită pregătire literară, filologică, istorică și de cultură generală.

Iulia Scutaru are un stil literar deosebit, concis, clar, precis și elegant. În scrierile sale este lirică în evocări și nostalgică atunci când este vorba de satul natal sau de provincia năpăstuită, Basarabia.

Georgeta Horodincă - scriitor, traducator.

S-a născut în anul 1930 în comuna Căușanii Mari, județul Tighina. A făcut liceul la Galați și Iași. A început studiile superioare la Universitatea din Iași și le-a încheiat la Școala de Literatură "Mihai Eminescu" din București. A fost redactor la România Liberă, Gazeta Literară și Luceafărul.

În 1979, publică volumul de nuvele „Bastarzii“, iar în 1981 romanul „Somnambulii soarelui“. În acelaş an pleacă în Franţa. Este soţia filosofului N.Tertulian.

Mihail Crama - jurist şi scriitor.

S-a născut în anul 1923, în oraşul Cetatea Albă, A absolvit Facultatea de Drept din Bucureşti. A editat volume de poezii în anii 1947, 1967, 1971, 1974. A scris romane: „Singurătatea din urmă“ (1996), „Intrarea în legendă“ (1990) ş.a.

Vladimir Cavarnali - fondator de revistă

Vladimir Cavarnali (bulgaro-găgăuz - cf. Eleonora Hotineanu, *Lirica interbelică din Basarabia*, Buc., 2001, pag.174), s-a născut în oraşul Bolgrad, în anul 1911. A urmat Facultatea de Litere a Universităţii din Bucureşti. A înfiinţat la Bolgrad, revista literară "Moldavia", a publicat două volume de poezii în 1934 şi 1939, premiate de „Revista Fundaţiilor Române“. În perioada postbelică, în Bucureşti, a fost profesor de liceu şi redactor la mai multe reviste. A decedat în anul 1969.

Ecaterina Cavarnali - O floare de stepă

Ecaterina Cavarnali, sora lui Vladimir Cavarnali, s-a născut la Bolgrad, în anul 1918. A debutat în “Antologia Bugeacului“, a continuat în „Viaţa Basarabiei“, „Pagini basarbene“, „Generaţia nouă“, cu poezii pline de frumuseţe şi de graţie. Este căsătorită cu dramaturgul Mihail Davidoglu.

Constantin Eretescu - memorialist talentat

Constantin Eretescu (Eretpohian), s-a născut la Cetatea Albă, în anul 1937. În anul 1944 se refugiază la Târgovişte, apoi se mută

în București. A urmat Facultatea de Filosofie, apoi Filologia la Universitatea din București. A fost cercetător la Facultatea de etnografie și folclor din București. În 1980 a emigrat împreună cu soția Sanda Galopenția, în SUA.

A publicat volume la Editura Cartea Românească: „Vrăjitoarea familiei“ și alte legende ale orașelor de azi (la Editura Compania).

În exil, Constantin Eretescu este editorul versiunii americane a revistei „Lupta“, editată la Paris de Mihai Korne și Antonia Constantinescu.

Volumul de memorii „Periscop“, deosebit de important, întrucât redă faptele și portretistica vieții intelectuale și culturale românești în perioada comunistă și a celei din exil.

Vlad Dumbravă - publicist, susținător neobosit al cauzei Basarabiei

Deși nu este născut în sudul Basarabiei, ci chiar în inima ei, la Ghidighici, lângă Chișinău (în anul 1923), îl evocăm în galeria fiilor sudului, fiind prieten cu o serie de basarabeni din sud ca scriitorul preot Vasile Țepordei, profesorul Victor Macarevici, scriitoarea Iulia Scutaru ș.a.

Vlad Dumbravă a urmat Seminarul Teologic din Chișinău, apoi Facultatea de Agronomie din Iași și Conservatorul de Muzică din București. A fost profesor de muzică la Școala Generală nr. 111 "George Enescu", de unde a ieșit la pensie, în 1983. În volumul "Amintiri din Gulag", scriitorul Vasile Țepordei, fost profesor la Seminarul teologic din Chișinău face cunoscut faptul că profesor Vlad Dumbravă elaborează o monografie corespunzătoare a Seminarului Teologic din Chișinău, prima școală secundară din Chișinău, din 1813.

În București, Vlad Dumbravă face parte din corul "Limba noastră", format din foști seminariști și foste eleve ale Școlii Eparhiale din Chișinău.

Din anul 1980, devine membru al Studioului de Istorie "Nicolae Iorga" al Casei de Cultură "Mihai Eminescu".

După 1989, a intrat în Asociația Culturală "Pro Basarabia și Bucovina", unde lucrează și în prezent, fiind un neobosit susținător al cauzei Basarabiei și Bucovinei. A publicat numeroase articole în revista Asociației, în Magazin Istoric și în Revista de Istorie Militară, în Alfa și Omega, în Telegraful Român, în revista Literatura și Arta (din Chișinău), în Revista Studioului de Istorie "N. Iorga", în Destine și articole, în Curierul Național referitoare la aniversarea a 180 ani de existență a Seminarului Teologic din Chișinău.

În prezent finisează monografia Seminarului Teologic din Chișinău.

Mihail Vântu - publicist

Vântu, Mihail (1877, Hagi Abdul, jud. Ismail, decedat în București - 28 decembrie 1943) învățător, publicist.

Maria Bride-Macovei

Maria Bride-Macovei - poetă și traducătoare din română în letonă.

S-a născut în anul 1947, în comuna Sărata-Răzești de lângă orașul Leova, s-a căsătorit cu poetul leton Leons Briedis și s-au stabilit la Riga. Aici, Maria Macovei desfășoară o amplă activitate în cadrul comunității românești din Letonia. Scrie poezii în limba română. „Poezia ei vibrează de sensibilitate, modernă, este fragilă și profundă, gingașă“ scrie Ana Blandiana. Ultima carte publicată de Maria Macovei la Chișinău se numește "În singurătatea cuvintelor".

Oameni de știință

Valeriu Măcriș - un teoretician al petrochimiei

S-a născut în comuna Beșalma - Cahul la 1 iulie 1928. Școala primară și primele patru clase de liceu le-a făcut în orașul Comrat; următoarele la Chișinău și Corabia. A urmat Universitatea de Petrol și Gaze din București, pe care a absolvit-o în anul 1953. În perioada 1953-1956 a funcționat la Institutul de Proiectări Rafinării, iar în anul 1956 s-a transferat la Institutul de Proiectare pentru Petrochimie, unde a coordonat proiectele pentru realizarea Combinatelor petrochimice din Brazi, Teleajen, Pitești și Midia. Pentru activitatea depusă în dezvoltarea petrochimiei din România a fost decorat cu Ordinul Muncii, iar în 1982 a primit premiul "Nicolae Teclu" al Academiei Române. În perioada 1975-1985 a fost expert al United Nations Industrial Development din Viena. A publicat un număr de 5 volume pe probleme fundamentale în domeniul petrochimiei, a colaborat la editarea Enciclopediei de Chimie a României (în 7 volume). În prezent este senior consultant a lui Ludan Engineering și la Romconsult.

Boris Tucan - un găgăuzolog

Boris Tucan s-a născut la 1 august 1923, în orașul Comrat, județul Tighina. A urmat Liceul „Dimitrie Cantemir" din Comrat și liceul din Bârlad. Studiile superioare și le-a făcut la Universitatea din Bălți, Facultatea de Filologie. În perioada 1954-1959, a fost profesor la școlile din Cornești și Ungheni. În anul 1959, este angajat

cercetător la secția - nou înființată - de găgăuzologie și bulgarologie a Academiei de Științe a Republicii Moldova. S-a specializat în studierea graiului din Vulcănești al limbii găgăuze. A scris articole științifice în acest domeniu. În anul 1965 își susține teza de doctorat în filologia găgăuză la Academia de Științe a Republicii Moldova cu subiectul "Particularitățile graiului găgăuz din Vulcănești față de cel din Comrat și Ceadâr Lunga".

A făcut parte din colectivul care a elaborat Dicționarul găgăuzo-ruso-moldovenesc alături de G. Gaidargi, Elena Colța și L. Pokrovskaia, editat la Moscova în 1973.

În anul 1974, a emigrat în Israel și în prezent trăiește la Ierusalim. Aici s-a angajat cercetător la Universitatea din Ierusalim și și-a continuat studiile și preocupările de găgăuzologie, dar tema nefiind de actualitate, la Ierusalim, a renunțat la post și s-a transferat la Institutul Ben Zwi, unde se ocupă de limba caraimă (o limbă turcică a unor comunități din Crimeea și Lituania, de religie mozaică).

La Ierusalim a tradus Vechiul Testament și recent și Noul Testament, în limba găgăuză.

Boris Tucan vine des în România, unde are surori și la Comrat unde locuiește fratele său. Dorința sa este să participe la elaborarea unui dicționar academic găgăuzo-român și viceversa, considerând că pentru poporul găgăuz această lucrare este de cea mai mare actualitate și utilitate.

Gheorghe Gheorghiev

Profesor doctor docent Gheorghe Gheorghiev (1907-1999), născut la Bolgrad, decan al Facultății de matematică a Universității din Iași.

Vasile Tutoran

Profesor doctor docent Vasile Tutoran, născut în 1921, la Giurgiulești, are trei doctorate, în prezent pensionar, stabilit în Franța.

Margareta Ignat

Margareta Ignat, născută în anul 1931, la Chilia Noua, profesoară universitară, la Universitatea din Iași, doctor în fizica teoretică, specializare în Italia, autoare de tratate de fizică;

Rodica Gheorghiu-Segal

Rodica Gheorghiu-Segal, născută în 1930, la Satu Nou, județul Ismail, profesor universitar în Galați, membru al Academiei de Științe Agricole și Silvice.

Petre Terzi

Petre Terzi, inginer energetician, născut în comuna Bulgarica - Bolgrad, adjunct al ministrului Apelor, Pădurii și Mediului în perioada 1990-1992.

Traian Chebeleu

Traian Chebeleu, născut în comuna Bulgarica - Bolgrad, în prezent ambasadorul României la Viena.

Alexei Bârlădeanu - un agronom savant

Alexei Bârlădeanu, s-a născut în anul 1883, în orașul Comrat, din părinți țărani (tatăl Bârlădeanu, mama Iordan). A absolvit Liceul „Dimitrie Cantemir" din Comrat în 1899 și pleacă în Elveția; aici urmează Facultatea de Agronomie pe care o continuă la Leipzig, unde își ia licența și doctoratul în genetica agricolă. Se angajează la Institutul Botanic din Berna, unde funcționează până în anul 1925. Se căsătorește cu o nemțoaică și revine în 1925 în Basarabia, fiind numit președintele Comisiei agricole din Tighina. În 1934, la înființarea Facultății de Agronomie din Chișinău, este numit profesor universitar titular. Are o bogată activitate științifică, publică numeroase articole în revistele de specialitate și este invitat la toate congresele din lume, în domeniul geneticii cerealelor.

Este poliglot, cunoscând găgăuza, româna, rusa, germana și franceza. În 1944, soția sa este deportată de sovietici în Siberia și la scurt timp și dânsul. Se întorc în Chișinău în anul 1956, nu-și recapătă casa proprie și nici nu obține serviciu. Moare în 1960 în sărăcie.

Valentin Popovici - un cercetător recunoscut

Valentin Popovici s-a născut la 14 februarie 1930, părinții fiind din sudul Basarabiei. Mama, Elena Dulgheru, este din comuna Devlet-Agaci, județul Cetatea Albă. Valentin Popovici a urmat liceul în București și Facultatea de Medicină Veterinară la Sankt Petersburg. A absolvit-o în anul 1953. A urmat o specializare la Universitatea din Edinbourgh, Scoția (Marea Britanie). În anul 1967, și-a luat doctoratul în Medicină Veterinară la Facultatea de Medicină Veterinară din București. A funcționat la Institutul Național de Medicină Veterinară "Pasteur" din București, începând cu 1956; între anii 1972 și 1984 este directorul acestui institut, iar în prezent, este consilier, fiind pensionar. A avut activitate didactică universitară ca profesor asociat în perioada 1985-1990 și ca profesor titular începând cu 1990.

A publicat numeroase studii și articole în literatura de specialitate. Este membru al Academiei de Științe Agricole "Gh. Ionescu-Șișești" și vicepreședinte al acestei Academii în perioada 1991-1994. Este Membru al Asociației Medicilor Veterinari din România și a fost președintele acestei asociații în perioada 1977-1990.

Iurie Câsa - un nostalgic al Comratului.

Iurie Câsa s-a născut în anul 1922, în orașul Comrat, județul Tighina. Părinții săi erau învățători. A făcut școala primară și trei clase de liceu (Liceul „Dimitrie Cantemir“) în Comrat. În 1935 a plecat în Turcia, unde a terminat liceul, iar în 1944 a plecat în Viena. Aici a studiat filologia germană.

În Austria, s-a căsătorit cu o austriacă și, în anul 1951, cu soția și copiii au plecat în Canada, la Ottawa, Ontario.

Între anii 1955-1959, a urmat și a terminat Facultatea de Inginerie Chimică la Universitatea McGill din Montreal. Apoi a lucrat în industria electronică canadiană. Ultimii 17 ani înainte de pensionare a fost angajatul Ministerului Apărării Naționale al Canadei, pe care a reprezentat-o în trei Comitete tehnice ale NATO. S-a pensionat în 1991. A inființat firmă proprie și este stăpânit de dor de Basarabia. A instituit o bursă permanentă la Universitatea din Comrat. Este poliglot: română, franceza, germana, engleza, turca și găgăuza.

Muzicieni, compozitori, cântăreți

Constantin Petrovici un remarcabil dirijor

Constantin Petrovici este fiul lui Petre Petrovici, profesor de muzică la Liceul „Dimitrie Cantemir" din orașul Comrat și al Zenoviei Câlcic (sora primarului avocat N. Câlcic) din orașul Comrat. S-a născut în anul 1927. Școala primară și studiile secundare le-a făcut în Chișinău, tatăl său fiind numit profesor de muzică la Chișinău.

A urmat Conservatorul de Muzică din București, cu profesori de primă mână, în perioada 1947-1952.

După absolvire a fost dirijor al Orchestrei de Studio a Radiodifuziunii Române (1952- 1959), apoi, începând cu 1959, a fost dirijor la Opera Națională din București și la Opereta din București.

S-a perfecționat la Roma și la Milano. A colaborat cu toți marii muzicieni din România și cu unii din străinătate.

Este unul dintre reprezentanții de frunte ai muzicii românești. Își iubește ținutul copilăriei sale, Comratul.

Ion Fazlî - un muzician și compozitor important

Ion Fazlî, găgăuz născut în Cazaclia (în anul 1907), a absolvit în 1930, Academia Regală de Muzică și Artă Dramatică din București. Muzician și compozitor de talent a fost membru al Societății Compozitorilor din România, în perioada 1930-1940. Cartea de Membru al Societății Compozitorilor din România nr. 366 din 19 oct. 1936, este semnată de președintele Societății, maestrul Alfred Alessandrescu.

În perioada 1930-1940, a fost violonist la Opera Română și totodată a organizat, în București, o orchestră de mandoline, care se bucura de mult succes.

În perioada 1941-1944, a fost profesor de muzică la seminarul Teologic Chișinău.

În 1944, a revenit în București. A fost membru al Uniunii Muzicienilor din România și bun prieten cu președintele Uniunii - Mihail Jora, în casa căruia era deseori prezent. A compus melodiile:

- Greierul și furnica;
- Cu steaguri și flamuri;
- Numeroase lied-uri.

În 1950, s-a mutat la Bacău, unde a fost profesor de muzică la Institutul Universitar Pedagogic.

La Bacău, o perioadă de timp a dirijat Filarmonica din Bacău.

A decedat, la București, în urma unai boli necruțătoare, în vârstă de 73 ani.

Maria Zlatov

Maria Zlatov, născută în 1884, în orașul Comrat, județul Tighina, a fost cântăreață de Operă, soprană și profesoară la Conservatoarele Unirii, Municipal și la Conservatorul de Stat din Chișinău în perioada 1928-1946. În 1950, s-a mutat în București, unde a și decedat în anul 1966.

Eugenia Lucezarski - o mezzo-soprană

S-a născut în anul 1881 în orașul Chilia. A studiat la Conservatorul Unirii și la Conservatorul de Stat din Chișinău, cu Maria Zlatov. A fost solistă mezzo-soprană la Opera Basarabeană din Chișinău (1921), Neapoli (1923), Cluj (1926) și București (1926-1933).

Arnăutu Mihai - solist și profesor

Arnăutu Mihai, născut în 1912 în comuna Balabanca, județul Cetatea Albă. A urmat Conservatorul din București în perioada 1932-1935. A fost solist la Opera din Cluj și din București (1939-1977). A fost profesor la Institutul de muzică din Belgrad (1969-1971), Teheran (1971-1972) și la Academia de Muzică din Stokholm (1974). A decedat la București în 1995.

Cântăreți celebri

Covali Anatol, născut în anul 1939, în comuna Tașlâc, județul Cetatea Albă, tenor, solist la Opera Română din București.

Hvorov Ioan, născut în anul 1928, în orașul Ismail, solist la Opera Română din Cluj (1950-1958) și la Opera română din București (1958-1984).

Actori de teatru de mare valoare

Ciobanu Ilarion, născut în 1931, în comuna Ciuc Mingir - Tighina. Actor talentat, a profesat în București.

Ionescu Ovidiu - născut în 1936, în comuna Broasca - Ismail. Regizor.

Pălădescu Mihai, născut în anul 1952 la Găvănoasa, județul Cahul. Actor, decedat în 1986 la București.

Cetatea Albă și Ismail - o pepinieră de pictori

Sofia Uzum - o artistă polivalentă

S-a născut în anul 1911, în orașul Cetatea Albă. A absolvit Academia de Arte Frumoase din București în anul 1936. Are expoziții personale în București și Varșovia și participă la expoziții de artă românească din București, Sofia, Helsinki. Lucrează grafică în diferite tehnici, ilustrații de carte, imprimări pe materiale textile. Este membră a Uniunii Artiștilor Plastici din România. Are preocupări multiple, scrie cronici de artă dar și cronici de teatru, traduce din limbile engleză și germană.

Paul Uzum - ilustrator de carte

S-a născut în anul 1911, în orașul Cetatea Albă, a terminat

Academia de Arte Frumoase din București, este membru al Uniunii Artiștilor Plastici din România. S-a remarcat în mod deosebit ca ilustrator de carte.

Mircea Bălan

S-a născut în 1931 la Șaba - Calonie, județul Cetatea Albă. A studiat la Facultatea de Arte Plastice din Cluj, la Academiile de artă din Roma și Paris. A fost profesor la Institutul de artă din Cluj până la pensionare (1991). A participat la multe expoziții din țară și peste hotare. În 1993 a făcut o importantă donație Muzeului Național de artă din Chișinău.

Leon Vreme

S-a născut în Noul Caragaci, județul Ismail, în anul 1930. A absolvit Institutul de Arte plastice „Ion Andreescu" din Cluj, în 1967. A executat lucrări de artă monumentală la cupola gării Herculane, holul Universității din Timișoara, a participat la numeroase expoziții de pictură din țară și peste hotare.

Ana Iliuț - graficiană

Ana Iliuț s-a născut în anul 1913, la Cetatea Albă. A terminat Academia de Arte Frumoase din Iași în 1938. În perioada 1960-1970 participă la expoziții internaționale de grafică în numeroase țări. În anul 1972, are o expoziție personală în București. Este membră a Uniunii Artiștilor plastici din România.

Natalia Matei-Teodorescu - graficiană

S-a născut în anul 1916, în orașul Cetatea Albă. A absolvit Academia de Arte Plastice din București în anul 1942. Este graficiană, membră a Uniunii Artiștilor Plastici din România. A participat la numeroase expoziții internaționale. În anul 1974, a avut o expoziție personală de grafică în București.

Aglaia Ciochircă-Manzoni - pictor al luminii și armoniei

S-a născut la Cetatea Albă, în anul 1926. A absolvit Facultatea de Litere şi Facultatea de Drept la Universitatea din Iaşi şi Academia de Arte Frumoase din Iaşi. În 1977, are prima expoziţie personală la Iaşi. În 1978, emigrează în Italia şi se stabileşte la Bergamo. Se căsătoreşte cu pictorul italian Manzoni şi au expoziţii comune în multe ţări. Aglaia Ciochircă are două teme majore de inspiraţie şi meditaţie: Veneţia şi satul românesc. Este laureată a Premiului Mondial pentru artă şi i se acordă la Zurich, Medalia de Aur (Targa d'Oro). Luigi Valerio şi Constantin Maiorescu au scris articolul omagial „Pictoriţa Aglaia Ciochirca". Criticul de artă Sergio Tinaglia o consideră pe Aglaia Ciochirca-Manzoni „o mare poetă a luminii şi culorii" după cum apare în lucrările expuse la „Arte italiene per il mondo", la Torino, în 1991.

Matty (Aslan Matei) - născut în 1929 la Ismail, un caricaturist de marcă, a colaborat zilnic la cotidianul „România liberă" cu talent şi inspiraţie. Decedat în anul 1999 la Bucureşti.

Catrinescu Gabriel - născut în 1943, la Ismail. A absolvit Institutul de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu" din Bucureşti. A participat la numeroase expoziţii din ţară şi peste hotare.

Alţi artişti plastici originari din acelaş perimetru geografic:

Gheorghe Costescu - născut în anul 1927 în Cetatea Albă

Nereuţă Vitalie - născut în anul 1925 în Cetatea Albă

Strelet Vladimir - născut în anul 1923 în Cetatea Albă

Zămbrea Victor - născut în anul 1924 la Reni

Delaport Nicolae - născut în 1929 la Ismail

Pictori din județele Cahul - Tighina

Ioan Papazoglu - născut în anul 1904, în orașul Comrat. Apreciat de public în perioada 1933-1986, a avut 17 expoziții personale. A decedat la București în anul 1988.

Tofan Gheorghe - născut în anul 1925 în comuna Tigheci - Cahul, grafician cu activitate și lucrări de excepție, în București.

Tofan Mihai - născut în comuna Tigheci - Cahul, în anul 1926, scenograf, București.

Aurel Podoleanu - s-a născut în comuna Sadaclia județul Tighina, în anul 1928. A absolvit Institutul de Arte Plastice „Ion Andreescu" din Cluj. A profesat pictura la Iași, participând la toate expozițiile din țară și la alte multe din străinătate.

Victoria Alexiu - s-a născut în anul 1934 în Căușani - Tighina. A absolvit Institutul de Arte Plastice din București în anul 1958. A colaborat în domeniul graficii cu diferite edituri, la „Urzica", „Magazin" și Agenția Română de Impresariat Artistic (ARIA). A participat la numeroase expoziții de grup din țară și peste hotare.

Iurie Cojocaru - s-a născut la 17 martie 1971 în localitatea Sadaclia. A absolvit Academia de arte vizuale „Ion Andreescu" din Cluj-Napoca, secția pictură. Se stabilește la Cluj-Napoca, devenind membru al grupului Sigma. Participă la expoziția republicană de pictură București (1966), apoi la Chișinău, Bacău și Anglia.

Alte personalități

Maxim Colibaba - un fondator

Fiul preotului Matei Colibaba din Turlachi, județul Cetatea Albă, Maxim Colibaba s-a născut în 1880, a studiat la Liceul „Richelieu“ și la Facultatea de Drept din Odesa. Tânăr foarte apreciat a fost numit „zemsckii nacialnik“ la Comrat.

Foarte distins și manierat, Maxim Colibaba era un adevărat intelectual care n-a pierdut legătura cu țăranii și pământul.

La Comrat, locuia latifundiarul Țanco-Câlcic, proprietarul moșiilor Sadâc, Borogani, Tartaul, Bestemac ș.a. Într-o discuție cu Maxim Colibaba, latifundiarul s-a exprimat cum că un gentelemen nu este în stare să cosească ovăzul. Colibaba a protestat și s-a ajuns la un rămășag. Colibaba se obliga să cosească zece ha de ovăz în 14 zile, în schimb obligația lui Țanco-Câlcic era să construiască în Comrat o clădire pentru un liceu de fete, pe care să-l doteze cu tot necesarul. Rămășagul s-a încheiat în anul 1909.

Colibaba a reușit să cosească zece ha de ovăz în 11 zile, în loc de 14. Țanco-Câlcic a construit și înființat Liceul de Fete din Comrat în anul 1910.

Colibaba a fost și unul din fondatorii Jokey Clubului din Chișinău. În anul 1920, Colbaba a venit în București; aici a contribuit substanțial la renașterea hipismului și a hipodromului din Băneasa. După o activitate fructuoasă, Colibaba s-a retras la moșia sa de lângă Cetatea Albă - Mologhi. A decedat în 1934.

Anghelina Prosalendis-Draganov - profesoară de franceză

Anghelina Draganov s-a născut în Comrat, în anul 1895. Este fiica savantului găgăuz Petre Draganov. Acesta citea lesne în toate limbile vesteuropene, cu excepția englezei, finlandezei și maghiarei, cunoscând toate cele 12 limbi și dialecte slave, româna și desigur greaca și latina și limba maternă, găgăuza.

Anghelina Draganov își face studiile secundare și universitare la Sankt-Petersburg. În 1919, este profesoară de limba latină și franceză la Liceul Real de Băieți și la Liceul de Fete din Comrat. Și Anghelina Draganov era poliglotă. S-a căsătorit în Comrat, cu Prosalendis, dirigintele Poștei din oraș. Eram vecini în acea perioadă, dar copil fiind, nu realizam importanța bibliotecii d'lui Draganov, cunoscută în largi medii intelectuale. Sovieticii au luat-o în 1940; a venit o delegație specială să o ia și să o ducă la Moscova. În prezent nu se știe nimic de soarta bibliotecii Draganov; o caută și unii cercetători din Moscova.

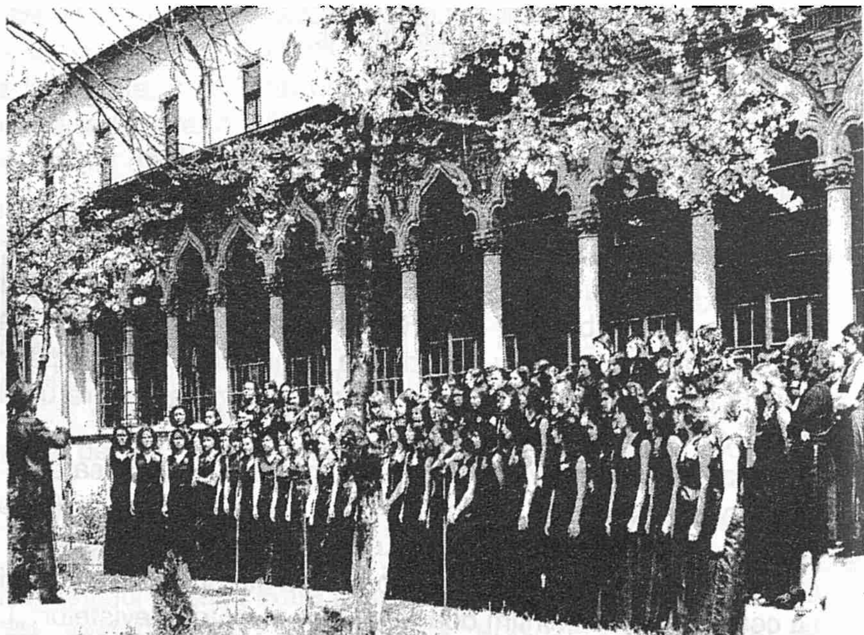
În perioada 1940-1944, Anghelina Draganov funcționează ca profesoară la Chișinău. În 1944 se refugiază în țară și funcționează ca profesoară la liceul din orașul Hunedoara. Fiica și nepoata Anghelinei Draganov sunt la Fălticeni.

Remarcam că aproape toate personalitățile consemnate și-au făcut studiile liceale sau universitare în perioada 1918-1944; prin urmare, astăzi sunt foarte în vârstă sau decedate. Generația următoare a basarabenilor din România, știe foarte puțin despre Basarabia - subiect tabu în perioada comunistă - iar de la părinți au reținut depănarea amintirilor și gândurilor lor, ca despre un tărâm idilic, de vis, îndepărtat.

Participarea activă în salvarea românismului în Basarabia cade pe umerii tinerilor de acolo. Cu toată opoziția umbrelor imperiului rus, în Basarabia există focare de românism, bineînțeles în sens modern, european, adică cu respectarea alterității etnice, religioase a conaționalilor. Amintim doar redacțiile și cititorii revistelor: „Limba Română“, „Literatură și Artă“, „Destin Românesc“, „Revista de Istorie a Moldovei“, „Cugetul“, „Contrafort“, „Sud-Est“, „Clio“,

„Almanah Istoric“, toate, eșaloane importante în conservarea Ființei Neamului. Este suficient să se răsfoiască aceste reviste, pentru a constata importanța subiectelor, modul de abordare a temelor, limbajul folosit. Sunt departe de nivelul revistelor provinciale din țară; după părerea noastră revista „Limba Română“ este cea mai bună revistă din spațiul românesc.

Corul de fete al Școlii Centrale dirijat de prof. Victor Macarevici

6. Destine

Cele două ocupații ale Basarabiei din 1940 și 1944 au dislocat cca. un milion de basarabeni risipindu-i în țară și în lume.

Dislocații, refugiații sau evacuații, care au luat drumul pribegiei au tânjit în tăcere după Basarabia. O altă categorie de basarabeni a luat drumul Siberiei din care majoritatea nu s-a mai întors.

Conform unei statistici a Statului Major al Armatei Americane pe întinsul fostei Uniuni Sovietice s-au format peste 100 de sate „moldovenești" din deportații basarabeni.

În cele ce urmează ne vom referi la destinul preoților din Basarabia, refugiați în țară în proporție de 100%.

Pentru a ilustra destinul acestor slujitori ai bisericii, vom folosi, cu aprobarea fiului său din SUA, un articol al preotului Vasile Țepordei, „Ierarhi și preoți refugiați au murit cu gândul și dorul de Basarabia". Citām:

„Noi am îmbătrânit în refugiu. Personal am ajuns la 88 de ani și 6 luni. Întrucât Dumnezeu m-a învrednicit să ajung la această vârstă am avut prilejul să cunosc o mare parte dintre refugiații basarabeni: Mai ales pe preoții basarabeni i-am cunoscut, în majoritate. Am fost secretar general al „Cercului refugiaților din București", sub președenția lui Pan Halippa, fost ministru, a Mitropolitului Gurie și a lui Grigore Filip; Timp de aproape 50 de ani am organizat la biserica Precupeți din str. Gral Broșteanu hramurile seminarului și al școlii eparhiale din Chișinău, 27 martie ziua unirii Basarabiei, comemorarea poetului Alexe Mateevici, oficiam cununii și înmormîntări pentru refugiați și alte diferite slujbe.

Biserica Precupeţii Noi cu preotul Nicolae Cosma a fost pentru refugiaţi localul în care ne întâlneam, ne rugam şi ne întăream în credinţa reunirii celei mari. Preoţii refugiaţi din capitală erau totdeauna prezenţi la oficierile ce le făceam la acea biserică. Menţionăm pe preoţii Galaction Buruiană, Sergiu Roşca, Nicodim Roşca, Gheorghe Cunescu, Alexandru Enache, Sergiu Radomschi şi alţi mulţi care participau la aceste reuniuni.

Am ţinut tot timpul vie în conştiinţă, dorinţa reîntoarcerii la meleagurile naşterii noastre.

După refugiul din 1940 şi până azi au murit majoritatea ierarhilor şi preoţilor refugiaţi.

Am petrecut la mănăstirea Cernica pe Mitropolitul Gurie fost mitropolit al Basarabiei, pe Efremie Enăchescu, fost mitropolit al Basarabiei, pe mitropolitul Tit Simedrea, fost episcop al Bălţilor şi mitropolit al Bucovinei; Visarion Puiu, fost episcop al Bălţilor şi mitropolit al Bucovinei, odihneşte la Paris, decedat, cu dorul de Basarabia.

Pomenim pe consilierii Mitropoliei Basarabiei: Ion Andronic şi Ion Stiucă ce odihnesc în Bucureşti, consilierul Pavel Guciujna de la Orhei, înhumat în cimitirul Sf. Vineri din Bucureşti. Preotul Dumitru Balaur, fost consilier la Bălţi, înhumat la Cernica, preotul consilier Teodor Dumbravă înhumat în Bucureşli, preot consilier Andrei Tănase de la Bălţi înhumat în Bucureşti, preotul Simion Neaga, fost consilier patriarhal înhumat la Belu, preotul Serghie Bejan, fost profesor de teologie la Chişinău, înhumat la Ghencea, preotul Ilie Tocan, fost profesor la teologia din Chişinău, înhumat la Mărcuţa din Bucureşti, preot consilier Nic. Bolboceanu din Chişinău, înhumat la Craiova, preotul Viector Lefter de la Zaim Tighina, înhumat în Bucureşti, preot Anatolie Brumă de la Soroca, înhumat la Cernica; preot Nicodim Roşca de la Soroca înhumat la Mărcuţa Bucureşti, preot Leonid Chiriţa de la Ceaga Tighina înhumat la Constanţa, preot Alexandru Mârza de la Orhei înhumat la

București, preot Alexei Mârza de la Orhei înhumat la Ploiești; protodiaconul Ion Beladanu de la Ismail înhumat la Craiova, preotul Alexandru Baltaga de la Călărași-Lăpușna, deportat de sovietici și mort în Siberia, preot Dumitru Zaharia de la Lărguța-Cahul, fost senator, arestat de ruși și mort în Siberia, preotul Ion Oriță din Taraclia Tighina înhumat în București, preotul Vatentin Popovici din Copanca-Tighin înhumat la Buturugeni Ilfov, preotul Nicolae Rusu, de la Orhei înhumat la Craiova, preotul Ion Chiriță de la Pitușca-Lăpușna înhumat la Pucioasa, preot Vasile Trofim de la Chișinău, înhumat la Pitești, preotul Sosipatru Busuioc de la Țiganca-Cahul, înhumat la București, preot Pavel Grosu din Chișinău, înhumat în București, preot Alexandru Ciobanu de la Vulcănești, înhumat la Craiova; preotul Nicolae Timuș, fost director la seminarul din Chișinău, înhumat în București, preotul Gheorghe Bocancea de la Lărguța-Cahul, înhumat la Giurgiu, preotul Țurcanu Ion de la Hotin înhumat la Iași, preotul Alexandru Bardieru de la Soroca înhumat la Botoșani; preotul Sergiu Pădraru de la Chișinău, înhumat la București, preotul Alexandru Severin din Chișinău, înhumat la București, preot Zevin Rusu din Cetatea Albă, dr. în teologie înhumat la București, preot Zenovie Simichină de la Orhei, înhumat la București, preot Vlad Galula de la Isacova-Orhei, înhumat la Cernica, preot Andrei Scurtu de la Orhei, înhumat la Buzău, preot Alexandru Bârcă de la Hotin, înhumat la București, preot Alexandru Bușilă de la Varnița Tighina, înhumat la București, preot Vlad Lăpușneanu, de la Tighina înhumat la Mărcuța-București; preot Sinevici Nicolae de la Borogani-Cahul, înhumat la Ploiești, preotul Nicolae Grosu de la Tighina, înhumat la București, preotul Hagiu Ion de la Ismail, înhumat la București, preot Răduleanu Boris de la Bălți, înhumat la București, preotul Rodideal Vlad de la Tighina, înhumat la Mărcuța-București, preoul Gheorghe Ilicievici de la Isacova-Orhei, înhumat la Craiova, preotul Sârbu Ion de la Ungheni, înhumat la București; preotul Bocunescu Dumitru de la

Chișinău, înhumat la București; preot Gorduza Boris, de la Chișinău înhumat la București.

La majoritatea din cei pomeniți mai sus am participat la slujba înmormântării. Peste tot am întâlnit și am trăit în această atmosferă de dor de Basarabia. Am constatat că în sufletele tuturor este înrădăcinat acest sentiment și cât vom trăi vom duce dorul de Basarabia. Ne rugăm și ne vom ruga tot timpul pentru revenirea ei la sânul patriei.

Preot Vasile Țepordei

Aceleși destine le-a avut și învățătorimea, care a plecat în masă din Basarabia anului 1944.

Citesc în ziarele din Republica Moldova memoriile unor intelectuali. Unul din ei, copil fiind, s-a pomenit în satul său fără învățători. Din 11 câți erau, nu au mai rămas nici unul și s-a procedat la improvizații sau la deschideri de școli rusești, învățători sau soții de funcționari, veniți din toată Rusia. Și în satele cu minoritari ucrainieni, bulgari, găgăuzi școlile erau în limba rusă.

7. Românii și cumanii

Bulgarii veniți de pe Volga i-au cucerit pe slavii din sudul Dunării și au format un stat, păstrându-și numele dar asimilându-se total devenind slavi.

La rândul lor cumanii au cucerit țările române, au organizat formațiuni statale, dar s-au asimilat cu românii, nepăstrând nici măcar numele, ca la bulgari.

Am arătat părerea unor savanți români privitor la aspectul real și pozitiv al colaborațiunii româno-cumane în perioda premergătoare organizării primelor state românești. Este vorba de Nicolae Iorga, care a elaborat teoria sintezei româno-cumane, a "colaborațiunii româno-cumane". Mai este vorba de Gheorghe Șincai, Alexandru Philippide, Ovidiu Densușeanu, Lazăr Șăineanu, K. Horedt, Gheorghe Popa Lisseanu, Alexandru Boldur, Titus Hotnog, iar dintre istoricii contemporani Ștefan Ștefănescu, Demetru Popescu, Răzvan Theodorescu, Iancu Maxim, Florin Constantiniu, Neagu Djuvara și istoricii tineri de la Universitatea din București.

În anii 1230-1240, șefii cumanilor din țările române intră în relații matrimoniale cu prinți occidentali. Astfel, în anul 1239, Guillaume fiul lui Geoffreoy de Mery și Baudouin de Haynaut luară de soții pe câte o fată a comandantului cuman Sorenius. Noriot de Toucey luă de soție pe fiica celui mai mare rege al cumanilor, Ionas.

Vorbind de relațiile matrimoniale dintre cumani și nobilii din vestul Europei, istoricii nu-l citează pe Philippe de Musket, poet francez din prima jumătate a secolului al XIII-lea, care, în "Historia regnum Francorum" scrie: "una din fiicele lui Henric de Angs

(Hainault) a fost măritată cu Iohanas, regele blasilor şi cumanilor (Iohanus Sires des Blas et des Comins" (după Gh. Popa, Lisseanu, Izvoarele istoriei româneşti, III, 1934, pag. 26-27). Este vorba de vlahii nord-dunăreni; cumanii nu au ocupat teritorii în sudul Dunării, ci în Cumania.

Deci Ionas, regele valahilor şi al cumanilor era căsătorit cu o fiică a lui Henric de Haynaut. La rândul său una din fiicele lor s-a căsătorit cu Nariot de Toucey, înrudit cu regele Franţei şi regent al Regatului latin de Răsărit (Constantinopol) în perioada 1238 -1241. Regele Ionas a condus în perioda 1230(?) - 1238. Deci Ionas este primul rege al românilor şi al cumanilor menţionat în documente cercetate până în prezent. Lui Ionas i-a urmat Kuten (1238-1241), Aslan (1241 - 1242). În 1238, Ionas s-a retras la Constantinopol, la fiica sa. A murit în acelaş an, şi a fost înmormântat la Constantinopol.

Gh. Popa-Lisseanu în introducere la Cronica lui Nestor (*Izvoarele Istoriei Românilor*, vol. 7, pag. 28) spune:

„Între vlahi şi Cumani, născându-se o comunitate de interese, în timpul celor peste o sută de ani de convieţuire în acelaşi teritoriu, se vor fi născut, fără îndoială, şi legături familiale între conducătorii celor două naţiuni şi mai ales după încreştinarea cumanilor - pentru biserica de rit catolic ei au fost atraşi numai în preajma marii invazii tătăre din 1241 - şi astfel atât numele de Basarab, cât şi cel de Asan, au putut fi împrumutate de la Cumani".

Până la întemeierea Principatelor Române întâlnim numele de Cumania dat ţării noastre. Documentul din 11 martie 1291 vorbeşte despre Adunarea de la Alba Iulia "cum universis nobillbus Saxonibus, Syculis et Olahis"; în următoarea Adunare de la Buda din 29 iulie 1292 se vorbeşte de "universitas nobilium Ongarorum, Siculorum, Saxonum et Comanorum"; prin aceştia înţelegându-se şi românii. (Popa-Lisseanu Gh, *Izvoarele istoriei românilor*, vol. XI, pag. 38, 1937).

La apariția primelor state românești, aparatul de stat al acestora era perfect articulat. Este de ajuns să semnalăm protocolul de la curțile domnești și însemnele puterii ca să ne dăm seama că erau inspirate de curțile imperiilor asiatice și a celui bizantin.

Se pare că târgul Putnei, un oraș important în secolul XIV și XV (ultima mențiune asupra Târgului Putnei este un document din 1503) a fost sediul Prințului cuman din sudul Moldovei. Pe locul Târgului Putna, astăzi este comuna Bolotești, pe Putna.

A.A. Bolșacov-Ghimpu, un cercetător al acelei epoci consideră că: "În Muntenia se găseau două formații: Cumania (toată Țara Românească în afară de Voievodatul lui Seneslau) și Țara Românească a lui Seneslau. Cumania, în ultimii ani înainte de năvălirea tătarilor era condusă de Kuten. După 1241, regatul cuman al lui Kuten este condus de tătarul Borundai. Cumania din Muntenia a continuat să existe și după invazia tătarilor din 1241 ca un stătuleț cumano-român cu conducători tătari, unde în anul 1304 se amintește de preoți și episcopi ortodocși." (A.A. Bolașcov-Ghimpu, *Cronica Țării Moldovei până la întemeiere*, Buc. 1979, Litera, pag. 86).

În 1285, cumanii din teritoriul românesc (Valahia, Moldova, Bugeacul, Transilvania) s-au împrăștiat: cea mai mare parte a lor era asimilată cu populația autohtonă, împrumutându-i acesteia un număr important de toponime și de cuvinte. Prin consultarea Codexului cuman se constată că o bună parte din cuvintele considerate turcești (osmanlîi) din limba noastră sunt cumane: o altă parte a cumanilor s-a deplasat peste Dunăre, instalându-se în statul găgăuzilor (oguzilor) de la Cavarna, aici au dat și un șef al statului găgăuzesc, pe Balica, la 1346.

Unii istorici de la sfârșitul secolului XIX-lea și începutul secolului XX, cehul K. Irecek și o serie de istorici ruși, au considerat că găgăuzii sunt urmașii cumanilor. Cercetările ulterioare au arătat că găgăuzii sunt urmașii oguzilor (uzilor).

O a treia parte a cumanilor s-a mutat în Ungaria, în regiunea

de vărsare a Mureșului în Tisa; acești cumani se mențin și în secolele XV, XVI și chiar mai târziu. În 1424 este menționat un "scaun" ai cumanilor în Comitatul Cenad. În 1467 regele Mathias Corvin încearcă să scutească de dări numai nobilii adevărați și nu pe iazigi, cumani și nobilii provinciali din Slavonia (Șt. Pascu, *Voievodatul Transilvaniei*, IV, Cluj, 1989, pag. 66, 70, 427).

O intelectuală din vestul țării declara că este de origine cumană, românizată: Ultimul cuman din Comitatul Cenad care vorbea limba cumană a fost în 1770 (Șerban Turcuș, *Sf. Scaun și Românii în sec. XIII*, Ed. Enciclopedică, 2001, pag. 207).

În alte documente din sec. XIII prin Cumania se înțelege numai Moldova și Țara Românească (fără Oltenia).

Înaintea năvălirii tătarilor, conducătorul cumanilor din Cumania (Țara Românească și Moldova) se intitula rege, de exemplu, Ionas a cărui fiică s-a căsătorit cu cavalerul cruciat Nariot de Toucey, înrudit cu regele Franței. Elisabeta, soția lui Ștefan al II-lea al Ungariei, mama lui Ladislau Cumanul (1272-1290), a fost cumană.

În fruntea imperiului bulgar ajunge cumanul Terter, punând bazele dinastiei Terterizilor (1276-1322).

Balic, de origine cumană, de religie ortodoxă, conduce Țara Carvuna, în anul 1346.

Demnitatea de han era ereditară la cumani, transmițându-se la frați și nepoți.

Este foarte posibil ca sistemul succesoral din țările române, jumătate ereditar, jumătate electiv, care prevedea că oricare din urmașii domnitorului poate urma la domnie, dacă este "os de domn", să fie o moștenire nefericită a sistemului succesoral cuman.

Cumanii au împiedicat extinderea stăpânirii ungare, dincoace de Carpați, dând populației locale posibilitatea de a-și crea propriile structuri și instituții statale. Faptul că încă de la primele documente ale cancelariilor munteană și moldoveană, aparatul de stat apare perfect articulat, înseamnă că au început să se constituie încă din perioada dominației cumane. O geneză a unui stat cu toate

formele de autoritate, împărțirea administrativă, armată, organizarea cancelariiior domnești nu poate fi explicată decât prin suprapunerea peste organizațiile cneziale și voevodale a unui sistem împrumutat, existent de mai mult timp. Cumanii erau evoluați; scrie Nicolae Iorga: "Pentru a da o regină unui stat de o înaintată cultură, pentru a ajunge la punerea în scris a limbii lor în Codex Cumanicus a trebuit ca seminția cumanilor să se fi împărtășit larg la civilizația occidentală a timpului“. Elita cumanilor cunoștea limba latină și fără îndoială limba română, pe care au preluat-o acei cumani care s-au asimilat cu românii. Cumanii au dat un impuls românilor către alcătuirea domniei, care de la Borciu cumanul a trecut la Seneslau și apoi, la Basarab cel cu nume cuman.

Cumanii veniți în spațiul românesc la mijlocul secolului XI au inaugurat o "sinteză româno-cumană", o "colaborațiune româno-cumană" cu însemnate urmări pentru procesul de constituire a statelor medievale românești de la sud și est de Carpați (N. Iorga). Cumanii au avut funcția de accelerator politic. Organizarea statelor românești s-a făcut într-un timp foarte scurt ca un fenomen care, ținut sub presiune, a avut posibilitatea unei manifestări bruște.

După năvălirea tătarilor, hanatul cuman este desființat, voievodatele românești extinzându-se pe întreg teritoriul Țării Românești, preluând de la cumani organizarea statală. Instistând asupra înrâuririlor pe care le-au avut cumanii, Nicolae Iorga subliniază că ei au avut ideea întemeierii unui stat (*Istoria românilor,* vol. III, *Ctitorii*, cp. VI, pag. 56, Buc. 1937).

În diploma Cavalerilor Ioaniți (1247): "am dat amintitului ordin ospitalier întreaga Cumanie, de la râul Olt și de la Alpii Transilvaniei în aceleași condiții ca și Țara Severinului, în afară de Seneslau, voievodul Românilor, pe care o lăsăm acestuia".

M. Neagoe exprimă:

"Marea invazie mongolă din 1241 a făcut să dispară statul cuman. Creștinarea și sedentarizarea cumanilor în primele decenii ale secolului al XIII-lea, creearea unei episcopii cumane duceau la

consolidarea unei formaţiuni politce cumane, a unui stat turcic în sud-estul ţării noastre (în sudul Moldovei şi estul Munteniei)" (Manole Neagoe, *Atila, Ginghiz-Han, Tamerlan*, Ed. 100+1 Gramar, Buc., 1999, pag. 158)

Contopirea conducerii cumane cu conducerea română şi afirmarea statelor româneşti perfect articulate din primul moment a fost un proces continuu. De aceea, nici nu prezintă interes originea etnică a lui Basarab cel mare, cel ce poartă un nume cuman, poate fi româno-cuman sau român, important este că statul creat care a preluat organizarea şi fastul imperial de la regii cumani, este un stat românesc de sine stătător, având o armată bine pusă la punct şi relaţii diplomatice cu alte state, în special cu unii vecini.

8. Limba română și influențe cumane

I. Elemente cumane în limba română

Basarab este un nume împrumutat de la cumani, însemnând „părinte stăpânitor". Numele comun s-a transformat în numele propriu al primei dinastii din Țara Românească.

Între anii 1292-1295, s-a redactat originalul primei părți a Codex-ului Cumanicus de către un negustor genovez.

Se păstrează un manuscris din anul 1301 din Codex Cumanicus, cuprinzând texte cumane religioase și un dicționar de cca. 3.000 cuvinte cumano-latin-persan. El a fost publicat la Budapesta, în 1880, de Geza Kuun. Codex Cumanicus bibliothecae ad templum divi Marci Venetiarum.

Cumanii au lăsat urme importante în vocabularul român. Multe din cuvintele care se considerau că provin din turca osmanlâe sunt cumane, fapt constat studiindu-se Codexul Cumanicus. Exemple:

Română	***cumană***	***latină***
- tâlmaci;	telemac;	interpres;
- ortac;	ortac;	socius;
- gorgan;	kurgan;	tumulus;
- catifea;	catifa;	holosericum;
- catâr;	chater;	mulus;
- colan;	colan;	cingulum;
- taman;	taman;	perfectum;

- oina;	oin;	ludus;
- maidan;	maidan;	locus platus;
- știre;	habar;	res novae;
- călăuză;	kalavuz;	dux.

Alte cuvinte identificate de savanții O. Densușianu, Lazăr Șăineanu, Al. Philippide, Titus Hotnog, fiind de origine cumană: odae, beci, dușman, olat, cioban, bărăgan, buzdugan toi, scrum, vătaf, cighir, dulgher, murdar, mânz, cișmea, culă, calup, bostan, copac, capac, buluc, bucluc, ceardac, ciomag, belea, dușumea, tavan, habar, cearșaf, chiftea, ciorbă, sarma, boia, ciob, ibric, lighean, cazan, calabalâc.

Despre cumani în cărțile românești de istorie

1. C.C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol I, Editura Științifică 1947, București, pagina 200:

Nume proprii cumane: Bărăganul (se întâlnește și în Crimea și în Pamir), Burnaz, Teleorman, Deliorman, Caraiman, Cozia (de la hoz, care înseamnă nucă, deci Cozia este echivalentul lui Nucet).

În limbă au rămas cuvinte ca: dușman, țoi, odaie, cioban; unii lingviști s-au pronunțat pentru buzdugan, vătaf, beci, ceaun, cighir.

2. Alexandru Boldur, Istoria Basarabiei, Editura V. Frunză, 1992, București, pagina 77.

O serie de denumiri ale orașelor este de proveniență cumană: Bârlad, Covurlui, Vaslui, Galați, Fălciu (extrase de autor din Al. Philippide, Originea românilor, vol. II, pag. 364-378).

Din limba cumană au mai fost împrumutate și alte cuvinte:

cumană	**română**	**latină**
habar	lucru nou	res novae

maidan	maidan	locus platus
murdar	murdar (prostituată)	metrixâ

(din Geza Kuun, *Codex Cumanicus bibliothecae ad tempulum divi Marci Venetiarum*, Budapesta, 1880, (pag. 272, 274, 285, 304, 305)

Pagina 80

Tobac în cumană „disc, cerc“ (Codex, pg. 124, 285);

Tuzla în cumană înseamnă „pustă și praf“ (desertum, pulvis, pag. 29 Codex);

Chisilia în cumană înseamnă Kisi = om (Codex, pg. 173, 263)

Bugeac (Bucigiac) în cumană înseamnă unghiu (angulus), (Codex, pg 215, 308). Pagina 78.

3. Ion Toderascu, *Unitatea românească medievală*, vol. I, Editura Științifică, 1988, pagina 73:

Originea cuvântului „bir“ derivă din birmek/varmek care în limbile vechi turcești înseamnă „a da“. Cuvântul „Iliș“ înseamnă „dare din cereale“, derivă din turcescul ulis/ülüs, care înseamnă „parte“; Ulesmek înseamnă a împărți. Românii trebuiau să împartă o parte din recoltă cumanilor.

4. A.D. Xenopol, *Istoria Românilor din Dacia Traiana*, vol. I, Editura Științifică și Enciclopedică, 1985, pag. 413, București

5. N. Iorga, Studii asupra evului mediu românesc, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1984, pag. 67-73;

Antroponime topo și hidronime de origine cumană

Analizând numele boierilor și al țăranilor din Țara Românească și Moldova, care apar în primele acte ale cancelariilor domnești, se constată un număr important de nume cumane: Tocsaba, Talaba, Teleabă (Val Popescu și Val Popa, Băișoara, Centru Județean

Vâlcea, 1955, pag. 32), Tacaba, Caraba, Nan Udoabă, boier cuman al lui Mircea cel Bătrân (Pavel Chihaia, *Monumente din cetățile de scaun ale Țării Românești*, București, 1998, pag 309), Cara, Cârlan, Coman, Bostan, Calciu ș.a.

Iar Popescu Longin, în articolul „Baia de Fier", AS, anul X, nr. 431, sept 2000, pag. 2, scrie: „Bunicul meu, Ion Sclamna, nume cuman avea multe prietenii la Tilișca". Șeful Serviciului Poliției Rutiere Gorj, este Constantin Talabă

De asemenea un important număr de toponime și de hidronime sunt cumane: Bârlad, Tecuci, Galați, Fălciu (Al. Philippide, *Originea românilor*, II, pag. 504, 1983). Boian, Cahul, Ialpug, Călmățui, Oituz, Uzun, Teleorman, Deliorman, Caracal, Celei, Bărcăuți, Bărcănești, Covurlui, Bahlui, Vaslui, Borcea, Panciu, Bărăgan, Burnaz, Caraiman, Cozia, Desnățui, Urlui, Suhurlui ș.a. Unele zone au o densitate mare de hidronime cumane, de exemplu Călmățui, Urlui și Teleorman în Județul Teleorman, Călmățui, Suhurlui și Covurlui în Județul Galați, acestea fiind zone certe de locuire cumană.

II. Limba cumană. Codex Cumanicus

Limba cumană este o limbă turcică. În clasificarea lui Baskakov face parte din grupul de vest a limbilor turcice, subgrupul kîpceac-cuman, din care face parte și limba tătară din Crimea și din Dobrogea. Limba tătară de pe Volga și din Siberia face parte din subgrupul kîpceak - bulgar. În clasificarea lui Poppe, limba cumană face parte din grupul kîpceac, din care fac parte și toți tătarii.

Limba găgăuză, despre care s-a scris la sfârșitul secolului al XIX și începutul secolului XX că ar fi derivată din limba cumană, face parte, în ambele clasificări, din subgrupul oguz (turcmenii, turcii, azerbaigenii și găgăuzii) (Baskakov N. A. *Tiurkskie jaziki*, Moscova, 1961; Poppe Nicholas, *Introductiv to Altaic Linguistics*, Wiesbaden, 1965, ton pp. 33-36).

„Codex Cumanicus" Savanții contemporani îl numesc Codex Comanicus. Savantul român Vladimir Drîmbă, autorul celei mai complete ediții a Codex-lui l-a denumit Codex Comanicus și nu Cumanicus cum l-a denumit Géza Kuun (Kuun în limba maghiară înseamnă cuman). În limba latină însă cumanii se numesc Comani deci Codex Comanicus.

Codex a fost redactat între anii 1292 și 1295, și anume prima parte, de către un negustor genovez din Crimea. La Biblioteca Marciana din Veneția se păstrează un manuscris din 1300 cuprinzând texte religioase cumane și un dicționar de cca. 3.000 de cuvinte, cumano-persan-latin. Ulterior Codex-ul a fost semnalat sub numele de *„Alphabetum Persicum, Comanicum et Latinium"* într-un catalog de manuscrise de la Biblioteca Marciana, publicat de G.L. Tomasini. J. Klaprath a publicat ediția sa *„Vocabulaire latin, persan et Coman de la Bibliotheque de Francisco Petrarcha"* (Memories relatifs á l'Asie contenant des recherches historiques et philologiques sur les peuples de l'Orient, Tome III, Paris, 1828).

Géza Kuun a publicat, în 1880, la Budapesta *„Codex Cumanicus"* (Ad Bibliothecac ad templum Divi Marci Venetiarum). Urmează ediții ale lui W. Radloff, W. Bang, C. Soleman, S. Sallaville, J. Nemeth, W. Barthold, G. Golubowic, A.W. Samoilovic, Th. Kowalski, D. Rasovski. S.E. Malov ș.a.

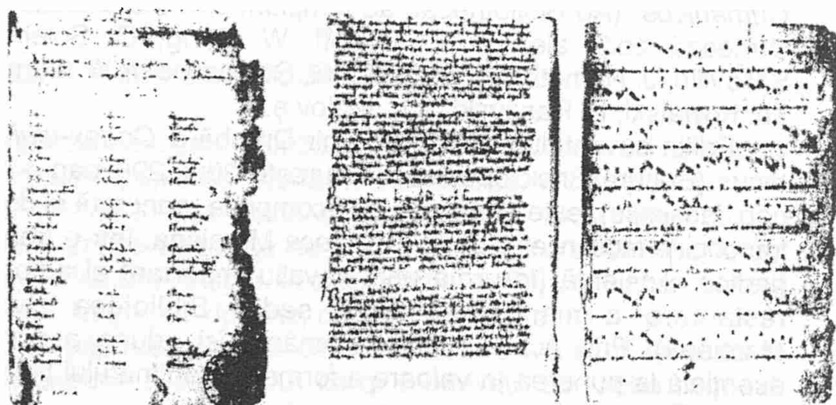
Ediția savantului român Vladimir Drîmbă a *Codex-ului Comanicus* (Editura Enciclopedică, București, 2000,296 pag + 2 x 83 pag. facsimile), este ediția cea mai completă, adnotată și dotată cu fotocopiile facsimilelor de la Biblioteca Marciana, într-o transcriere grafică excelentă (în urma unui travaliu important al autorului de restaurare a manuscrisului, la sediul Biblioteca Nazionale Marciana). Prin acestă ediție, România își aduce o contribuție esențială la punerea în valoare a formei și conținutului textului din Codex Comanicus.

În volumele *„Fragmente de istorie și nu numai"* (pag 8-9) și *„Găgăuzii. Opinii și însemnări"* (pag. 34 și 37-41), am arătat contribuția savanților ruși, până la 1910, referitoare la Codex

Anatol MĂCRIȘ

VLADIMIR DRIMBA

CODEX COMANICUS

editura enciclopedica

Comanicus. Notăm acele lucrări care se referă la Codex Comanicus:

- W. Barthold a scris: *„O Besarabskih gagauzah, potomokov polovțev i Cumanov“*, 1833-1884;
- V.B. Vasilievski *„Vizantia i peceneghi“*, conținând un capitol despre găgăuzi ca urmași ai cumanilor, precum și un dicționar rus-cuman, pe baza Cudex-ului Comanicus;
- V.V. Radlov, cu un studiu despre limba și dicționarul cuman „Codex Comanicus“;
- Simioni Pavel *„Slovar' polovețkogo iazîka“*, Sankt-Petersburg, 1908.

Menționăm că toate părerile acestor savanți precum că găgăuzii sunt urmașii cumanilor au fost ulterior dezaprobate, atât de savanții sovietici cât și de cei occidentali, și mai ales, în ultima perioadă de savanții găgăuzi.

În tabelul următor prezentăm un dicționar comparativ cumano-român, conținând cuvinte asemănătoare în cele două limbi. Acest dicționar a fost întocmit de autor, din analiza ediției Vladimir Drîmbă a Codex-ului Comanicus.

Mic dicționar cuman-român

kolan	colan
tichil	tighel, cusătură
caparurme	acoperire
boya	vopsea, boia
tec	tac
bașca	fără
chindar	chindie, seară
conaclî	ospitalitate
chibrit	chibrit
zaraf	zaraf, bancher

caet	hârtie
canafora	camfor
zafran	şofran
canabar	chilimbar
marjan	mărgean
hamal	hamal
fanar	felinar
catifá	catifea
perozeá	peruzea
gigher	ficat, cighir
tocma	tocmai, ingenios
baltá	baltag, secera
caştana	castan
işpanac	spanac
marul	marolă
casap	măcelar, casap
chater	catâr
tengisda	tangaj (la navigare)
kalavuz	călăuză

În continuare prezentăm un dicţionar comparativ cumano-turco-gâgăuzo-român din care se constată asemănările şi deosebirile dintre limbile cumană, turcă şi găgăuză.

Tabelul I

cuman	**turc**	**găgăuz**	**român**
ghelturme	getirme	getirmaa	a aduce
açarme	açma	açmaa	a deschide
yazsirame	saklama	saklamaa	a ascunde
yzarme	yçme	yçmaa	a bea
yarasurme	anlasma	annasmaa	a se înţelege

yaileerme	yarlima	iarmaa	a crăpa
yrlame	irlama	șalma	a cânta
tanimac	tanima	tanimaa	cunoaștere
tichil	dikis	dikis	tighel
isserlik	sicak	sicak	cald
ayturma	söleme	sölemää	a spune
caparurme	kaplama	kaplamaa	a acoperi
bolurme	vaaralma	iapma	a face
saoc	soguc	suuk	frig
yemis	yemis	emis	furt
tutum	duman	duman	nor
tatma	tatma	tatlima	a gusta
anglarme	anlama	annama	a înțelege
buiurame	buiurma	buiurma	a porunci
sachez	karistirma	karismazlik	amestec
at	ad	ad	nume
is	is	is	operă, lucrare
iamgur	iamur	iamur	ploaie
baluk	balîk	balîk	pește
un, saz, ses	soda	ses	sunet
ourluk	tohum	toom	sămânță
tus	tuz	tuz	sare
cisma	yazi	yazi	scriere
boya	boya	boya	vopsea
tec	susma	susmaa	a vinde
chindae	chindie	ausan	chindie seară
tuman	bulut	duman	nor
tatli	tatli	tatli	dulce
ciugur	köi	küü	sat
conaclit	konukseverlik	konaklik	ospitalitate

orman	orman		pădure
agaç	agaç	aap	lemn
chibrit	kebrit	kibrit	chibrit
sahar	seker	seker	zahăr
chaget	kagit	kiiat	hârtie
canfor	kannfor	kanfor	camfor
zafran	sofran	sefran	şofran
khanabar	karabar		chihlimbar
fanar	fanar	fener	felinar
giger	cigir	cigir	ficat, cighir
charandas	kardas	kardas	frate
izba	oda	oda	odae, cameră
balta	okak	orak	baltag, seceră
castana	kastane	kostana	castană
casap	kasap	kasap	măcelar,casap
ispanak	ispanak	ispanak	spanac

Codex Comanicus cuprinde 55 de pagini de vocabular latino-persano-cuman, într-o anumită ordine, dar nu alfabetică, ceea ce face dificilă căutarea unui cuvânt.

Începând cu pagina 56 cuprinsul Codex-ului este variat: câteva cuvinte şi fraze cumano-gotice (având în vedere că în Crimeea goţii au vorbit limba lor până la sfârşitul secolului al XVII-lea, confirmat de spătarul român Nicolae Milescu în urma deplasării sale în Crimeea), versuri italiene, fraze cumane disparate, imnuri religioase, parabole şi predici (parabola leprosului şi predica de Vineri), majoritatea incomplete. La paginile 65-66 din nou un vocabular cumano-latin, iar la paginile 80-82 un vocabular cumano-got. Între ele însemnări diverse.

În continuare, prezentăm denumirea zilelor săptămânii în limbile: latină, persană, cumană, turcă, găgăuză şi română:

latin	**persan**	**cuman**	**tur**	**găgăuz**	**român**
dies lunae	do-şanbe	tu sanbe	pazartesi	pazartesi	luni
dies martes	se-şanbe	se sanbe	sali giinii	sali	marţi
dies mercuri	çehar-şanbe	çaar sanbe	çarşanbe	carşembe	miercuri
jovis dies	penk-şanbe	pan sanbe	perşembe	perşembe	joi
veneris dies	çüma (azîne)	ayna	çuma günü	cumaa	vineri
sabbatum	şenbe (şenbih)	sabat kuna	cumartesi günü	cumertesi	sâmbătă
domini diec	yek-şanbe	je sanbe	pazar	pazar	duminica

Dăm mai jos, o parte din cuvintele traduse cumano-latin, arătând şi semnificaţia în română şi turceşte (găgăuză), putându-se trage anumite concluzii pentru cele trei limbi, faţă de limba cumană:

latin	**cuman**	**turc (găgăuz)**	**român**
amfora	bardac	kup	amforă,bardacă, chiup
avarus	kezgançi	hasis, cimri	avar, zgârcit (haset)
arena	kum	kum	nisip
angnus (corect agnus)	koz	kuzu	miel
agricola	sabanci	tarimci (saban)	plugar
avis	kuş	kuş	pasăre
ala	kanat	kanat	aripa, canatul (terestrei)
adversum	tuşman	düşman	duşman, adversar
asinus	eşek	eşek	măgar, asin

altum	buyk	büük	mare, inalt
arnarus	açi	aci	amar
licit	halal	caiz	licit, halal (de laudă)
illicit	haram	yasak	ilicit, haram (haram)
superb	kuezlu	muhtesem	superb, mândru
invidia	keimeçi	kiskançlik	invidie
ira	opkelmek	kîzgînlîk	mânie
ol	ol	yag	ulei
gallus cantat	horoz çaradir	horoz ötmeer	cocoșul cânta
lupus	boy	kurt	lup
arcum	ja	yay (yaa)	arc

Din aceste puține exemple, luate la întâmplare, putem trage unele concluzii:

- cuvântul cuman bardac nu există în limba turcă nici în găgăuză, dar există în limba română-bărdacă, dar și chiup și amforă, deci româna a luat din toate limbile.

- cuvântul cuman kezganţi nu se găsește în turcă, nici în găgăuză.

- cuvântul cuman sabanţi nu se găsește în limba turcă, dar se găsește în limba găgăuză.

- cuvântul kuş din cumană se găsește în limba turcă și în găgăuză.

- cuvântul cuman kanat se regăsește în limba turcă și în limba găgăuză, dar și în limba română (ușa cu două canaturi);

- cuvântul cuman tușman se regăsește in turcă, găgăuză și română (dușman);

- cuvintele cumane eșek, buyk, api se regăsesc în limbile turcă și găgăuză; în limba română toate aceste cuvinte sunt ca în latină: asin, amar, înalt;

- cuvântul latin licet, cumana - halal - nu se regăsește în turcă

și găgăuză, dar cu un sens apropiat se găsește în română (ceva ce trebuie lăudat);

- cuvântul cuman pentru ilicit este haram; acesta în turcă este yasak, în găgăuză haram, iar în limba română haram înseamnă ceva primit necuvenit;
- cuvântul cuman ol nu se găsește în turcă și găgăuză se regăsește în română, ulei.
- lupul din cumană nu se regăsește în turcă și găgăuză;
- arcul din cumană se regăsește în turcă și găgăuză - ja, yay, yaa.

Deci concluzia că limbile turcă, găgăuză și cumană sunt din acelaș trunchi, dar sunt limbi diferite se verifică chiar pe un eșantion mic.

În acest eșantion sunt două cuvinte cumane care se regăsesc în limba română (barda ca și ulei), dar nu se regăsesc în limbile turcă și găgăuză.

În continuare prezentăm un tabel având cuvinte în limba română, latină, cumană turcă și găgăuză.

Limbile cumană (după Codex Comanicus), turcă și găgăuză:

Română	**Latină**	**Cumană**	**Turcă**	**Găgăuză**
1. tălmaci	interpret	telmac	tercüman dilmaç	çevirici
oina	ludus	oyn	oiun	oyun
ortac	socius	ortac	ortac	arkadaș
catifea	holosericum	catifa	kadife	kadifä
colan	cingulum	colan	kolan	kolan
catâr	mulus	chater	katîr	katîr
taman	perfectum	taman	taman	taman
veste	res novae	haber	haber	haber
maidan	locus platus	madan	meidan	meidan
murdar	mertix	murdar	mîrdar	kir, mîndarlîk

11.călăuză	dux	kalavuz	kilavuz	yol gösterici
praf,pulbere	pulvis	tuzla	tuz	tuz
colţ, unghi	angulus	bugeac	bugeac	köşä
farfurie	discus	tobak	tabak	qanak
parte	pars	ülus	üles	pay
alb	albus	ak	ak	beiaz
luna	luna	ai	ai	ay
cal	equus	at	at	beygir
iarba	herba	ot	ot	ot
cheie	clavis	açkuç	anahtar	anatar
zece mii	decem milles	tümen	on bin	on bin
boala	morbus	aprig	hastalîc	hastalîc
23.curat	clarus	arî	arî	pak

La poziţia 1-11 sunt cuvinte româneşti provenite din limba cumană. la poziţia 11-23 sunt cuvinte provenite din limba latină, diferite în cumană dar apropiate de acestea în turcă şi găgăuză.

9. Găgăuzii din Basarabia și românii

Găgăuzii reprezintă o minoritate națională din Basarabia, despre care se poate spune că nu au o țară-mamă; 90% din numărul găgăuzilor se găsesc în Basarabia, iar din aceștia 85% în actuala Republică Moldova, iar restul în Ucraina (Cetatea Albă, Ismail).

Alți găgăuzi se mai găsesc în România (în comunele Ion Corvin, Deleni, Petreni, Șipotele și Vama Veche, toate în județul Constanța), în Bulgaria, Grecia, Macedonia și Ucraina.

Etnogeneza găgăuzilor este contraversată însă majoritatea cercetătorilor consideră că ei sunt urmașii uzilor, stabiliți în zona Balcic-Cavarna, după părăsirea sudului Basarabiei, sub presiunea cumanilor. Aici, la Cavarna au format un principat, care, în secolul XIV a intrat sub dominația Imperiului Otoman. Găgăuzii creștini ortodocși, depindeau direct de Patriarhia din Constantinopol.

În secolele XVIII și XIX, în perioada războaielor ruso-turcești, care se purtau în arealul ocupat de ei, rușii i-au mutat în sudul Basarabiei, în special în satele părăsite de tătări, care au fost alungați în Cuban.

Între anii 1918 și 1940, marea majoritate a găgăuzilor a fost cuprinsă în hotarele României (Basarabia, Dobrogea, Cadrilaterul). Aceasta a fost perioada cea mai fastă a găgăuzilor, ajungând deputați, profesori de liceu, medici veterinari, agronomi, preoți etc.

Găgăuzii au fost loiali statului român; academicianul Ștefan Ciobanu îi caracterizează asfel: "Dintre toate minoritățile din Basarabia, populația găgăuză este cea care se apropie cel mai

mult de poporul român prin calitățile sale spirituale, prin loialitatea și prin blândețea firii sale.Toți găgăuzii vorbesc perfect românește".

După 1944, găgăuzii au fost supuși unei rusificări forțate, încât astăzi găgăuzii nu numai că nu cunosc limba română, dar nu mai cunosc nici propria limbă găgăuza. În școlile primare, secundare și în Universitatea din Comrat cursurile se predau în limba rusă.

Găgăuzii s-au făcut cunoscuți pe scena politică prin solicitarea autonomiei în cadrul Republicii Moldova, care le-a acordat-o prin Legea 314/XIII din 23 decembrie 1994 a Parlamentului Republicii Moldova. S-a aprobat formarea Unității Teritorial Administrative (UTA) a Găgăuziei, Gagauz-Yeri, în limba găgăuză. În prezent populația matură începe, în ritm lent să învețe limba română, iar populația școlară o învață, în cele 2 licee din Găgăuzia în care se studiază în limba română, și în celelalte școli, în care limba română este o disciplină de studiu.

De istoria și cultura găgăuză se ocupă Secția de Găgăuzologie a Institutului de Cercetări Interetnice al Academiei de Științe a Republicii Moldova.

În perioada 1918-1940 au apărut primele scrieri în limba găgăuză cu alfabet românesc. Pionierul a fost preotul Mihail Ceachir, considerat astăzi un clasic al culturii găgăuze. El a tradus cărți bisericești în limba găgăuză, a scris o Istorie a găgăuzilor din Basarabia, pe care a tradus-o în limba română, a elaborat un dicționar găgăuzo-român.

Unul din deputații găgăuzi în Parlamentul României, preotul Pavel Guciușna, a militat pentru înființarea Facultății de Teologie, în limba română, la Chișinău.

Și astăzi majoritatea preoților din Găgăuzia sunt români. O serie de găgăuzi au fost profesori la liceele din Chișinău și la Liceul real din Comrat, cunoscut și apreciat având profesori de primă mărime.

În prezent învățământul și cultura au luat avânt în Găgăuzia.

Există un număr apreciabil de scriitori, personalitățile importante fiind Dionis Tanasoglu, care este și membru al Uniunii scriitorilor din România și Nicolae Baboglu. Ambii au realizat trecerea scrierii găgăuze la alfabetul latin părăsind alfabetul chirilic neadaptat limbii găgăuze; Au elaborat primele abecedare și manuale în limba găgăuză cu alfabet latin. Alți scriitori importanți sunt Ștefan Curoglu, Tudor Zanet, Petri Ciubotar, Stefan Bulgar, Liuba Cimpoeș și foarte mulți scriitori tineri. Majoritatea scriitorilor cunosc bine limba română și își traduc unele opere în limba română

Oameni de știință găgăuzologi au fost și sunt; Gavril Gaidargi, fost șef al Secției de găgăuzologie (decedat), M.N. Guboglu, S. Curoglu, Maria Marunevici (decedată), Elena Colța (decedată), Olga Radov-Caranastas, V.I. Sârf, Ion Dron, dr. hab. în filologie turcică, fost șef al Secției de găgăuzologie (român, decedat) și Liuba Cimpoeș actuala șefă a Secției de găgăuzologie. Acești savanți s-au ocupat de etnogeneza găgăuzilor, de limba lor, de istoria medievală și contemporană a găgăuzilor, de etnografia și de folclorul găgăuz.

Găgăuzii pot avea succese și mai mari dacă se încadrează în structurile și concepțiile statului în care viețuiesc, Republica Moldova. Moldovenii niciodată nu și-au propus asimilarea minorităților naționale. Găgăuzii fac parte din Europa și trebue să se întoarcă cu fața spre România și Europa, dacă vor să ajungă la nivelul civilizației țărilor europene. Aceasta nu înseamnă să nu cunoască limba rusă pentru a se putea înțelege cu fostele republici sovietice din spațiul euro-asiatic.

Suprafața Găgăuziei este de 1.835 kmp; are o populație de 172.000 locuitori; are trei raioane: Comrat, care este și reședința Găgăuziei, Ceadâr-Lunga și Vulcănești.

10. Scrierea veche la secui

Simon de Keza, ocupându-se de originea secuilor, arată că ei nu locuiau în Câmpia Panonică, ci în munții de la margine, împreună cu românii de la care au învățat scrierea acestora („non tamen in plano Panoniae sed cum Blakis in muntibus confinii sostemhabuerunt, unde Blakis comuniunit literis ipsorum uti perhieuter").

Deci românii din Munții Apuseni aveau la finele secolului al IX-lea și începuturile secolului al X-lea, scrierea lor, pe care au adoptat-o și secuii.

Este posibil să fie scrierea cirilică, răspândită în zonă de frații Chiril și Metodie, care au adus-o în Moravia. Însă cercetătorul Paul Tocilescu examinând câteva inscripții și texte vechi românești ca cele din schiturile rupestre din Munții Buzăului, inscripții de pe inelul nr. 21 de la Sânnicolaul Mare și manuscrisele de la Ieud tratând 485 de semne grafice aparținând unui număr de 47 de alfabete a ajuns la concluzia că este o scriere arhaică cu alfabet autohton. Multe sunt scrise în bustrafedon "ca boii la arat", un rând este într-unsens, altul în sens contrar, ceea ce arată că nu sunt cu alfabet cirilic.

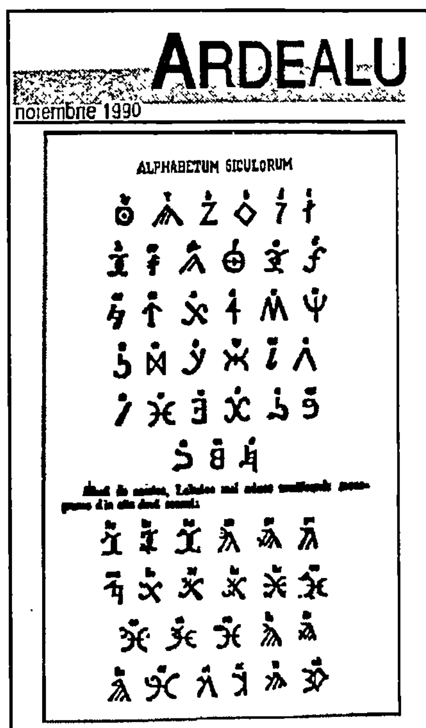
Dar în secoul XII și începutul secolului al XIII-lea, secuii au fost dislocați de unguri din zona munților Apuseni, și aduși la început pe Valea Mureșului, apoi în Ținutul celor Trei Scaune. Aici ei au folosit alfabetul din fig. 1. Acest alfabet a persistat până în zilele noastre. Astfel noi am comandat unui ebenist un lampadar din lemn de păr. Lampadarul are încrustată inscripția din fig. 2.

Nu am descifrat inscripția, necunoscând alfabetul (în afara datei - 1966 luna Mai). Nu am găsit descifrarea alfabetului.

Dar scrierea valahă ar putea fi și scrierea lapidară, a se vedea la Voroneț (fig. 3).

În anul 1000 regele Ștefan al Ungariei a decretat înlocuirea sistemului ideografic de notare care era foarte răspândit în Transilvania, cu scrierea latină.

Mai ales că relativ la scrierea valahă Gh. Popa Lisseanu, precizează că aceste litere nu se scriau ci se crestau pe bețe, începând de la dreapta spre stânga.

ARDEALU
noiembrie 1990

ALPHABETUM SICULORUM

Fig. 1

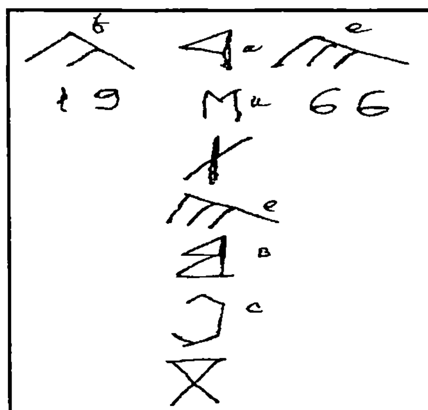

Fig. 2

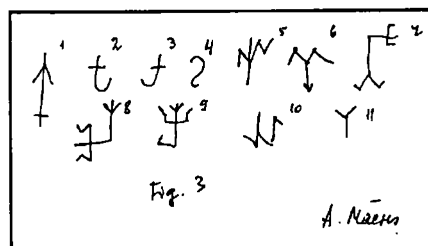

Fig. 3

11. Orașe și târguri din Țara Românească și Moldova dispărute sau transformate în sate

În Țara Românească

1. Cornățelul era un oraș comercial înfloritor pe drumul Brașov - Silistra - Istambul. A decăzut odată cu dezvoltarea orașului Călărași. Astăzi, pe vatra Cornățelului este așezat satul Mănăstirea, pe râul Mostiștea (județul Călărași).

2. Soci, oraș-târg înfloritor în secolul XV; Așezat în fața orașului moldovenesc Focșani; a dispărut, la sfârșitul secolului XV, ca urmare a războaielor lui Ștefan cel Mare cu Țara Românească. Nu s-a găsit locul exact (urme de ziduri, fundații etc.)

3. Orașul de Floci, așezat pe malul stâng al Dunării, la vărsarea Ialomiței în Dunăre. Important centru vamal pentru lâna transportată peste Dunăre. În prezent se mai văd ruinele unei biserici, în apropierea satului Giurgeni.

4. Săcueni, reședința județului cu același nume. Numele îi vine de la populația secuiască existentă în acel târg. Astăzi, pe locul Săcuenilor, este comuna Star-Chiojd, județul Buzău.

5. Gherghița, târg important în secolul XV, punct de vamă pentru negustorii din Brașov. Astăzi este o comună în județul Prahova.

6. Târgșor punct de vamă din Brașov spre Giurgiu. Astăzi comună în judejul Prahova.

7. Mavrodin, târg reședință a județului Teleorman, până în secolul XIX. A decăzut după reluarea de la turci a raialei Turnu

Măgurele. Astăzi, Mavrodin este un sat la nord-vest de orașul Alexandria.

8. Dobăceștii de Jaleș, reședința județului Jaleș. Astăzi este comuna Runcu din județul Gorj.

9. Cerneț, reședința județului Mehedinți, până la înființarea orașului Turnu Severin. Astăzi comună în apropierea municipiului Drobeta-Turnu Severin. Cula lui Tudor Vladimirescu.

În Moldova

1. Cotnari, oraș mai vechi decât statul Moldova. Locuit și de sași în secolul XV. Curte domnească. Despot Vodă întemeiază, în 1526, un Colegiu latin sub conducerea episcopului protestant Ioan Sommer din Bistrița. Astăzi este o comună în județul Iași. Clădirea Colegiului, în stare renovabilă, se găsește în curtea bisericii catolice din Cotnari.

2. Ștefănești, oraș până în anul 1689. Astăzi comună în județul Botoșani.

3. Baia-Civitas Moldaviae, oraș din anul 1200, înainte de năvălirea tătarilor. Capitala lui Dragoș Vodă. Decade la începutul secolului XIX. Astăzi este sat în județul Suceava.

4. Fălciu, reședință de ținut, existent la întemeierea statului Moldova; mai vechi decât Huși. În timpul lui Dimitrie Cantemir era Oppidum (oraș). Astăzi - comună în județul Vaslui.

5. Șcheia - oraș la nord de Roman, pe Siret, amintit documentar în 1468, fiind locuit de bulgari, veniți de la sudul Dunării (schei). Astăzi nu mai există urme.

6. Târgul Broaștei, pe Jijia, astăzi dispărut, nu sunt urme.

7. Mogoșești, târg în harta lui Reichendorf (1530) și în altele până la 1584. Astăzi, în județul Iași, sunt mai multe sate Mogoșești și mai este unul în județul Vaslui. Nu se știe care este pe locul vechiului târg, amplasările pe hărțile sec. XVI, fiind aproximative.

8. Târgul Trotuș și-a schimbat vatra în anul 1646. Astăzi este comună în județul Bacău.

9. Târgul Putnei apare în documente, ca punct de vamă, din 1460. În 1559, nu mai este târg. Pe vatra Târgului Putnei, astăzi este așezat satul Bolotești pe Putna. Este posibil ca târgul Putnei să fi fost, în sec. XIII- XIV, sediul prințului cuman din sudul Moldovei.

10. Piscul, târg pe valea Siretului, unde se făcea primul conac pentru carele de mărfuri și călători ce veneau de la Galați spre Suceava. Astăzi este dispărut.

11. Puțeni, târg important, conac pentru mărfuri și călători pe drumul Galați-Bârlad și pe drumul Piscu-Bârlad. Astăzi este comuna Valea Mărului, județul Galați.

12. Olteni, oraș reședință de ținut apare documentar în 1435 până în 1589; astăzi este satul Murgoci (Lungoci) în județul Galați, aproape de vărsarea Bârladului în Siret.

13. Horincea - reședința județului cu același nume; astăzi nu se știe unde a fost situat. Cercetând localitățile de pe valea râului Horincea, am găsit că o parte a comunei Cavadinești din județul Galați se numește Horincea.

14-15. Cetățile Hmelov și Țețina, din Țara Sepenițului, în nordul Moldovei (Bucovina), au fost reședințe de ocoale, la nord-vest de Cernăuți, cca. 15-20 km. După 1456 nu se mai amintește de Hmelov, iar după 1481 nici de Tețina. Astăzi sunt dispărute.

În Moldova dintre Prut și Nistru (Basarabia).

1. Cruglic - oraș în ținutul Hotin, la sud de orașul Hotin. Astăzi un sat în raionul Hotin al regiunii Cernăuți.

2. Tărăsăuți - târg important pe malul stâng al Prutului în dreptul orașului Hotin. În secolul XVII nu mai figurează pe lista târgurilor. După 1630 a devenit un sat.

3. Șerbanca - oraș pe malul stâng al Prutului, mai sus de Ștefănești, amintit în documente în anul 1518; astăzi dispărut. Nu sunt urme.

4. Tărgul Lăpușna, menționat ca târg și reședință de ținut în 1489. În secolul XVIII, Târgul Lăpușna devine sat. Astăzi este o comună în județul Lăpușna (reședința județului în orașul Hăncești).

5. Ciobărciu, târg în secolul XV, sediu de pârcălăbie după ocuparea, de către turci, a orașului Cetatea Albă. Locuit de moldoveni și coloniști unguri, care aveau biserica lor catolică. Astăzi este o comună în județul Tighina, a cărei reședință este la Căușani.

6. Târgul Sărății, sediul cazalei Codrului. Astăzi comuna Hănăseni, din județul Cahul.

7. Țintul - oraș la gura Ialpugului, refăcut de Ștefan cel Mare. Țintul a fost reședința de ocol. Ieremia Movilă, în a doua sa domnie, dăruiește lui Cărăiman, vel ceașnic, mai multe sate, între care Tăpeni pe Ialpuh, în Ținutul Tigheciului, care a fost sat al nostru drept domnesc și ascultător de ocolul nostru de la Tiutul (Tintul). A fost dărâmat de turci; în 1596 nu mai exista. Astăzi este comuna Tobac, în raionul Bolgrad.

8. Greceni, târg - sediul căpitanului care supraveghează tătarii din Bugeac. Astăzi este sat în județul Cahul.

În perioadă mai recentă, o serie de orașe la recensămintele din 1948 și 1977 au devenit comune rurale: Vama, Mihăileni, Ștefănești, Fălciu, Cudalbi, Răcari, Filipeștii Târg, Plenița, Ostrov, Ion Corvin. Au apărut, în aceeași perioadă, o serie de orașe noi.

12. Schițe

12.1. Într-o zi, directorul P.V. din minister, soseşte pe şantierul din Rovinari cu doi oaspeți importanți din Iran - ministrul energiei şi boss-ul cel mai important în domeniul energiei - însoțiți de soțiile lor. Trebuia să le arătăm un grup energetic în curs de montare, în ideea livrării unui asemenea grup în Iran.

După convorbiri oficiale, acestea s-au prelungit la o masă festivă în stațiunea Rânca, în creerul munților Parâng. Cei trei şefi locali ai energiei din Rovinari, au fost sfătuiți să se comporte reținut. Cu toată vigilența barmanului, în primul sfert de oră, a dispărut o sticlă de țuică, iar cei trei atenționați erau deja bine aranjați. Ing. M.I. s-a postat în fața soției ministrului, o doamnă foarte rasată, educată în Elveția şi, îngenunchind ca un cavaler medieval, a început să cânte „Piața persană". În condițiile ținutului sălbatic din Parâng, a avut un succes deosebit. Celălalt inginer a invitat-o pe doamnă la dans, purtând-o mai mult pe sus. Atmosfera s-a încălzit, doamnele erau încântate, iar soții lor erau preocupați de calitatea țuicii. Directorul P. V. intuind desfăşurarea seratei, a propus retragerea doamnelor la etaj, într-un living în care dădeau camerele rezervate lor. Spre dimineață, înalții oaspeți dansau cu chelnerițele, acestea în papuci.

Când s-au retras oaspeții în camerele lor, s-a pus problema unei plăți suplimentare, consumația depăşind substanțial suma avansată. Cei trei şefi locali au contribuit generos din buzunarele proprii. Afacerea nu s-a încheiat, dar iranienii au rămas cu amintiri frumoase dintr-o țară de gentilomi, iubitori de petreceri.

12.2. La punerea în funcțiune a grupurilor energetice, trustul a introdus, în premieră, MIAPIF (Montaj Instalații de Automatizări și punerea în funcțiune). Prezența acestora în Onești a produs senzație în rândul tinerilor; pifiștii erau tineri, veseli, aveau bani, frecventau restaurantele. Nimeni nu știa ce înseamnă pifist, dar se știa că nu duc lipsă de bani. Într-o zi m-am întreținut cu un muncitor pifist, spunându-i de faima lor în oraș. El mi-a răspuns că doar reprezentanții lor, „lupii cei tineri" duc acestă viață, aparent lipsită de griji. Ei, muncitorii, și-au caracterizat activitatea cu versurile devenite celebre:

MIAPIF - MIACUCU
BANI PUȚINI ȘI MULT DE LUCRU

De același autor:

1. *Tradition et continuité. L'enseignment supérieur en Roumanie*, în volumul „Recherches sur l'histoire des Institutions et du Droit", XVI, Bucarest, 1996, pag. 147-175.
2. *Găgăuzii*, ediție bilingvă română și franceză. Editura Agerpress Typo, București, 1997, 97 pag.
3. *Găgăuzii și românii. Însemnări*. Editura Agerpress Typo, București, 2000, 48 pag.
4. *Segmente și fragmente de istorie*, Editura Agerpress Typo, București, 2000, 168 pag.
5. *O cale sigură de progres. Învățământul superior românesc*. Editura Agerpress Typo, București, 2001, 60 pag.
6. *Fragmente de istorie și nu numai*. Editura Agerpress Typo, București, 2001, 90 pag.
7. *Găgăuzii. Opinii și însemnări*. Editura Agerpress Typo, București, 2001, 54 pag.
8. *Note de călătorie și alte însemnări*. Editura Agerpress Typo, București, 2001, 130 pag.
9. *Găgăuzii. Note despre limba găgăuză și alte însemnări*. Editura Agerpress Typo, București, 2001, 60 pag.
10. *Et in Cumania ego*. Editura Agerpress Typo, București, 2002, 66 pag.
11. *Scrieri, călătorii, istorii, evocări*. Editura Agerpress Typo, București, 2002, 111 pag.
12. *Găgăuzii din Basarabia în trecut și în prezent*. Editura Agerpress Typo, București, 2003, 155 pag.
13. *Escale în spațiu și timp*. Editura Agerpress Typo, 2003, 188 pag.
14. *Găgăuzii cred în ziua de mâine,* Editura Agerpress Typo, București, 2004. 96 pag.

Vor apărea:

Călător pe aripa gândului

Trec anii, trece viața și marile focuri nu s-au stins

Dr. Ing. Anatol Măcriş, doctor în management al Universităţii Politehnice din Bucureşti, s-a născut în comuna Beşalma, judeţul Cahul, în anul 1924. Este profesor asociat la Universitatea Politehnică din Bucureşti, membru al Asociaţiei de Istorie Comparativă a Instituţiilor şi Dreptului. A fost decorat cu "Meritul Ştiinţific" cu prilejul centenarului Academiei Române şi cu "Steaua de aur Jugoslavă" pentru contribuţia sa la realizarea hidrocentralei electrice Porţile de Fier I.

Anatol Măcriş este autor al unor tratate de management în perioada de până la 1989, iar după această dată şi a unor cărţi de istorie ("Segmente şi Fragmente de Istorie", "Et in Cumania Ego!", "Găgăuzii", "Găgăuzii din Basarabia în trecut şi în prezent" ş.a.) şi "Note de călătorie", "Scrieri" ş.a.

ISBN 973-8429-11-0